

До заочної форми
[Signature]

[Signature]

Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка"

Навчально-науковий Інститут економіки
Фінансово-економічний факультет

Кафедра економічного аналізу і фінансів

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи
ступеню магістр

студентки Калужної Валерії Сергіївни
(ПІБ)
академічної групи 072м-20з-1 (заочна форма навчання)
(шифр)
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва спеціальності)
освітньо-професійної програми Фінанси, банківська справа та страхування
(код і назва програми)
на тему: «Управління оборотним капіталом підприємства (на прикладі ТОВ «Брюшь»)»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
Кваліфікаційної роботи	Цуркан І.М.	86	<i>добре</i>	<i>[Signature]</i>
Рецензент	Місюренко О.О.		<i>відмінно</i>	<i>[Signature]</i>
Нормоконтролер	Федорова О.Г.	80	<i>добре</i>	<i>[Signature]</i>

Дніпро
2022

**Національний технічний університет
"Дніпровська політехніка"**

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри
економічного аналізу і фінансів
(повна назва)

О.В.Єрмошкіна
(прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2021 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню магістра**

студенту **Калюжній Валерії Сергіївні** академічної групи **072М-203-1**
(прізвище, ініціали) (шифр)

спеціальності **072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**
(код і назва спеціальності)

**На тему: «Управління оборотним капіталом підприємства (на прикладі ТОВ
Бріюшь)»**

затверджену наказом ректора НТУ "Дніпровська політехніка" від 16.12.21 р. № 1065 - с

Розділ	Зміст	Термін виконання
ВСТУП	Актуальність теми, мета і завдання, об'єкт і предмет роботи, методи, наукова та практична цінність, апробація результатів, публікації, структура роботи	04.10.2021- 15.10.2021
Розділ 1	Теоретичні основи управління оборотним капіталом підприємства	18.10.2021- 29.10.2021
Розділ 2	Аналіз ефективності процесу формування та використання оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь»	01.11.2021- 26.11.2021
Розділ 3	Напрямки вдосконалення формування та використання оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь»	29.11.2021- 10.12.2021
Розділ 4	Ефективність реалізації удосконалених методів формування та використання оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь»	13.12.2021- 31.12.2021
ВИСНОВКИ		04.01.2022- 06.01.2022
Демонстраційний матеріал	Підготовка демонстраційного матеріалу до захисту	10.01.2022- 11.01.2022

Завдання видано

(підпис керівника)

Цуркан І.М.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі завдання 27.09.2021 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 17.01.2022 р.

Завдання прийнято до виконання

(підпис студента)

Калюжна В.С
(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Калюжна В.С. Управління оборотним капіталом підприємства (на прикладі ТОВ «Бріюшь»). – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування». – Національний технічний університет "Дніпровська політехніка", м. Дніпро, 2021.

У дипломній роботі досліджено існуючі теоретичні підходи до управління оборотним капіталом підприємства. Узагальнено існуючі підходи щодо управління оборотним капіталом на основі економіко-математичного моделювання.

Надано оцінку управління оборотним капіталом ТОВ «Бріюшь».

Удосконалено методичні підходи до формування моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу, на основі використання лінійного програмування, яка на відміну від існуючих у процесі нарощення обсягів виробництва дозволить забезпечити підприємству мінімальну вартість залученого капіталу та зростання рентабельності власного капіталу при збереженні ліквідності.

Одержані результати кваліфікаційного дослідження можуть бути використані ТОВ «Бріюшь» для підвищення фінансових результатів своєї діяльності.

**ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ, ОБОРОТНІ АКТИВИ, КРУГООБІГ
ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА, ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ**

ANNOTATION

Kaliuzhna V.S. Working capital management of an enterprise (in terms of Briosh ltd). - Qualification work on the rights of the manuscript.

Masters qualification in specialty 072 - "Finance, Banking and Insurance". – Dnipro University of Technology, Dnipro, 2022.

In the thesis the existing theoretical approaches to the management of working capital of the enterprise are investigated. The existing approaches to working capital management on the basis of economic-mathematical modeling are generalized.

The estimation of management of working capital of Briosh ltd is given.

Methodological approaches to the formation of a model of optimization of the structure of sources of working capital financing have been improved, based on the use of linear programming, which, unlike existing ones in the process of increasing production volumes, will allow the company to secure the minimum value of attracted capital and increase the profitability of own capital while maintaining liquidity.

The obtained results of the qualification study can be used by Briosh ltd to increase the financial results of its activities.

OPERATING CAPITAL, OPERATING ASSETS, TURNOVER OF
OPERATING CAPITAL OF ENTERPRISE, EFFECTIVENESS ASSESSMENT

ЗМІСТ

	Стр
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1. Поняття оборотного капіталу підприємства та джерела його формування	11
1.2. Методичні підходи до визначення ефективності використання оборотного капіталу	23
1.3. Існуючі теоретичні підходи до управління оборотним капіталом підприємства.....	30
Висновки до розділу 1.....	41
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ НА ТОВ «БРІОШЬ»....	43
2.1. Характеристика тенденцій формування та поповнення оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь».....	43
2.2. Аналіз розміщення оборотного капіталу та його впливу на фінансовий стан підприємств.....	53
2.3. Оцінка ефективності використання оборотного капіталу та її відображення на фінансових результатах підприємства.....	62
Висновки до розділу 2.....	78
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ТОВ «БРІОШЬ».....	80
3.1. Математичні методи та моделі в управлінні оборотним капіталом підприємства.....	80
3.2. Обґрунтування моделі оптимізація структури джерел фінансування оборотного капіталу.....	91

3.2.1. Економічна постановка задачі і вхідні дані.....	91
3.2.2. Математична постановка задачі. Розробка економіко-математичної моделі оптимізація структури джерел фінансування оборотного капіталу.....	97
3.2.3. Технологія розв'язку задач лінійного програмування за допомогою інструмента «Пошук рішення».....	99
Висновки до розділу 3.....	100
РОЗДІЛ 4. ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ УДОСКОНАЛЕНИХ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРотНОГО КАПІТАЛУ ТОВ «БРІОШЬ».....	102
4.1. Реалізація економіко-математичної моделі оптимізація структури джерел фінансування оборотного капіталу.....	102
4.2. Управління кредитною політикою у розрізі оптимізації руху грошових коштів підприємства	105
4.3. Розрахунок прогнозних фінансових показників діяльності ТОВ «Бріюшь» після реалізації запропонованих методичних підходів.....	118
Висновки до розділу 4.....	121
ВИСНОВКИ.....	124
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	126
ДОДАТКИ.....	134

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Підприємства кондитерської галузі України, яка останнім часом характеризується високим рівнем конкуренції, стикаються з впливом багатьох факторів на їх діяльність. Щоденно кожне підприємство стикається з багатьма проблемами які стосуються як організаційно-технічних, так і фінансових протиріч. Серед великої кількості питань, що потребують щоденного вирішення важливим є питання за рахунок яких фінансових ресурсів та з яких джерел здійснювати поповнення свого оборотного капіталу для виконання своєї діяльності.

Сторіччями еволюціонує в наукових колах теорія оборотного капіталу підприємств. Серед величезної кількості праць, що належать до різних наукових шкіл, нині все більше з'являється таких, в яких йдеться про втілення нової парадигми економічного змісту оборотного капіталу, і цей зміст виходить за межі традиційного розуміння класичною науковою думкою його участі в економічних процесах. Ця нова парадигма відзначається тяжінням до системного підходу, до аналізу оборотного капіталу підприємств як цілісного економічного поняття, його властивостей та принципів, з визначенням основних характеристик, які відіграють суттєву роль у формуванні та використанні оборотного капіталу.

Теоретичні засади формування та використання оборотного капіталу викладені у працях С. Фішера, А. Маршала, Дж. Ст. Мілля, С. Росса А. Сміта, Й. Шумпетера. Вагомий внесок у сучасну економічну теорію і практику формування та ефективного використання оборотного капіталу зробили вітчизняні й зарубіжні економісти В. Білоліпецький, М. Білик, І. Бланк, Ю. Брігхем, Дж. К. Ван Хорн, Ю. Воробйов, А. Золотарьов, І. Зятковський, В. Ковальов, В. Корнеєв, М. Коробов, Л. Костирко, М. Крейніна, Н. Лисиціан, Л. Пан, Ю. Петленко, А. Поддєрьогін, Р. Радіонов, Л. Ротштейн, Р. Славюк, Р. Сорока, Є. Стоянова, О. Терещенко, М. Черватюк, А. Шило, В. Шокун, Д. Шиян, С. Юрій та ін.

Дослідження існуючих наробок за даною тематикою показало наявність існування різних концепцій щодо управління оборотним капіталом, а саме присутність різних підходів до визначення пріоритетів джерел його формування, шляхів стабілізації руху оборотного капіталу, напрямків ефективного використання та мобілізації додаткових джерел.

Дослідження особливостей оборотного капіталу підприємства дасть змогу розкрити механізми внутрішньої його активності у звичайній діяльності підприємства, визначити принципи кругообігу, пріоритети джерел формування та раціонального використання.

Важливість існуючих можливостей підвищення ефективності діяльності підприємств саме за рахунок корегування розмірів структури джерел фінансування оборотного капіталу визначили вибір теми дослідження, її мету та завдання.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є теоретичне та практичне обґрунтування методичних рекомендацій з управління оборотним капіталом підприємства.

Для досягнення поставленої мети було поставлено та вирішено такі завдання:

- на основі критичного аналізу літературних джерел досліджено сутність «оборотного капіталу» підприємства, з'ясовано закономірність його кругообігу в сферах виробництва, обігу та інвестицій;
- розкрито характерні риси формування та поповнення оборотного капіталу;
- проведено аналіз та здійснено оцінку управління оборотним капіталом ТОВ «Бріюшь»;
- розроблено методичний інструментарій визначення оптимальної структури джерел фінансування оборотного капіталу, яка на відміну від існуючих у процесі нарощення обсягів виробництва дозволить забезпечити підприємству

мінімальну вартість залученого капіталу та зростання рентабельності власного капіталу при збереженні ліквідності;

- розроблено науково-методичні рекомендації та практичні пропозиції щодо більш ефективного використання оборотного капіталу та джерела забезпечення його поповнення ТОВ «Бріюшь».

Об'єктом дослідження є процес кругообігу оборотного капіталу підприємства.

Предметом дослідження є методичні підходи до формування оптимальної структури джерел фінансування оборотного капіталу підприємствах в сучасних умовах.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять як загальнонаукові методи пізнання, так і специфічні методи вивчення економічних явищ. Діалектичний метод пізнання, методи наукової абстракції, індукції та дедукції застосовано для уточнення поняття «оборотний капітал», визначення його ролі в звичайній діяльності підприємства. Для аналізу формування і використання оборотного капіталу підприємства використано методи статистичного порівняння, групування та зіставлення фактичних даних звітного і попереднього років. Економіко-математичне моделювання – при науковому обґрунтуванні економічного змісту та розробці економіко-математичної моделі оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу підприємства.

Інформаційну базу досліджень становлять наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчі та нормативні акти, офіційні статистичні матеріали, бухгалтерська звітність і фактичні дані підприємства ТОВ «Бріюшь».

Наукова новизна отриманих результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні методичних положень та підходів щодо ефективного управління оборотним капіталом та джерелами його фінансування на підприємстві.

Науково обґрунтовані результати магістерської роботи полягають у наступному:

удосконалено:

- методичні підходи щодо формування моделі оптимізація структури джерел фінансування оборотного капіталу, яка на відміну від існуючих у процесі нарощення обсягів виробництва дозволить забезпечити підприємству мінімальну вартість залученого капіталу та зростання рентабельності власного капіталу при збереженні ліквідності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці методичних рекомендацій, реалізація яких дозволить визначати та обґрунтовувати можливий спосіб фінансування діяльності ТОВ «Бріюшь» з позицій забезпечення фінансової стійкості, мінімізації витрат на залучення окремих джерел капіталу та підвищення ефективності його використання.

Апробація результатів роботи. Основні положення магістерської дипломної роботи, її теоретичні та практичні висновки і рекомендації були опубліковані в статті: Цуркан І. М., Калюжна В. С. Математичні методи та моделі в управлінні оборотним капіталом підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 18. С. 25–29. http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2021/6.pdf (Особистий внесок автора: виділено фактори, що впливають на обсяги оборотного капіталу, досліджено основні методи управління оборотним капіталом (запасами, грошовими коштами та дебіторською заборгованістю); охарактеризовано їх переваги та недоліки).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, одержано автором самостійно на підставі критичного аналізу літературних джерел, даних фінансової звітності підприємства.

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 133 сторінку комп'ютерного тексту; робота включає 26 таблиць, 12 рисунків, 1 додаток. Список використаних джерел містить 73 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття оборотного капіталу підприємства та джерела його формування

Із 1990-х років як вітчизняні науковці, так і вчені з ближнього зарубіжжя почали приділяти велику увагу розкриттю сутності оборотного капіталу. Це пояснюється активним розвитком підприємництва в умовах ринкового господарювання, коли гостро постала проблема визначення оптимального обсягу оборотного капіталу як джерела формування оборотних активів підприємств. Тобто, набула важливого значення економічна природа оборотного капіталу в розширеному відтворенні.

Зазначимо, що нині достатньо поширеним залишається ототожнення оборотного капіталу з оборотними коштами, авансованими для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу [1, с. 159]. Так, М. Крейніна підкреслила, що "...сукупність оборотних фондів і фондів обігу утворює оборотні кошти (оборотний капітал) і забезпечує поточні потреби підприємства, пов'язані з процесом відтворення. При цьому оборотні кошти в грошовій формі послідовно набувають різних функціональних форм – матеріальної, виробничої і товарної" [2, с. 104]. На нашу думку, автор механічно ототожнює поняття "оборотний капітал" і "оборотні кошти", без належного наукового обґрунтування. Крім цього, як правильно зазначає Н. Пойда-Носик, сьогодні термін "фонди" у форми № 1 "Баланс" замінено терміном "капітал" [3, с. 98]. А щодо формування фондів у ринкових умовах господарювання, то слушним є зауваження В. Ковальова, що "...до трактування будь-якого фонду як джерела коштів для придбання активів не слід ставитися буквально – активи найчастіше можна придбати у тому разі, коли у підприємства є у достатньому обсязі вільні грошові ресурси, а не тому, що

створено якийсь фонд. Не випадково багато які підприємства вже не поспішають створювати різноманітні фонди, а акумулюють їх у вигляді нерозподіленого прибутку; до речі, подібна практика звичайна у більшості економічно розвинутих країн” [4, с. 161].

Окремі вчені роблять спроби розширити поняття “оборотний капітал”, пов’язуючи його з іншими економічними категоріями і розглядаючи їх в органічному взаємозв’язку. Наприклад, І. Бланк, розглядаючи капітал із позицій фінансового менеджменту, підкреслив що “...капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів” [5, с. 211].

Зважаючи на погляди вчених, природу оборотного капіталу слід розглядати в теоретичному і прикладному аспектах.

У межах теоретичного підходу розкривається так звана фізична концепція оборотного капіталу. В працях вчених – прихильників згаданої концепції знаходимо, що “...оборотний капітал – це частина капіталу, яку спрямовують на формування оборотних засобів і повертається протягом одного виробничого циклу” [6, с. 219]. За цим визначенням оборотний капітал репрезентує суму капіталу, спрямованого в усі види оборотних активів, на жаль, його участь обмежена тільки виробничим циклом операційної діяльності.

Прикладний аспект природи оборотного капіталу розкривається з позицій бухгалтерського та обліково-аналітичного підходів. У межах бухгалтерського підходу фінансові ознаки оборотного капіталу поглиблюються.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку “Баланс ” від 31.03.1999 р. № 87 “власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов’язань”, то оборотний капітал виражає інтерес власників до своїх активів та визначається, як різниця між сумою поточних активів і сумою поточних пасивів. Такий підхід відомий як фінансова концепція оборотного капіталу і трапляється здебільшого у західній літературі.

Зокрема, Е. Боді та Р. Мертон трактують оборотний капітал як різницю між поточними активами і поточними зобов'язаннями [7, с. 268]. В даному визначенні підкреслено, крім фінансового аспекту, ознаки власності суб'єкта господарювання на оборотний капітал.

Не можна погодитися з тим, що "...під оборотним капіталом слід розуміти єдину вартісну субстанцію, тобто єдину сукупну масу вартості, яка обертається у процесі господарської діяльності підприємства у вигляді оборотних активів та оборотних інвестицій" [8, с. 3]. По-перше, вартість у процесі звичайної діяльності не "обертається", а рухається, змінюючи свою форму, по-друге, чому вона єдина, адже в звичайній діяльності підприємства беруть участь і необоротні активи, які є матеріальними носіями основного капіталу.

Введення нових стандартів бухгалтерського обліку значно ускладнило трактування оборотного капіталу. Більшість сучасних фахівців, наприклад, Г. Кірейцев, Р. Слав'юк, ототожнюють поняття "оборотні активи", "оборотні засоби" з поняттям "оборотний капітал". Зокрема, Р. Слав'юк, стверджує, що "...оборотні засоби (оборотний капітал) – це частина капіталу підприємства, вкладеного в його поточні активи, сукупність оборотних виробничих фондів, фондів обігу, авансованих для забезпечення поточної діяльності" [9, с. 204]. За цим визначенням автор об'єднує поняття оборотні засоби і оборотний капітал та розглядає їх як "частину капіталу підприємства, вкладеного в його поточні активи". Дуалістичний підхід до розкриття поняття, об'єднання двох понять, не розкриває функціонального призначення оборотного капіталу, тому Р. Слав'юк стверджує, що оборотні засоби (оборотний капітал) є "сукупністю оборотних виробничих фондів і фондів обігу, авансованих для забезпечення поточної діяльності". Не відомо, що розуміє автор під поточною діяльністю підприємства, оскільки виробничі фонди і фонди обігу пропонує авансувати в неї.

У визначенні Г. Кірейцева знаходимо, що "...оборотний капітал (оборотні активи) – це сукупність коштів, авансованих в оборотні виробничі фонди і фонди

обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва та реалізації продукції” [10, с. 105]. Автор не уточнює, яка це сукупність коштів, однак чітко визнає участь оборотного капіталу тільки в операційній діяльності підприємства, що є суперечливим для сучасних умов господарювання.

На нашу думку, оборотні засоби – це матеріалізована форма оборотного капіталу підприємства, яка безпосередньо бере участь у операційній діяльності підприємств, змінює фізичну форму і свою вартість переносить на новостворений продукт. Вона за функціональною роллю не здатна “вкладатись у поточні активи”, оскільки оборотні активи – є сукупністю матеріалізованих форм оборотного капіталу, що приймають участь у всіх видах звичайної діяльності. Тому не досить обґрунтованим є визначення оборотних активів як вартості, “...що авансована в кругообіг виробничих оборотних фондів і фондів обертання для забезпечення безперервності процесу виробництва та обертання” [11, с. 179]. Оборотні активи засвідчують величину оборотного капіталу, вкладену в них.

Враховуючи еволюцію поглядів учених на сутність оборотного капіталу, слід підкреслити, що його зміст є багатозначним. Усі наукові визначення характеризують ті чи інші ознаки оборотного капіталу. На наш погляд, об’єднуючими ознаками в трактуванні оборотного капіталу є оборот, на стадіях якого оборотний капітал трансформується в грошову, виробничу і товарну форми вираження.

З огляду на дефініцію поняття “капітал” і підходи вчених до її трактування, при розкритті сутності оборотного капіталу слід, на нашу думку, враховувати його функціональні ознаки:

- за участю в звичайній діяльності підприємства;
- за зміною форми вираження на стадіях свого обороту.

Підприємства, працюючи в умовах ринкової економіки, можуть авансувати свій оборотний капітал в операційну та інвестиційну діяльність. Якщо розглядати рух оборотного капіталу коли він авансується в операційну діяльність він

проходить три стадії кругообігу та його можна побачити у грошовій, виробничій та товарній формах. Якщо він вкладається в інвестиційну діяльність, він може придбати лише дві форми: грошову та товарну.

Спочатку оборотний капітал має грошову форму, яка витрачається на виробничі запаси, перетікаючи у сферу виробництва із сфери обігу.

Далі починається друга стадія за якої протягом одного виробничого циклу запаси з фізичної форми переходять у новий продукт праці, тобто утворюється товарна форма оборотного капіталу з виробничої.

Третя форма передбачає, що товарна форма перетворюється на грошову, знову стаючи початковою стадією наступного обороту оборотного капіталу.

Зворотний капітал перебуваючи на третій стадії може змінюватися під впливом факторів всіх стадій кругообігу і це може призвести як до збільшення, так і до зменшення обсягу оборотного капіталу. Шляхом розміщення оборотного капіталу в короткострокових фінансових інвестиціях підприємство отримує можливість у разі несприятливих тимчасових умов діяльності вистояти не змінюючи головний напрямок своєї діяльності.

Якщо розглядати рух оборотного капіталу, який авансується у фінансовий ринок у грошовій формі, то метою цього вкладення є зростання оборотного капіталу порівняно з вкладеною сумою, очікується отримання прибутку як одного з джерел формування оборотного капіталу.

Таким чином, в умовах товарно-грошових відносин оборотний капітал опосередковує процес звичайної діяльності суб'єктів підприємництва, не змінюючи свого обсягу, тобто не витрачається, не споживається, а залишається у початковій величині та бере участь безпосередньо у створенні та отриманні прибутку підприємства. Оборотний капітал реалізує своє функціональне призначення, проходячи всі стадії кругообігу.

Якщо б оборотний капітал витрачався та споживався, то після кожного кругообігу діючому підприємству потрібно було б поповнювати цей капітал як

мінімум на всю величину використаного в процесі виробництва та реалізації продукції. Тому часовим критерієм для вкладання оборотного капіталу має бути не квартальний чи річний період, а один оборот, після якого він відтворюється і вступає у наступний цикл.

Послідовність руху оборотного капіталу і його матеріалізованих форм за стадіями кругообігу відображено на рис. 1.1.

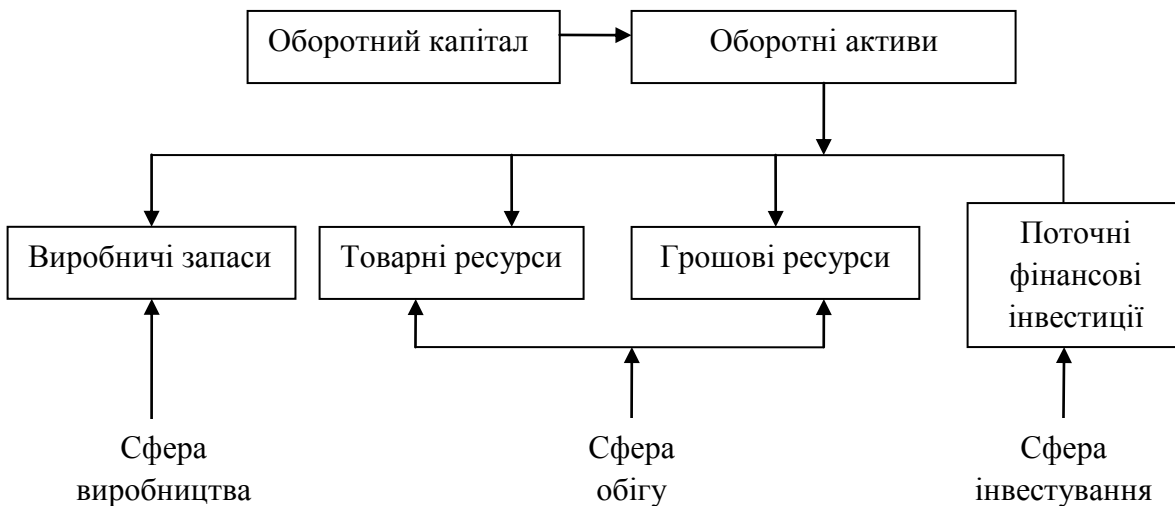

Рис. 1.1. Рух оборотного капіталу і його матеріалізованих форм

Ретроспективний аналіз поглядів вчених на сутність оборотного капіталу в історичному, часовому і просторовому аспектах дали змогу сформулювати власне судження щодо визначення оборотного капіталу. Ми погоджуємося з визначенням щодо сутності оборотного капіталу запропонованого Марусяк Н.Л.: оборотний капітал є частиною фінансових ресурсів підприємства, які шляхом вкладання в оборотні активи забезпечують безперервність процесу звичайної діяльності з метою отримання прибутку і здатні відновлюватися упродовж періоду, обумовленого процесом створення матеріальних і нематеріальних благ та термінами фінансових вкладень [12].

У такому визначенні оборотного капіталу розкрито, на нашу думку, крім його фізичних ознак і фінансові ознаки. При цьому вагомою є думка групи вчених, що фінансові відносини у сфері функціонування оборотного капіталу, обумовлені:

- процесом утворення статутного капіталу підприємства;
- процесом формування джерел для поповнення власного оборотного капіталу;
- інвестуванням оборотного капіталу в цінні папери тощо [13, с. 302].

Водночас зазначимо, що поняття “фінансові ресурси” підсилюється сутністю поняття “ресурси”, яке згідно з визначенням українського енциклопедичного словника походить від французького терміну й означає кошти, засоби, цінності, можливості, запаси [14, с. 899]. Тому в поняття фінансових ресурсів, крім традиційних ресурсів, закладено реальні можливості суб’єктів господарювання в задоволенні потреб на них і здатність отримувати прибуток від їх участі у фінансово-господарській діяльності.

Поняття “фінансові ресурси” – комплексне. Як підкреслив А. Поддєрьогін, під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств [1, с. 5].

Таким чином, для оборотного капіталу характерні такі ознаки:

- безперервність кругообігу, оскільки його потреба пов’язана з процесом виробництва та створенням споживчої вартості;
- цільовий характер, тобто оборотний капітал забезпечує формування короткотермінових активів підприємства;
- вкладений оборотний капітал здатний відновлюватися за один оборот;
- величина оборотного капіталу забезпечує безперервну звичайну діяльність та впливає на фінансову стабільність підприємства;
- характерною ознакою оборотного капіталу є його трансформаційні форми у процесі руху. Оборотний капітал свідчить про наявні фінансові

можливості розвитку підприємства.

На нашу думку, слід звернути увагу на відмінні ознаки між оборотним капіталом і оборотними активами підприємства, що проявляються в наступному:

– оборотні активи це виробничі запаси, запаси готової продукції, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти, а вкладення в них є оборотним капіталом;

– участь оборотного капіталу в звичайній діяльності підприємств спрямована на створення прибутку, а оборотні активи є сукупністю його матеріалізованих форм, що змінюються в процесі створення матеріальних і нематеріальних благ;

– оборотні активи – поняття статичне, що характеризує ресурсний потенціал підприємства на певний момент часу, а оборотному капіталові притаманні динамічні ознаки. Саме стадії кругообігу і швидкість зміни матеріалізованих форм лежать в основі розкриття сутності оборотного капіталу.

Визначення оборотного капіталу як частини фінансових ресурсів підприємств розв'язує суперечності між матеріально-речовою і вартісною його формами. Вартісна форма оборотного капіталу відображає вкладений його обсяг в оборотні активи, а його матеріально-речова форма віддзеркалює участь оборотного капіталу в звичайній діяльності підприємств. Тому між матеріально-речовою і вартісною формами оборотного капіталу є тісний органічний зв'язок, що забезпечує їх збалансованість.

Обсяг оборотного капіталу та динаміка його руху безпосередньо впливають на результати діяльності підприємства незалежно від виду його діяльності.

Відомо, що обов'язкова наявність оборотних активів одна із умов безперервності виробничої діяльності, що, своєю чергою, визначає безперервність руху оборотного капіталу, оскільки є його матеріалізованою формою. Постійна трансформація матеріалізованих форм оборотного капіталу відбувається у процесі операційної діяльності, обумовлюючи його безперервний кругообіг.

Існують різні фактори під впливом яких може відбуватися зміна величини оборотного капіталу та тривалість періоду його обороту (рис. 1.2):

Рис. 1.2. Оборотний капітал та фактори впливу на нього

- 1) особливості податкового законодавства;
- 2) ступінь залучення грошей на інвестиційну діяльність;
- 3) сезонності певного виду діяльності;
- 4) рівень ставок банківського кредитування;

- 5) вартість фінансових ресурсів над ринком капіталів;
- 6) розвитку фінансового ринку та обігу короткострокових цінних паперів;
- 7) маркетингова політика та менеджмент підприємства та інші.

Деякі з перелічених чинників впливають як обсяг і період обороту оборотного капіталу, а й на вибір джерел його формування. Умова безперервності оборотного капіталу дозволяє забезпечити безперервність виробничого процесу результатів інвестиційної діяльності підприємства.

Оборотний капітал проходить три стадії круговороту: грошову, виробничу та товарну [15]. Підсумком першої стадії є формування необхідних виробничих запасів для виробництва продукції.

У виробничому процесі авансується вартість для створення продукції: у розмірі вартості використаних виробничих запасів, перенесеної вартості основних фондів, витрат на саму працю (заробітна плата та пов'язані з нею витрати).

Виробивши продукцію підприємство завершує виробничу стадію кругообігу оборотного капіталу і починає стадію реалізації. Авансування коштів у третій стадії відбувається до того часу, поки товарна форма стане грошовою. Отримання виручки у грошовій формі на третій стадії, буде говорити про те, що кругообіг завершений і знову почнеться перша стадія наступного обороту капіталу.

Для діючих підприємств коло можливих джерел поповнення залежить від фінансового стану та результативності економічної діяльності (рис.1.3).

Власні та прирівняні до них кошти:

- статутний капітал підприємства (є джерелом формування оборотних коштів на момент створення підприємства);

- дохід підприємства щодо:

- а) дозволяє компенсувати частину матеріальних витрат (ця частина доходу підприємства має бути надалі знову інвестовано у створення виробничих запасів з метою забезпечення безперервності виробничого циклу);

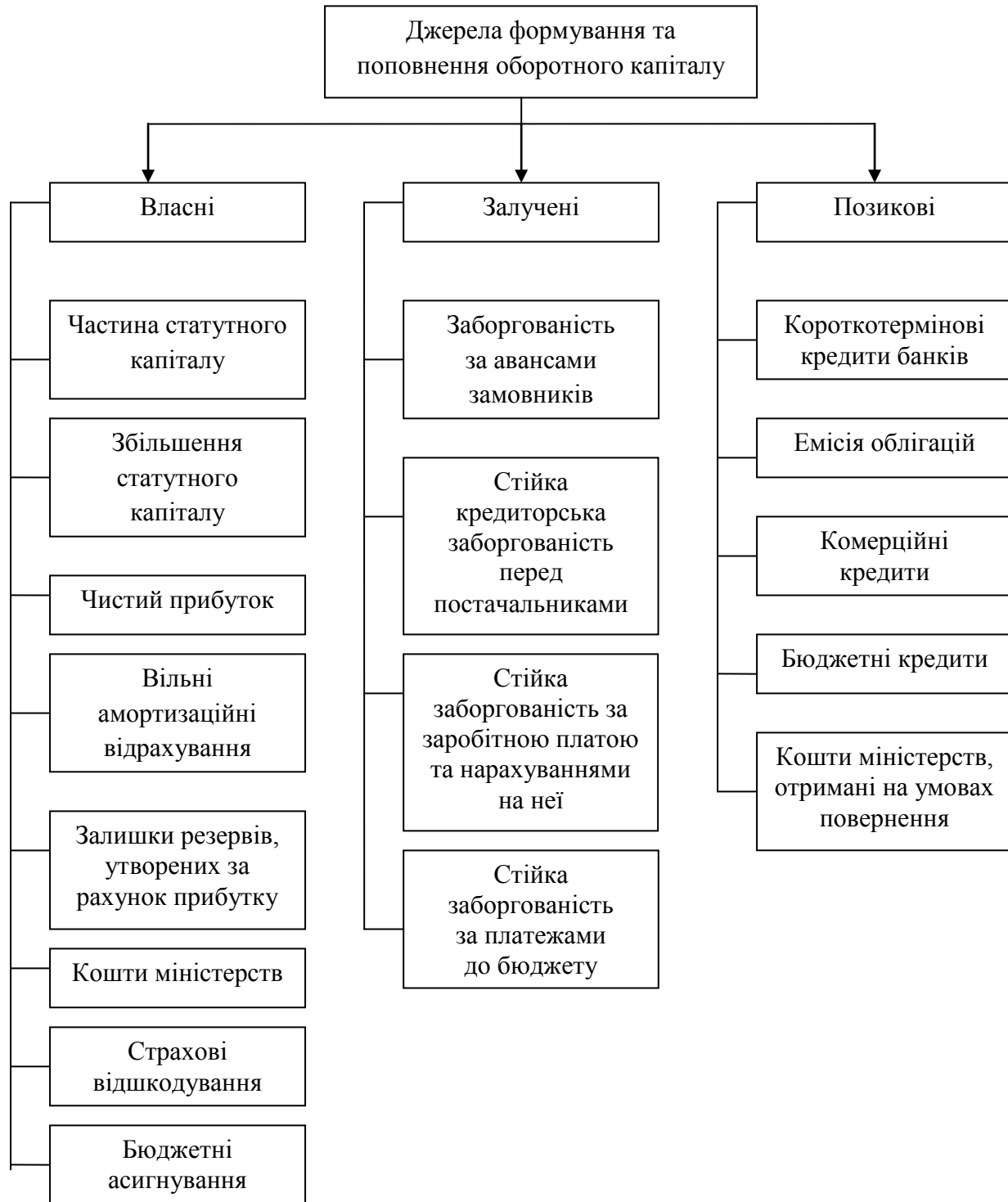

Рис. 1.3. Джерела формування та поповнення оборотного капіталу

б) прибутку після сплати податків (може бути спрямована на фінансування приросту обігових коштів);

- сталі пасиви (мінімальна заборгованість підприємства з виплат заробітної плати персоналу, єдиний соціальний внесок тощо) - утворюється внаслідок розриву моменту отримання доходу та моменту виплати заробітної плати та здійснення податкових платежів).

Чим довший період часу між терміном виплати зарплати та кінцевою датою періоду, коли вона сплачується, тим більше буде обсяг її заборгованості та можливість у цей часовий інтервал використати ці кошти у господарському обороті.

Мінімальні залишки коштів на рахунку майбутніх платежів можуть використовуватися як джерело формування власних оборотних коштів, тому що заробітна плата на чергову відпустку списується на витрати рівними частинами протягом року, але суми резервуються в порядку нарахувань на рахунок майбутніх платежів.

2. При перевищенні термінів оплати за відвантажену продукцію або невиконання договірних зобов'язань постачальниками, підприємство може мати потребу в запозичених або залучених коштах. Потреба у додаткових засобах для виробничого процесу який завжди покриваються своїми джерелами. Підприємство розглядає як варіант, це залучення короткострокових банківських кредитів, кредиторської заборгованості:

- короткострокові банківські кредити зазвичай надаються під заставу майна підприємства чи депозитів, використовуючи у своїй як засіб зниження ризику неповернення кредитів страхування фінансових ризиків .

Короткостроковий кредит, незалежно від об'єктів кредитування, надається терміном до року.

- кредиторська заборгованість - це короткострокові зобов'язання підприємства перед постачальниками ресурсів, за розрахунками з бюджетом або перед іншими кредиторами.

Наявність кредиторської заборгованості для підприємства може розглядатися як нормальний стан, якщо це передбачають договори поставок. Але може виникати й прострочена кредиторська заборгованість, за недотримання порядку розрахунків із боку покупців.

При раціональному формуванні оборотного капіталу необхідно враховувати особливості використання як власного, так і позикового капіталу. Якщо підприємство надає суттєву перевагу власним джерелам формування, то воно має високу фінансову стійкість, але обмежує темпи розвитку діяльності. Користуючись позиковим капіталом, підприємство збільшує потенціал свого розвитку, ризикуючи рівнем фінансової автономії.

Із погляду раціонального співвідношення між власними та позиковими джерелами формування оборотного капіталу оптимальною вважають таку його структуру, коли забезпечують найефективнішу пропорцію між фінансовою рентабельністю і фінансовою стійкістю підприємства.

1.2. Методичні підходи до визначення ефективності використання оборотного капіталу

Як відомо величина та швидкість оборотного капіталу має безпосередній вплив на фінансові результати діяльності підприємства незалежно від виду його діяльності. Правильні пропорції оборотних активів також є індикаторами ділової активності підприємства. Надмірне накопичення оборотних активів призводить до збільшення витрат пов'язаних із зберіганням виробничих запасів, які не використовуються в операційному циклі. Але нестача обсягу оборотних активів також веде до проблем щодо виконання поточних зобов'язань своєчасно та в повному обсязі.

Проведені дослідження показали, що на даний час відсутня єдина чітка методика аналізу оборотного капіталу підприємства із встановленим набором

аналітичних показників та коефіцієнтів. Окрім того, немає єдиного підходу щодо порядку розрахунку тих чи інших коефіцієнтів, їх нормативних значень. Внаслідок цього фінансовим аналітикам важко зорієнтуватись у розмаїтті інформації та обрати найвірніший і найпростіший шлях для аналізу оборотного капіталу.

При управлінні оборотним капіталом можна використовувати різні економіко-математичні методи, це може бути нормування оборотних активів, метод ABC, оптимізація їх структури і т.д.

Розглянемо підходи різних авторів щодо показників ефективності використання оборотного капіталу та складу його аналізу.

В роботі [16] автори запропонували наступний алгоритм щодо забезпечення ефективного управління оборотним капіталом на основі системи показників (рис. 1.4).

Вони пропонують 7 блоків коефіцієнтів розрахунок яких на їх думку забезпечить якісне управління оборотним капіталом підприємства.

Для оцінки ефективності використання оборотних засобів підприємства Жукевич С. пропонує використовувати такі показники: як коефіцієнт оборотності капіталу, який він пропонує визначати діленням виручки від реалізації продукції за рік на середньорічний залишок оборотного капіталу [17]. Для аналізу динаміки ефективності використання оборотного капіталу пропонується визначати наступні показники: коефіцієнт оборотності нормованого оборотного капіталу та коефіцієнт оборотності всього оборотного капіталу.

Існує багато кількісних показників, які використовують для аналізу оборотного капіталу як статичної величини. Ці показники можна поєднати у дві групи: абсолютні і відносні показники, якими можна дослідити зв'язок джерел формування та напрямів використання оборотного капіталу у статистиці.

Науковці, які досліджували показники ефективності щодо управління оборотним капіталом, вважають що основними показниками ефективності є:

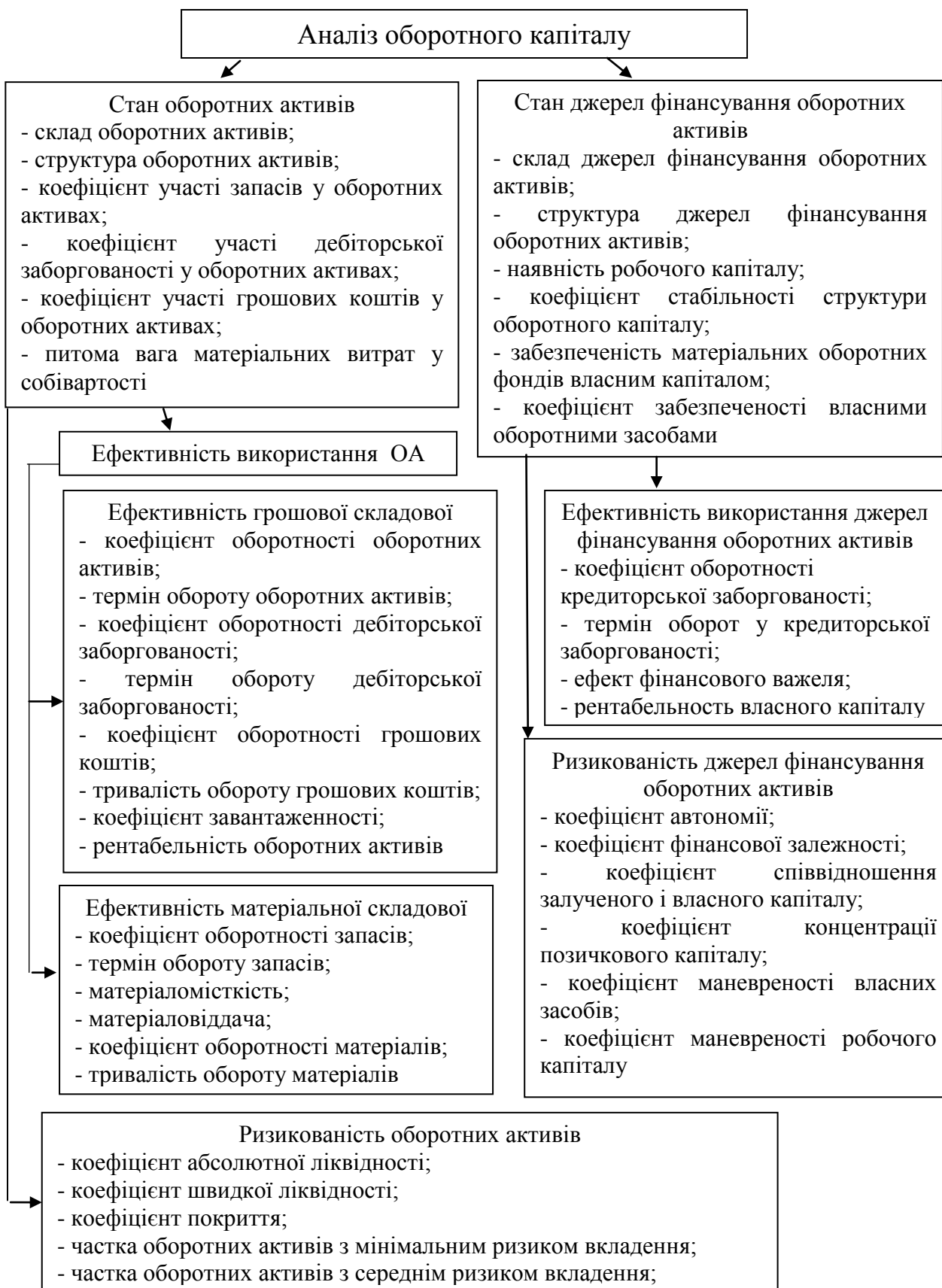

Рис. 1.4. Концепційний алгоритм аналізу оборотних активів

показники рентабельності, оборотності та завантаження одного обороту оборотними активами.

Всі ці показники пропонується розраховувати на базі фінансової звітності підприємств (балансу) при розрахунку показника середньорічної величини авансування у оборотні активи и виторгу і прибутку від реалізації продукції (Звіт про фінансові результати підприємства).

Але оцінити рівень ефективності використання оборотного капіталу ці показники не дозволяють. Таким чином, для визначення ефективності співвідносяться суми виторгу від реалізації, задля отримання якого авансувався капітал не тільки у оборотні активи, а й у основні.

Порівнюючи суму авансування у оборотні активи та отриману виручку підприємства, здійснюється порівняння лише абсолютного результату функціонування всього капіталу лише з однією з його складових. Такий механізм розрахунку відображають всі відомі методики щодо визначення ефективності використання оборотних активів.

У динаміці оборотний капітал можна проаналізувати лише за допомогою даних форми №2 «Звіт про фінансові результати підприємства», де показані дані про рух капіталу підприємства за певний (звітний) період.

Описаний підхід найповніше характеризує стан щодо управління оборотного капіталу, розглядаючи оборотний капітал у двох аспектах: як статичну величину та як динамічну величину.

Як правило усі методики щодо аналізу управління оборотним капіталом останнім етапом вважають набір показників для визначення ефективності рівня використання оборотного капіталу.

Семенюк Н.О. послідовність даного етапу бачить в наступному [18, с. 178]:

– аналіз оборотного капіталу з боку як використовується його грошова складова (показники оборотності дебіторської заборгованості, тривалості обороту та рентабельності оборотних активів та інші);

- аналіз оборотного капіталу з боку як використовується його матеріальна складова (показники оборотності, місткості, ефективності використання запасів);
- аналіз показників ризиковості (показники ліквідності, структура оборотних активів з точки зору ризику їх вкладення).

Єропутова О.О. доповнила, що оцінити ефективність використання оборотних коштів можна розрахувавши певні показники, та запропонувала деякі заходи, що дозволяють підприємству підвищити ефективність використання оборотного капіталу: це дозволяють зробити існуючі методики та моделі оптимізації запасів, скорочення тривалості виробничого циклу; логістичні заходи щодо поліпшення матеріально-технічного забезпечення та різні способи прискорення реалізації товарної продукції, що залишається на складах підприємства [19].

У роботі Лебедевої А.М. пропонується застосування саме терміну «Оборотні активи» [20]. Вона вважає, що більш доцільним використання терміну «Оборотний капітал» є в політекономічному аспекті.

Вона вважає що потрібним розраховувати ефект від сповільнення (прискорення) оборотності оборотних активів, що показує суму коштів яку підприємство залучає додатково або суму вивільнених коштів. І це необхідно здійснювати на першому етапі аналізу ефективності використання оборотних активів.

Аналіз причин, які призвели до сповільнення (прискорення) оборотності здійснюється на другому етапі аналізу оборотних активів. Досліджується такі показники: зміна середніх залишків оборотних активів та зміна чистого доходу від реалізації, що вважається чинниками впливу на прискорення (сповільнення) оборотності оборотних активів.

Відповідно до даної методики пропонується визначити вплив чинників на зміну оборотності усіх оборотних активів.

При цьому необхідно визначати вплив чинників не тільки на зміну оборотності всіх активів, але і їх складових: матеріальних оборотних активів та найбільш мобільних оборотних активів. Такий метод економічного аналізу як метод ланцюгових підстановок дозволяє встановити кількісний вплив цих чинників на сповільнення чи прискорення оборотності оборотних активів.

На заключному етапі аналізу визначаються резерви прискорення оборотності оборотних активів ($\Delta Oб$). Для цього порівнюють фактичну оборотність звітного періоду ($Oб$) з оборотністю, розрахованою з урахуванням визначених невикористаних резервів мобілізації оборотних активів та збільшенням обсягу реалізації продукції ($Oб'$):

$$\Delta Oб = Oб - Oб' \quad (1.1)$$

При цьому фактична оборотність оборотних активів ($Oб$) та оборотність з урахуванням визначених резервів ($Oб'$) визначаються за формулами:

$$Oб = \frac{C \times D}{P}, \quad (1.2)$$

$$Oб' = \frac{(C - \Delta C) \times D}{P + \Delta P} \quad (1.3)$$

де, C – середні залишки оборотних активів;

P – обсяг реалізації продукції (чистий дохід від реалізації);

ΔC – резерви мобілізації матеріальних і найбільш мобільних оборотних активів;

ΔP – резерви збільшення обсягу реалізації продукції.

В процесі подальшого аналізу необхідно з'ясувати причини, які призвели до створення понаднормативних величин запасів товарно-матеріальних цінностей та розробити пропозиції з їх ліквідації.

Батракова Т.І., як і наведені вище автори, також вважає, що ефективність використання оборотних коштів характеризується швидкістю їхнього обертання, оборотністю [21].

Вона вважає що основними заходами підприємства які дозволять підвищити ефективність використання оборотних засобів є:

- Зниження наднормативних запасів матеріальних цінностей на складах, таких як матеріали, паливо, інструмент, внаслідок удосконалення логістиці на підприємств – приведе до зниження норм витрат матеріалів на одиницю продукції;
  - оновлення та використання новітніх технологій та техніки при виробництві продукції, дозволять зменшити норми витрат ресурсів, час їх збереження на складах та призведуть до зменшення тривалості циклу виробництва продукції;
- пропонування відділом маркетингу використовувати різні способи щодо удосконалення розрахунків за реалізовану продукцію, поліпшення комплексності постачань, скорочення залишків нереалізованої продукції через прискорення реалізації;
  - підвищення ритмічності виробництва внаслідок рівномірності випуску і відвантаження продукції, удосконалення планування і організації виробництва;
  - удосконалення асортименту продукції і підвищення якості виробів.

Єршова Н.Ю. для оцінки ефективного використання оборотних коштів використовує факторний аналіз [22]. Показники оборотності оборотних коштів за цим методом доцільно використовувати для оцінки рівня ефективності використання ресурсів підприємства в якості результативного показника з виділенням факторів першого і подальших порядків, які впливають на їх рівень. Тривалість обороту оборотних коштів залежить від їх середнього розміру і виручки від реалізації. Тому, загальна зміна швидкості обороту складатиметься з двох складових: середньорічний розмір оборотних активів ($O_{акт.ср}$) – чинник першого порядку і виручка від продажів (Q_{pn}) – чинник другого порядку. Така система має наступний вигляд:

$$B = \frac{T \times O_{акт.ср}}{Q_{pn}}, \quad (1.4)$$

де T – кількість днів в аналізованому періоді (360).

Аналіз сприяє формуванню альтернативних сценаріїв розвитку та відповідних їм управлінських рішень у сфері оптимізації структури оборотного капіталу та джерел його формування, підвищення ефективності використання з метою реалізації стратегічного плану розвитку підприємства в цілому [23, с. 38].

Отже, узагальнивши аналіз робіт сучасних вітчизняних вчених можна сказати, що основною метою системи управління оборотними коштами є підвищення ефективності їх використання та прискорення оборотності.

Управління оборотним капіталом являє собою багатогранний процес, що спрямований на реалізацію різнопланових завдань з метою досягнення стратегічних та тактичних цілей підприємства. Рациональна організація аналізу ефективності управління оборотним капіталом дозволить внести корективи які покращать результати діяльності підприємства в цілому.

Варто зазначити, що політику управління діяльністю підприємства , а зокрема політику управління оборотним капіталом обирає саме підприємство, зважаючи на конкретні умови, зовнішні та внутрішні чинники.

Політика управління оборотним капіталом може відрізняється за галузями і видами діяльності та залежно від цих умов може приймати різні форми. Усвідомлення цього факту має прикладне значення: як правило, неможливо скористатися чужим досвідом, запозичувати чийсь готові схеми. Розроблення політики управління оборотним капіталом - в значній мірі творчий процес, і кожен суб'єкт повинен пройти його самостійно.

1.3. Існуючі теоретичні підходи до управління оборотним капіталом підприємства

У 2020 році економіка України, як і економіка інших держав зазнала значний вплив викликаний пандемією COVID-19. Відбувся спад економіки, громадяни зазнали скорочення купівельної спроможності, неспроможність

держави оказати підтримку бізнесу призвела до скорочення виробництва у деяких галузях промисловості та зниження їх рентабельності або навіть викликала зупинки деяких галузей господарства. Насамперед під загрозою опинилися малі та середні підприємства. Підприємства які здійснюють виробництво харчової продукції свою роботу під час карантину не припиняли.

Корпорація «ROSHEN» як один з вагомих гравців ринку кондитерської галузі, наголоисила, що істотних змін у бізнес-процесах не відбулося, карантин не мав великого впливу на виробництво. Це пояснюється зі специфікою кондитерського бізнесу. Кондитерське виробництво - це, насамперед, планування, дотримання технологічних регламентів, дисципліна у їх виконанні. Кондитерське виробництво також залежить від сезонності: попит на кондитерську продукцію завжди падає у літку, оскільки у спеку споживачі купують інші солодощі (морозиво, солодкі прохолодні напої). Тому у льотний період підприємства цієї галузі здійснює профілактичні ремонти основних засобів. Оскільки карантин припав на весну і літо, то він не суттєво вплинув на діяльність кондитерської підприємств. Хоча обсяги продажів продукції впали у квітні-травні й наразі не повернулися до докарантинного періоду. Кожне з виробництв зіткнулося з властивими лише їм викликами [24].

Зазначені вище чинники впливу на діяльність підприємств кондитерської галузі, вимагають від підприємств зміни їх політики щодо оборотного капіталу: більш точно визначати потребу в ньому, більш ретельно шукати нові джерела його фінансування, досліджувати проблеми ефективності використання. Управління оборотним капіталом підприємства є найбільш вагомою ланкою діяльності фінансового менеджменту підприємства.

Оборотний капітал представляє собою вагомий чинник впливу на діяльність підприємства, особливо це стосується щодо безперебійного господарювання підприємства, а управління оборотним капіталом полягає в утриманні рівноваги між прибутковістю і ризиком. Від ефективного управління оборотним капіталом

залежить такі важливі фінансові показники як рентабельність, ліквідність та конкурентоспроможність підприємства. Адекватність оборотного капіталу підприємства забезпечує його здатність вистояти у кризові часи.

Питання, що стосуються сутності, елементів та ознак «системи управління оборотним капіталом» досліджувались у працях таких вчених, як І.О. Бланк, В.І. Блонська, О.М. Єйбоженко, О. П. Пархоменко, О.Л. Польової, І.В. Причепи, Н.А. Стеценко, Д.Л. Ящук та ін.

Система управління оборотним капіталом – це система цілеспрямовано організованої взаємодії між керованим об'єктом (оборотним капіталом: його елементами та джерелами їх фінансування) та керуваним суб'єктом (директорами, менеджерами, іншими управлінцями, які мають повноваження щодо прийняття управлінських рішень відносно функціонування оборотного капіталу) шляхом застосування комплексу методів, засобів і фінансово-економічних інструментів дослідження, які встановлюють прямий зв'язок (політику управління оборотним капіталом; завдання та принципи управління оборотним капіталом; планування необхідного розміру оборотних активів; визначення джерел, тактики та стратегії фінансування оборотних активів) і зворотний зв'язок (коректування використання оборотного капіталу; аналіз та контроль використання оборотного капіталу) між об'єктом та суб'єктом системи управління оборотним капіталом [25, 26].

Досягти умов при яких підприємство буде мати оптимальний обсяг оборотного капіталу, для використання в операційному циклі, і мати ідеальну структурну визначеність видів активів, які будуть сформовані за рахунок оборотного капіталу та при яких буде відбуватися прискорення капіталу і забезпечуватися ліквідність і платоспроможність суб'єкта господарювання - дуже складне завдання для кожного підприємства.

Основну увагу в дослідженнях щодо управління оборотним капіталом займають проблемами якісного управління запасами, дебіторською

заборгованістю, грошовими коштами ті їх еквівалентами, визначення джерел фінансування підприємства.

На основі аналізу розробок дослідників [26-33] пропонуємо наступну систему управління оборотним капіталом підприємства, яка наведена на рис. 1.5.

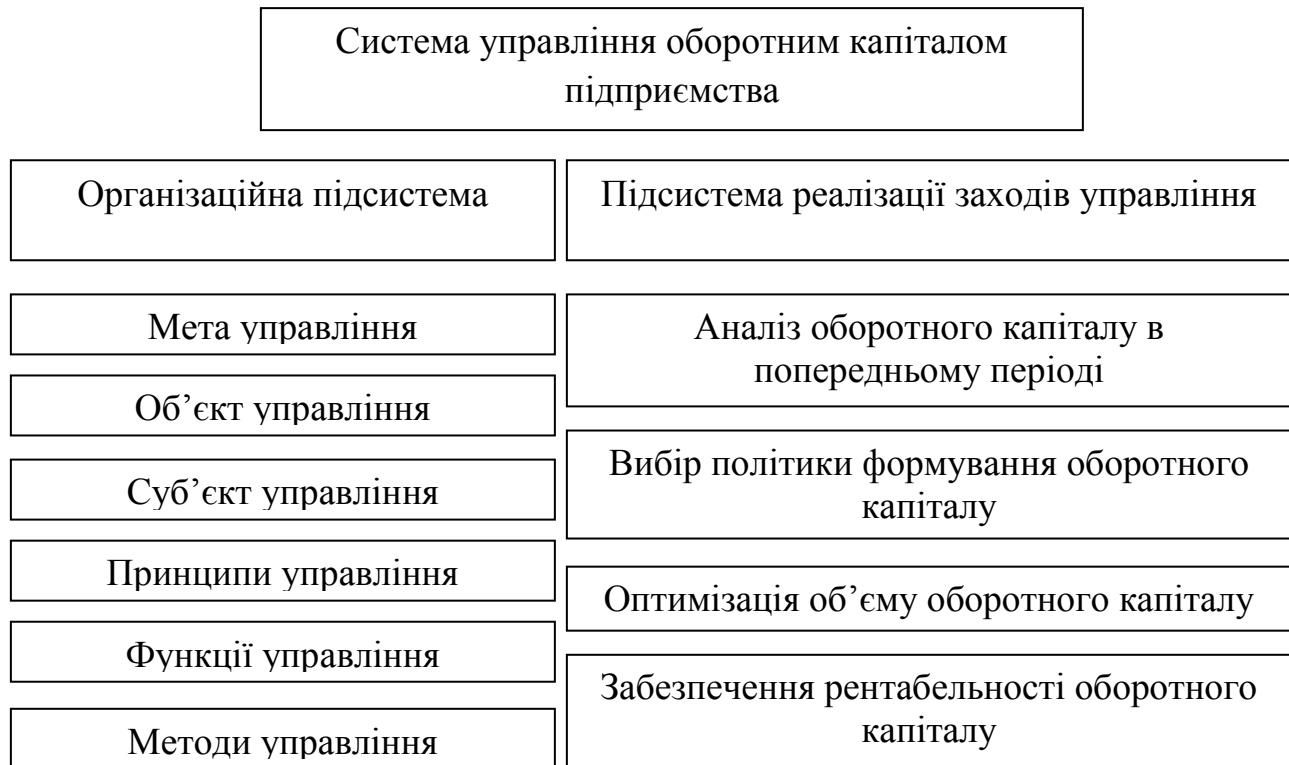

Рис. 1.5. Сучасна система управління оборотним капіталом

Наведемо послідовність побудови системи управління оборотним капіталом підприємства:

1. Організаційна підсистема: визначаються мета, принципи та функції управління оборотним капіталом, узгодження їх із стратегічними цілями підприємства.

2. Підсистема реалізації заходів управління:

2.1. Планування потреби в оборотному капіталі. При плануванні потреби в оборотному капіталі необхідно не тільки враховувати результати аналізу ефективності використання оборотного капіталу в попередньому звітному

періоді (аналіз в розрізі основних складових оборотного капіталу; динаміка питомої ваги основних видів оборотного капіталу у загальній їх сумі; узагальнення тенденцій щодо темпу зміни суми кожного із цих видів оборотного капіталу у зіставленні з темпами зміни обсягу виробництва та реалізації продукції), але й очікуваний ринковий попит на виготовлену продукцію, тобто слід спрогнозувати очікуваний обсяг збуту [30, с.23]. У відповідності з прогнозом збуту кондитерських виробів розраховують в які види оборотних активів і в якому обсязі направляти підприємству необхідно здійснити інвестиції, а також через який проміжок часу можливо знадобяться нові джерела фінансування. Прогнозування продажів завжди базується на виробничій програмі підприємства.

Розрахунок потреби в оборотних активах здійснюється шляхом використання загальновідомих методів нормування: аналітичного, коефіцієнтного, прямого розрахунку, кумулятивного та елективного [31, с.236].

2.2. Оптимізація складу та структури оборотного капіталу на наступний період у відповідності до встановленого виробничого плану. Цей етап включає три напрямки щодо оптимізації складових оборотного капіталу [34, с.47], а саме:

1. Управління запасами, це моделі управління оборотними активами, які дозволяють підприємству визначити оптимальний розмір кількості і типів фізичних ресурсів, необхідних для реалізації виробничої програми, доведення загальної суми щорічних витрат на утримування запасів до мінімуму за умови ефективного їх використання.

Мінімізація величини виробничих запасів досягається традиційними моделями управління запасами. Найбільш відомі моделями, що застосовуються у світі є наступні моделі управління запасами:

- класична модель управління запасами («Модель економічно обґрунтованого розміру замовлення» (Economic ordering quantity – EOQ model), що розроблена зарубіжними вченими і розглядається у теорії фінансового менеджменту і не передбачає визначення нормативів оборотних засобів, що

використовувались у період існування планової економіки. Сутність цієї моделі докладно описав Бланк [35, с. 321]. Модель *EOQ* передбачає мінімізацію сукупних операційних витрат на закупівлю, доставку й збереження запасів на складі.

- метод «точно-в-термін» (Just In Time – JIT) базується на тім, що запас сировини матеріалів може бути нульовим, якщо належним чином скоординувати роботу постачальників. Результатом є скорочення операційних витрат по збереженню запасів, значне вивільнення оборотного капіталу для розвитку виробництва через відсутність процесу акумуляції товарно-матеріальних цінностей. Досвід застосування останнього методу управління в практику вітчизняного виробника вже існує. Постачання будівництв планувалось таким чином, щоб не утворювалися великі наднормові запаси [36].

- планування виробничих ресурсів (Manufacturing Resource Planning – MRP I/II); «з фіксованим замовленням»; «з фіксованим періодом замовлення» та ряд модифікацій методу «точка замовлення» [37]. Кожна з цих моделей пропонує алгоритми, що базуються на таких основних групах даних: історія руху запасів, поточний рівень запасів товарно-матеріальних цінностей і прогноз продажів.

2. Управління коштами у розрахунках, завданням якого оцінка вірогідності виникнення безнадійних боргів дебіторської заборгованості.

Зарубіжна теорія та практика управління дебіторською заборгованістю пропонує механізм розробки і реалізації кредитної політики з встановлення оптимальних для підприємств стандартів кредитоспроможності (строків кредитування покупців, кредитних інструментів, системи знижок з ціни продукції за прискорення оплати рахунків) в умовах сталого розвитку економіки країни і підприємства, відпрацьованої системи збуту продукції та взаєморозрахунків підприємств, жорсткої розрахунково-платіжної дисципліни.

Серед моделей щодо управління дебіторською заборгованістю запропонованих вітчизняними вченими можна виділити наступні:

- модель оптимізації розміру дебіторської заборгованості, яка ґрунтується на залежності обсягів дебіторської заборгованості від кредитного періоду (запропонована Лучковим О.) [36].

- економетричні моделі управління дебіторською заборгованістю дозволяють обґрунтувати розмір страхових резервів по безнадійним та сумнівним боргам дебіторів, визначити для підприємства залежність втрат операційного прибутку від обсягів дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) та періоду її обороту або періоду обороту простроченої дебіторської заборгованості (запропонована Ізмайловою Н.) [38].

Загальний вигляд економетричної ANCOVA-моделі управління дебіторською заборгованістю можна записати так:

$$Y = a_0 + a_1 X_1 + a_2 X_2 + u, \quad (1.5)$$

де Y – вектор втрат прибутку через наявність дебіторської заборгованості підприємства, тис.грн., залежна змінна;

X_1 – вектор товарної дебіторської заборгованості, тис.грн., пояснювальна змінна;

X_2 – вектор періоду оборотності товарної дебіторської заборгованості, днів, пояснювальна змінна;

U – вектор стохастичної складової, яка акумулює у собі вплив усіх випадкових чинників на вектор втрат прибутку.

- модель оптимізації оптимальної структури дебіторської заборгованості підприємства за товари [39].

Задача оптимізації формулюється наступним чином. Прибутковість кредитних операцій сукупності з N контрагентів R_p та показник її ризику δ_p визначаються такими функціями:

$$R_p = F(D_i, \delta_i, r_i; i = 1 \dots N)$$

$$\delta_p = F(D_i, \delta_i, r_i; i = 1 \dots N)$$

де D_i – відсоткова частка дебіторської заборгованості i -го контрагента в загальній сукупності дебіторської заборгованості підприємства;

δ_i – характеристика ризику несплати боргу даним контрагентом;

r_i – прибутковість кредитних операцій із даним контрагентом.

Враховуються наступні природні обмеження:

1) сума часток боргів усіх контрагентів (у відсотках) складає 100%:

$$D_1 + D_2 + \dots + D_i + \dots + D_N = 1;$$

2) обсяг дебіторської заборгованості кожного окремого клієнта не може бути негативним:

$$D_i \geq 0.$$

Ідеальна постановка задачі оптимізації структури дебіторської заборгованості за товари – отримати максимальну прибутковість при мінімальному ризику:

$$\begin{cases} R_p \rightarrow \max; \\ \delta_p \rightarrow \min; \\ D_i \geq 0; \\ \sum D_i = 1. \end{cases}$$

Відділ, що займається контролюванням стану дебіторської заборгованості підприємства постійно відстежує співвідношення рівня дебіторської та кредиторської заборгованостей, застосовує різні види знижок при достроковій платі продукції.

3. Управління грошовими коштами та їх еквівалентами. Метою управління коштами є оптимізація залишку для забезпечення поточної господарської діяльності підприємства.

Найбільш розповсюджені в західній практиці та поодинокі використовувани вітчизняними підприємствами моделі управління грошовими активами наступні:

- модель Баумоля [40, 41, 42] заснована на тім, що потік коштів постійний, а підприємство починає свій операційний цикл, маючи максимальний і доцільний

для нього рівень коштів. Потім постійно витрачає їх протягом деякого періоду часу. Всі кошти, що надходять від реалізації товарів і послуг, підприємство вкладає в короткострокові фінансові вкладення. Залишок коштів на розрахунковому рахунку являє собою такий графік, що змінюється від максимального значення до мінімуму, рівного нулю (у цьому випадку підприємство починає продавати свої цінні папери для того, щоб поповнити запас коштів до первісного рівня).

- Модель, що враховує фактор невизначеності грошових надходжень та виплат розроблена М.Міллером та Д.Орром [41, 42, 43]. Ця модель має імовірнісний характер. При її побудові вчені використали процес Бернуллі - стохастичній процес, у якому надходження та витрати грошей від періоду до періоду є незалежними випадковими подіями. Модель будується також на припущенні, що потоки чистих грошових надходжень і виплат розподіляються біля їх середнього рівня за нормальним законом.

- модель Стоуна є подальшим розвитком моделі Міллера-Орра. Дозволяє встановити залежність вкладення грошових активів фірми у короткострокові цінні папери від прогнозованого руху залишку грошових коштів у найближчий час [36].

Модель Стоуна подібна до моделі Міллера-Орра, але більшу увагу приділяє управлінню оптимальним залишком, ніж його визначенню. Верхня та нижня межі залишку грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємства уточнюються в залежності від інформації про грошові потоки, що очікуються у найближчі дні.

Основною особливістю моделі є те, що дії підприємства в поточний момент визначаються прогнозом на найближче майбутнє. Оптимальний залишок грошових коштів на розрахунковому рахунку та контрольні межі можуть бути визначені за допомогою моделі Міллера-Орра, а період, на який дається прогноз, - за допомогою практичного досвіду.

Найбільш повно стохастичний характер надходження і витрат грошових коштів враховують імітаційні моделі [41]. Відповідно до них визначення

оптимального залишку грошових коштів в певному періоді передбачає розробку бюджету грошових коштів, що є складовою частиною фінансового плану підприємства. Надходження та виплати грошових коштів прогнозуються з різними імовірностями, а оптимальний залишок грошей у кожний період визначається в залежності від чистих грошових потоків (надлишку чи нестачі) за умови, що вони не будуть перевищувати певних значень.

Надані моделі можуть широко використовуватися підприємствами при управлінні оборотним капіталом, що дозволить підвищити ліквідність підприємства і рівень його платоспроможності.

2.3. Існування різних моделей фінансування оборотного капіталу впливає на вибір стратегії фінансування оборотного капіталу конкретного підприємства.

Відомо про три стратегії фінансування оборотного капіталу - Зрілість Matching (хеджування), консервативна і агресивна. Якщо підприємство ставить мету мати помірну прибутковість при помірному ризику обирається хеджування. Консервативний підхід передбачає дуже низький ризик і, отже, отримання низької рентабельності. Агресивний підхід є досить агресивним, при якому спостерігається високий ризик і висока прибутковість. В основу цих підходів покладено класифікацію оборотного капіталу, згідно з якою вони можуть бути постійним та змінним.

Ці стратегії відрізняються з - за їх різної компроміс між ризиком і прибутковістю. Іншим чудовим відмінністю є ступінь або частка застосування довгострокових і короткострокових фонду для фінансування оборотного капіталу [44]. Підходи до вибору фінансування оборотного капіталу підприємства подано в табл. 1.1 [45, с.105].

У процесі розробки системи управління оборотним капіталом формуються підходи до вибору конкретної структури джерел фінансування, їх приросту з урахуванням тривалості окремих стадій фінансового циклу й оцінки вартості залучення окремих видів капіталу [46, с. 57].

Таблиця 1.1

Підходи до фінансування капіталу

Вид капіталу	Підхід до фінансування капіталу		
	агресивний	помірний	консервативний
1	2	3	4
Необоротний	40 % - Довгострокові зобов'язання; 60 % - Власний капітал	20 % - Довгострокові зобов'язання; 80 % - Власний капітал	10 % - Довгострокові зобов'язання; 90 % - Власний капітал
Постійний оборотний	50 % - Довгострокові зобов'язання; 50 % - Власний капітал	25 % - Довгострокові зобов'язання; 75 % - Власний капітал	100 % - Власний капітал
Змінний оборотний	100 % - Короткострокові зобов'язання	100 % - Короткострокові зобов'язання	50 % - Власний капітал; 50 % - Короткострокові зобов'язання

3. Регулювання чинної системи управління оборотним капіталом конкретного підприємства з метою підвищення її ефективності. Цей етап включає три напрямки дії. По-перше - це здійснення контролю щодо перевірки виконання всіх управлінських рішень у сфері формування та використання оборотного капіталу з метою реалізації розробленої стратегії розвитку підприємства [31, с.238]. По-друге, робиться аналіз ефективності використання оборотного капіталу підприємства (досліджується динаміка щодо обсягу, складу оборотного капіталу у взаємозв'язку з дотриманням нормативного рівня ліквідності).

Результати аналізу дають змогу визначити загальний рівень ефективності управління оборотним капіталом підприємства та виявити основні напрями його підвищення в майбутньому періоді.

Як бачимо, наведена послідовність дій сформована, виходячи з особливостей обігового циклу оборотного капіталу. Запропонована система управління оборотним капіталом дозволяє визначити ефективність використання оборотного капіталу, забезпечити виробництво оборотним капіталом у необхідних обсягах і структурі та контролювати ефективність формування та використання

оборотного капіталу.

Висновки до розділу 1

На основі проведеного дослідження можливо сформулювати наступні висновки.

1. Як економічна категорія оборотний капітал є частиною фінансових ресурсів підприємства, які шляхом вкладання в оборотні активи забезпечують безперервність процесу звичайної діяльності з метою отримання прибутку і здатні відновлюватися упродовж періоду, обумовленого процесом створення матеріальних і нематеріальних благ та термінами фінансових вкладень.

2. Встановлено, що оборотний капітал проходить три стадії кругообігу: грошову, виробничу й товарну. На першій стадії під час авансування коштів здійснюється придбання й нагромадження необхідних виробничих запасів. У виробничому процесі авансується вартість для створення продукції: у розмірі вартості використаних виробничих запасів, перенесеної вартості основних фондів, витрат на саму працю (заробітна плата та пов'язані з нею витрати). На третій стадії авансування коштів триває доти, доки товарна форма вартості не перетвориться на грошову.

3. Джерела формування оборотних коштів впливають на процес їх обертання і ефективність використання оборотного капіталу підприємства. Такими джерелами виступають:

1) власні та прирівняні до них кошти: статутний капітал підприємства, дохід підприємства та сталі пасиви підприємства ;

2) запозичені та залучені кошти: короткострокові банківські кредити і кредиторська заборгованість.

4. Важливим шляхом підвищення ефективності використання оборотного капіталу є зниження матеріаломісткості продукції. Економія матеріальних

ресурсів дає можливість збільшити випуск продукції з відносно меншими витратами, що знижує собівартість і зумовлює зростання прибутку підприємства.

5. Визначено, що найбільш поширеними сьогодні у практиці фінансового менеджменту є методики визначення ефективності функціонування оборотного капіталу, що передбачають розрахунок показників рентабельності, оборотності та завантаженості одного обороту оборотними активами.

6. Удосконалення управління оборотним капіталом здійснюється за наступними напрямками: досягнення оптимального обсягу і структури оборотного капіталу; збільшення оборотності оборотного капіталу; використання методів фінансового аналізу для визначення стану та ефективності використання оборотного капіталу; зменшення боргових зобов'язань.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «БРІОШЬ»

2.1. Характеристика тенденцій формування та поповнення оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь»

Будь-яке підприємство, функціонуючи в ринковій економіці як суб'єкт підприємницької діяльності, має забезпечувати такий стан формування і поповнення оборотного капіталу, за якого воно стабільно зберігало б здатність безперебійно виконувати фінансові зобов'язання перед діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками.

Як зазначено в підрозділі 1.1, підприємства всіх форм власності й організаційно-правового статусу можуть формувати оборотний капітал за рахунок власних, позикових і залучених джерел.

Економічна мета формування та поповнення оборотного капіталу полягає у забезпеченні його зростання, отриманні прибутку і зменшенні ризику. Слід відзначити, що оборотний капітал здатний відновлюватися за один оборот, основний – впродовж довготривалого періоду, що обумовлений строком використання необоротних активів, а залучення того чи іншого джерела формування та поповнення пов'язане з витратами зі сплати відсотків за користування ними. На практиці, при традиційному оптимальному підході основний капітал формують за рахунок власних джерел і частини довготермінових зобов'язань, а оборотний капітал формують та поповнюють переважно за рахунок поточних зобов'язань та тієї частини власних джерел, яку не використовують на формування основного капіталу.

Однак, набуваючи в ринкових умовах фінансової незалежності щодо володіння своїм майном та його використанням, несучи реальну економічну відповідальність за ефективність господарювання і своєчасне виконання фінансових зобов'язань, підприємства здатні досягти стабільності своїх фінансів лише за дотримання мінімальної умови фінансової стійкості підприємства – наявності власного оборотного капіталу.

Власний оборотний капітал є основою початкового формування, здійснення та розвитку фінансово-господарської діяльності підприємства.

Процес руху оборотного капіталу в сучасних умовах господарювання характерний певними особливостями. По-перше, величина потреби в згаданому капіталі, що авансується у виробництво та обіг, на кожному підприємстві значно коливається. В окремих випадках – це результат періодично повторюваних нерівномірностей кругообігу, пов'язаних із сезонністю виробництва, в інших – подібні коливання зумовлені виробничими умовами, можливостями матеріально-технічного забезпечення та збуту продукції. Тому через нестабільні умови ринкових відносин, окрім величини оборотного капіталу, що постійно є в обігу, тимчасово (на певний термін) виникає потреба у додатковій його частині.

За подібних обставин безперервність руху оборотного капіталу потребує поєднання власних, позикових і залучених джерел його формування та поповнення. Будь-які затримки і простої у послідовній зміні оборотним капіталом своїх функціональних форм можуть призвести не лише до вповільнення кругообігу оборотного капіталу, а й до його часткової втрати.

Мінімально необхідна постійна величина оборотного капіталу має бути забезпечена власними джерелами формування, позитивно впливаючи на фінансовий стан підприємства. Водночас, кругообіг оборотного капіталу характерний припливами та відпливами коштів, що породжують затримку його руху, в подоланні якої важлива роль належить кредитним ресурсам і залученим фінансовим ресурсам інших підприємств.

Поєднання власних і позикових джерел формування та поповнення оборотного капіталу – об'єктивна необхідність, обумовлена особливостями кругообігу оборотного капіталу. Визначення межі співвідношення згаданих власних та позикових джерел, як і сам розрахунок величини власного оборотного капіталу, є питанням, навколо котрого постійно тривають дискусії економістів.

Наприклад, Є. Стоянова та Є. Бикова пропонують показник власного оборотного капіталу розраховувати за даними балансу двома основними способами:

1) як різницю між поточними активами і поточними пасивами;

2) як сума власного капіталу, довготермінових кредитів та зобов'язань зменшена на величину основних активів [47, с. 7]. Але запропоновані способи не придатні для системи обліку і статистичної звітності нашої країни. Вітчизняні фахівці К. Ізмайлова та Г. Крамаренко, наблизивши ці способи до українського П(С)БО 2 “Баланс”, для визначення власного оборотного капіталу запропонували використовувати їх в наступному порядку:

1) як різницю між оборотними активами і короткотерміновими зобов'язаннями;

2) як сума власного капіталу, довгострокових зобов'язань зменшена на величину необоротних активів [48, 49].

Оскільки в бухгалтерському обліку та звітності відокремлений такий елемент поточних активів, як витрати майбутніх періодів, у першому варіанті розрахунку поточні активи замінили на оборотні активи, а назву поточних пасивів уточнили, як «короткотермінові зобов'язання». Другий варіант залишився без змін, за винятком використання назви «необоротні активи», як зазначено у фінансовій звітності. Але якщо за російською методикою розрахована величина власного оборотного капіталу співпадає у першому та другому варіантах, то в українському – ні, оскільки у балансі є ще такі статті: в активі – витрати майбутніх періодів, у пасиві – доходи майбутніх періодів та відокремлений розділ, який

можна, по суті, прирівняти до власного капіталу – забезпечення наступних витрат і платежів.

Для усунення плутанини й обчислення точної величини власного оборотного капіталу на основі показників чинної звітності доцільно, на нашу думку, величину власного оборотного капіталу розраховувати за двома варіантами:

1) як сума оборотних активів та частини витрат майбутніх періодів зменшена на величину поточних зобов'язань;

2) як сума власного капіталу, забезпечення наступних витрат і платежів, довготермінових зобов'язань та частини доходів майбутніх періодів зменшена на величину необоротних активів.

При цьому слід враховувати, що витрати майбутніх періодів вводять у розрахунок у тій частині, яка буде використана протягом 12 місяців, а доходи майбутніх періодів – у тій частині, яка буде погашена більше як через 12 місяців.

За таких формул розрахунку, по-перше, визначена величина власного оборотного капіталу ідентична в обох варіантах, по-друге, враховано, що необоротні активи формують за рахунок не лише власного капіталу, а й таких пасивів, як забезпечення наступних витрат і платежів, котрі за сутнісною характеристикою прирівнюють до власного капіталу та довготермінових зобов'язань.

Апробуємо наведені формули шляхом розрахунку власного оборотного капіталу підприємства на прикладі підприємства – виробника сухарів, печива, пирогів та тістечок тривалого зберігання ТОВ «Бріюшь».

Діяльність підприємства впродовж 2018–2020 рр. була прибутковою та спостерігалася тенденція до зростання розміру прибутку.

Така ситуація пов'язана із збільшенням доходу від реалізації продукції та стрімким зниженням собівартості реалізованої продукції. Але спостерігається наявність значних сум дебіторської заборгованості. Її величина значно перевищує кредиторську заборгованість (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка основних фінансових показників підприємства ТОВ «Бріюшь»,
(тис. грн.)

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Загальний обсяг капіталу	24417,0	36796,8	40692,4
Основний капітал	3648,7	3951,8	6116,0
Оборотний капітал	20768,3	32845,0	34576,4
Власний капітал	8602,1	9189,7	10086,2
Дебіторська заборгованість	12702,4	22378,5	23632,0
Дохід від реалізації продукції	63166,0	116880,0	131222,7
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	409,1	716,5	1167,5
Чистий прибуток (збиток)	335,4	587,6	896,5

Нами розраховано обсяг власного оборотного капіталу та його частку в загальній величині оборотного капіталу за 2018–2020 рр. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка обсягів та питомої ваги власного оборотного капіталу в загальному обсязі оборотного капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Оборотний капітал, у тому числі:	20768,3	100,0	32845,0	100,0	34576,4	100,0
Власний оборотний капітал	4953,4	23,85	5237,9	15,94	3970,2	11,48

За даними табл. 2.2, впродовж 2018–2020 рр. частка власного оборотного капіталу була незначною (рис. 2.1). На підприємстві щорічно спостерігаються зміни питомої ваги власного оборотного капіталу. На протязі 2019-2020 рр. частка власного оборотного капіталу значно зменшилась і становила 11,48 % від загальної величини оборотного капіталу.

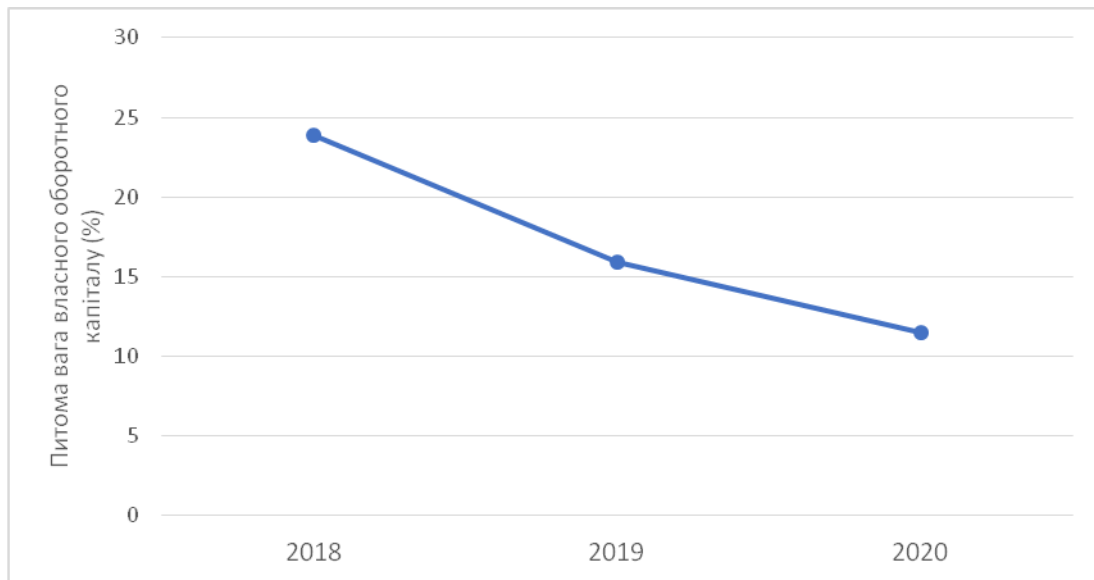

Рис. 2.1. Динаміка власного оборотного капіталу підприємства

На підприємстві є незадовільним відтворення власного оборотного капіталу за рахунок отриманого доходу (виручки) від реалізації продукції, виконаних робіт і наданих послуг (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Співвідношення власного оборотного капіталу до доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на підприємстві ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр.

Роки	Значення, (%)
2018	7,84
2019	4,48
2020	3,02

Як свідчать дані табл. 2.3, впродовж 2018–2020 рр. спостерігалось зменшення у співвідношенні власного оборотного капіталу до доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Розглянемо, які ж складові домінують у структурі джерел формування та поповнення оборотного капіталу підприємства (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Позикові і залучені джерела оборотного капіталу підприємства ТОВ
«Бріюшь» за 2018–2020 рр.

Вид позикових ресурсів	Роки		
	2018	2019	2020
Короткотермінові кредити банку	-	-	4140,4
Кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги	8740,7	19822,4	21301,1
Інші поточні зобов'язання за розрахунками	4400,0	4525,4	4400,0

За даними табл. 2.4, можна простежити, що упродовж 2018–2020 рр. підприємство змінило стратегію формування та поповнення оборотного капіталу, підприємство почало використовувати позикові джерела, а саме короткострокові кредити банку. У частині позикових і залучених джерел поповнення оборотного капіталу переважала кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги. Це є свідченням того, що підприємство випускає продукцію, яка користується попитом. Користуючись переважно власними джерелами, підприємству вдавалося отримувати позитивні фінансові результати (чистий прибуток у 2020 р. становив 896,5 тис. грн.).

Слід відзначити, що в Україні й надалі серед джерел поповнення оборотного капіталу підприємства залишається мізерною частка банківського кредитування. Це пояснюється високою вартістю згаданого джерела поповнення оборотного капіталу та недосконалістю традиційного порядку надання банківських кредитів, який використовують для національних підприємств. Такі економічні умови здебільшого сприятливі для поширення практики використання товарного кредиту суб'єктами підприємництва України.

При цьому підприємство орієнтувалось переважно на таке непередбачуване джерело поповнення оборотного капіталу, як кредиторська заборгованість. Тому,

аналізуючи структуру джерел формування та поповнення оборотного капіталу, доцільно також зосередити увагу на статті «кредиторська заборгованість», що займає чільне місце у джерелах формування та поповнення оборотного капіталу підприємства і детальніше її вивчити.

При дослідженні кредиторської заборгованості слід враховувати, що на практиці вона є джерелом покриття дебіторської заборгованості, тому проаналізуємо як змінювалось їх співвідношення одна до одної на підприємстві впродовж 2018–2020 рр. (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр.

Показник	Роки		
	2018	2019	2020
Сума дебіторської заборгованості, тис. грн.	12702,4	22378,5	23632,0
Сума кредиторської заборгованості, тис. грн.	8967,4	20717,2	22065,8
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей	1,42	1,08	1,07

За даними табл. 2.5 дебіторська заборгованість протягом всього періоду перевищувала кредиторську заборгованість. Це свідчить про іммобілізацію власного капіталу в дебіторську заборгованість. Підприємство реалізує свою продукцію в борг.

Можна стверджувати, що у 2020 році підприємство проводило політику перевищення темпів росту кредиторської заборгованості над дебіторською. Так, якщо дебіторська заборгованість у 2020 році зросла на 5,6%, то кредиторська заборгованість зросла на 6,51%.

Для повного аналізу порівняємо терміни погашення заборгованостей (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка співвідношення тривалості погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр.

Показник	Роки		
	2018	2019	2020
Тривалість погашення дебіторської заборгованості, дні	63	54	63
Тривалість погашення кредиторської заборгованості, дні	59	50	104
Співвідношення періоду погашення дебіторської та кредиторської заборгованості	1,06	1,08	0,6

Як бачимо з табл. 2.6, термін погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей в 2020 році зріс. Чим більший період погашення дебіторської заборгованості, тим вищий ризик її непогашення. Період до 60 днів вважається нормальним, від 60 до 90 днів – поганим.

Підбиваючи підсумки дослідження, проведеного у даному підрозділі роботи, відзначимо, підприємство обрало свою стратегію формування та поповнення оборотного капіталу. Однак цей вибір зумовлений індивідуальними особливостями кругообігу оборотного капіталу, зміною співвідношення часу виробництва й обігу, коливанням тривалості перерв між запусками сировини, матеріалів та інших матеріальних цінностей у виробництво, термінами оплати послуг за отримані енергію, воду й інші енергоресурси. Залежно від цього розмір оборотного капіталу та потреба у власних, позикових і залучених джерелах формування й поповнення його обсягів коливається, що позначається на результативності роботи.

Необхідно обрати раціональну структуру джерел формування оборотного капіталу. Для цього доцільно:

- збільшити питому вагу власного оборотного капіталу підприємства за

рахунок нарощування темпів його обороту;

– досягти раціональних пропорцій між дебіторською та кредиторською заборгованостями шляхом удосконалення методів розрахунків і заходів запобігання неплатежам.

2.2. Аналіз розміщення оборотного капіталу та його впливу на фінансовий стан підприємств

Розміщення оборотного капіталу має важливе значення у підвищенні ефективності економічної діяльності підприємства. Від того, в які активи вкладено оборотний капітал підприємства і який дохід вони йому дають, значною мірою залежить стабільність його фінансового стану. Від перебування основного та оборотного капіталу в сферах виробництва, обігу та інвестицій, грошовій і матеріальній формах, оптимальності їх співвідношення багато в чому залежать результати операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Якщо створені виробничі потужності підприємства використовують недостатньо через відсутність матеріальних ресурсів, то це негативно позначається на фінансових результатах і його фінансовому стані. Те саме відбувається, якщо створені зайві виробничі запаси, які не можна швидко переробити на виробничих потужностях. Унаслідок цього оборотний капітал відволікається, сповільнюється його оборотність, що зумовлює погіршення фінансового стану підприємства. Навіть при позитивному фінансовому результаті, високому рівні рентабельності підприємство може зазнавати фінансових труднощів, якщо воно нерационально використовувало оборотний капітал, вклавши його у надлишкові виробничі запаси або допустивши велику дебіторську заборгованість.

Отже, для забезпечення звичайної діяльності підприємству необхідно мати

джерело як його матеріально-технічної бази – основний капітал, так і рушійної сили – оборотний капітал. Їх наявність та співвідношення є одним із критеріїв ефективності функціонування капіталу підприємства взагалі.

Зміни у структурі матеріалізованих форм оборотного капіталу створюють певні можливості для розвитку діяльності підприємства, тому вони потребують поглибленого дослідження. Однак аналіз розміщення оборотного капіталу в активах підприємства потрібно розпочати з відстеження його питомої ваги у загальному обсязі капіталу підприємства (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка частки оборотного капіталу в загальному обсязі капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр. (%)

Роки	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Частка оборотного капіталу	85,05	89,26	84,97

Аналіз показників, що характеризують динаміку структури капіталу, засвідчив наявність незбалансованості оборотного і основного капіталу підприємства (рис. 2.2). Це свідчить про те, що фінансові ресурси розподіляють нерівномірно між основним і оборотним капіталом. Питома вага оборотного капіталу значно вища.

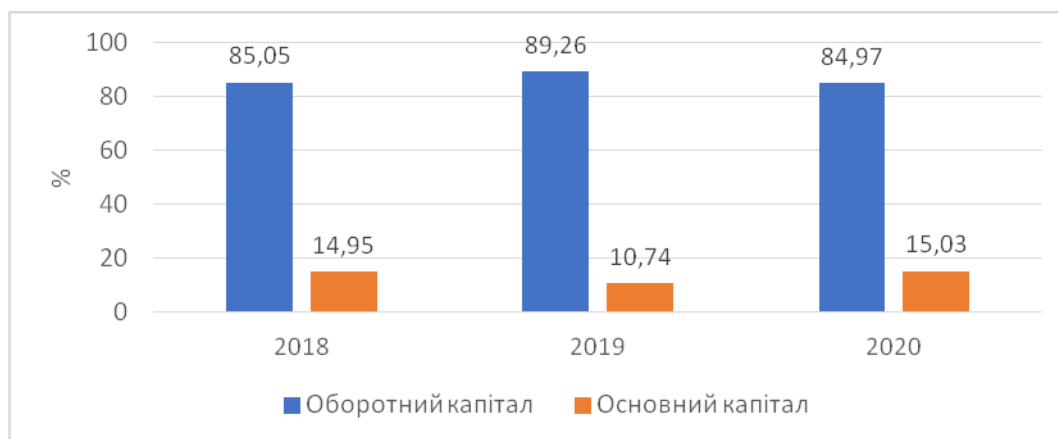

Рис. 2.2. Динаміка структури капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь»

Як бачимо питома вага оборотного капіталу дуже велика. Як уже було зазначено, оборотний капітал трансформується в матеріалізовані форми у сфері виробництва, обігу та у сфері інвестицій. Від раціональності розміщення оборотного капіталу в згаданих сферах великою мірою залежить результативність роботи підприємства. Тому в процесі аналізу необхідно звернути увагу на склад та структуру матеріалізованих форм оборотного капіталу, розглянути окремі його форми, що істотно впливають на процес виробництва, платоспроможність, фінансову стійкість та ділову активність підприємницької структури.

Структура розміщення оборотного капіталу в активах підприємства відображена в табл. 2.8. Дані вказаної таблиці свідчать про деформовану структуру матеріалізованих форм оборотного капіталу. Домінування у його структурі дебіторської заборгованості говорить про нераціональне вилучення частини фінансових ресурсів із обороту підприємства.

Таблиця 2.8

Структура розміщеного оборотного капіталу в активах підприємства ТОВ
«Бріюшь» за 2018–2020 рр., (%)

Показники	Роки			Відхилення (2020 р. до 2019 р).
	2018	2019	2020	
Оборотний капітал, всього,	100	100	100	0,0
в тому числі:				
– виробничі запаси	21,98	11,93	12,19	0,26
– дебіторська заборгованість за товари, роботи	58,91	57,1	66,66	9,56
– інша поточна дебіторська заборгованість	2,25	11,03	1,69	-9,34
– грошові кошти	0,4	0,23	1,47	1,24
– інші оборотні активи	16,45	19,71	17,99	-1,72

Протягом аналізованого періоду найбільшу питому вагу в структурі оборотного капіталу займала дебіторська заборгованість за товари, частка якої коливалась у межах 57,1–66,6%. Для подальшої деталізації загальної картини розміщення оборотного капіталу в активах підприємств проаналізуємо склад та структуру оборотного капіталу (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка обсягу матеріалізованого оборотного капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр., (тис.грн.)

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
Оборотний капітал, всього,	20768,3	32845,0	34576,4
в т. ч.:			
У сфері виробництва, у т. ч.:	4564,8	3919,0	4217,2
запаси	4564,8	3919,0	4217,2
У сфері обігу,	16203,5	28926,0	30359,2
в т. ч.:			
готова продукція	-	-	-
дебіторська заборгованість за товари	12235,0	18754,5	23047,5
інша поточна дебіторська заборгованість	467,4	3624,0	584,5
грошові кошти та їх еквіваленти	83,7	75,0	507,9
інші оборотні активи	3417,4	6472,5	6219,3
У інвестиційній сфері:	-	-	-
- поточні фінансові інвестиції	-	-	-

Як видно з рис. 2.3, протягом 2018–2020 рр. чільне місце серед складових оборотного капіталу підприємства займала дебіторська заборгованість за товари. Друге місце належить виробничим запасам. Хоча на підприємстві питома вага виробничих запасів збільшилась на 0,26% в 2020 р. порівняно з 2019 р., але водночас збільшилась частка дебіторської заборгованості за товари на 9,56%. Ця тенденція є негативною – оборотний капітал із продуктивної форми оборотних засобів, які беруть участь у створенні нового продукту (виробничих запасів), трансформувалася у непродуктивну форму (дебіторську заборгованість).

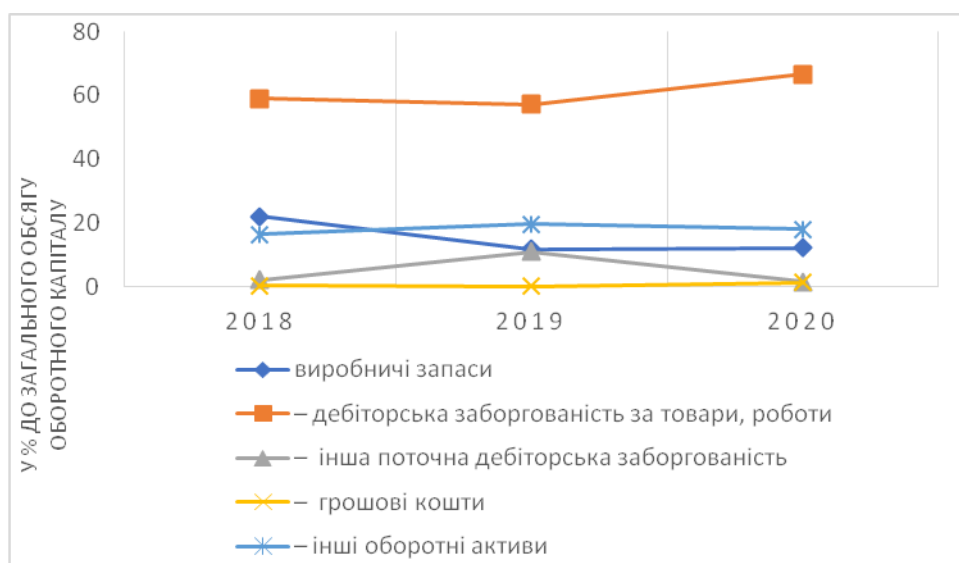

Рис. 2.3. Динаміка структури розміщеного оборотного капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр.

ТОВ «Бріюшь» розміщує оборотний капітал переважно у сфері обігу: питома вага дебіторської заборгованості – в межах 57,1–66,6%, питома вага інших оборотних активів в структурі оборотного капіталу коливалася в межах 16,45–19,71%.

Результати аналізу структури матеріалізованої форми оборотного капіталу дають змогу констатувати, що оборотний капітал підприємства розміщували здебільшого в запаси та вилучали з обігу у формі дебіторської заборгованості. Така ситуація зі структурою оборотного капіталу складається при неритмічному

забезпеченні технологічного процесу матеріальними ресурсами, реалізації продукції у борг, що обумовлено відсутністю попиту на готову продукцію.

Збільшення дебіторської заборгованості зумовлює зростання потреби в оборотному капіталі на стадії розрахунків і сповільнює його оборот. Внаслідок цього зростає період перебування оборотного капіталу в сфері обігу [50].

Розміщення оборотного капіталу впливає не тільки на ефективність його використання, а й на фінансовий стан підприємства. Слід відзначити, що ліквідність активів і платоспроможність підприємства визначаються, насамперед, здатністю оборотних активів перетворюватися на гроші. Саме недостатня величина оборотного капіталу, розміщеного у ліквідних активах, спричиняє неплатоспроможність підприємств.

Проаналізуємо структуру оборотного капіталу за ступенем ліквідності його матеріалізованих форм (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Структура матеріалізованих форм оборотного капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр., (%)

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
Оборотний капітал, вкладений у активи:	100	100	100
– високоліквідні	0,4	0,23	1,47
– середньоліквідні	61,16	68,13	68,35
– низьколіквідні	38,43	31,64	30,18

Як свідчать дані табл. 2.10, в структурі матеріалізованих форм оборотного капіталу впродовж 2018–2020рр. переважали середньоліквідні оборотні активи, питома вага яких коливалася в межах 61,1–68,35%. Спостерігалася тенденція до

збільшення їх частки, яка у 2020 р. порівняно з 2019 р. збільшилась на 0,22%, за рахунок зменшення питомої ваги низьколіквідних оборотних активів на 1,46%.

Підприємство надає перевагу середньоліквідним оборотним активам, що складаються із дебіторської заборгованості за товари та іншої поточної дебіторської заборгованості. Підприємство володіє незначною величиною грошових коштів і не вкладає фінансові ресурси у поточні фінансові інвестиції. Хоча саме розміщення певної частини оборотного капіталу в інвестиційній сфері зменшує фінансовий ризик від коливань кон'юнктури товарного ринку та поліпшує платоспроможність підприємства.

Аналізуючи динаміку рівня ліквідності матеріалізованих форм оборотного капіталу, слід звернути увагу на фактори, що зумовили її зміну. Негативним є те, що впродовж досліджуваного періоду зменшення частки низьколіквідних активів відбувалось за рахунок зростання частки дебіторської заборгованості у структурі оборотного капіталу.

Така ситуація свідчить, що адаптація діючих підприємств до умов ринкового середовища, що сприяє підвищенню ліквідності матеріалізованих форм оборотного капіталу, ліквідності всіх активів і платоспроможності підприємства, взагалі відбувається дуже повільно. Це показують і найхарактерніші показники ліквідності: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт швидкої (проміжної ліквідності), коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності (коефіцієнт покриття) (табл. 2.11). В основу розрахунку цих показників закладено ідею зіставлення величини високоліквідних, середньоліквідних та низьколіквідних матеріалізованих форм оборотного капіталу і величини поточних зобов'язань.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності є найжорсткішим критерієм ліквідності підприємства. Він характеризує ту частину короткотермінової заборгованості, яку підприємство має змогу погасити негайно. Зростання середнього значення цього показника, що відбувалося впродовж досліджуваного періоду свідчить, безумовно, про позитивну тенденцію. Але це зростання зовсім незначне (0,01), і значення

Таблиця 2.11

Показники ліквідності підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр.

Найменування показника	Нормативне значення	2018р	2019р	2020р	Відх-ння (2020 р. до 2019 р.)
Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності	1,0 – 1,5	1,55	1,30	1,13	-0,17
Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності	≥ 1	0,95	0,89	0,79	-0,1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 – 0,25	0,006	0,003	0,02	0,017

згаданого коефіцієнта досить низьке, порівняно з мінімальним нормативним значенням – 0,2.

При цьому слід звернути увагу на думку окремих фінансистів, які вважають, що оскільки нормативні значення для показників ліквідності запозичені із зарубіжної практики, то вони не сповна відповідають нашому ринковому середовищу, показникам національних стандартів фінансової звітності та є завищеними [48, с. 129].

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності відображає прогностичні платіжні можливості підприємств за умови вчасних розрахунків із дебіторами. Цей коефіцієнт враховує якість матеріалізованих форм оборотного капіталу і є точнішим показником ліквідності, ніж наступний показник – коефіцієнт загальної ліквідності, оскільки при його розрахунку враховують ліквідніші активи (запаси не враховують). Однак визначення ліквідності за ним досить суперечливе. Цей показник також не відповідає нормативному значенню та має тенденцію до зниження.

Коефіцієнт поточної ліквідності – найбільш узагальнюючий показник ліквідності балансу. Цей коефіцієнт характеризує, чи достатньо оборотного

капіталу для погашення поточних зобов'язань підприємства. Як свідчать дані табл. 2.11, упродовж 2018–2020 рр. середнє значення цього показника є прийнятним і свідчить про платоспроможність.

При цьому слід зауважити, що за показниками ліквідності не завжди можна об'єктивно оцінити раціональність використання підприємством оборотного капіталу.

Від раціонального розміщення оборотного капіталу значно залежить рівень фінансової стійкості підприємства. Як відомо, за рівнем покриття найменш ліквідних матеріальних оборотних запасів стабільними джерелами формування і поповнення, до яких належать власний оборотний капітал та кредити банку, визначають чотири типи фінансової стійкості підприємства. Це зокрема:

– абсолютна стійкість, коли запаси матеріалів та готової продукції (Z) менші від суми власного оборотного капіталу ($ВOK$), тобто платоспроможність гарантована: $Z < ВOK$, $\frac{ВOK}{Z} > 1$;

– нормальна стійкість, за якої запаси більші від власного оборотного капіталу, але менші від перманентних джерел їх покриття, тобто від суми власного оборотного капіталу, довготермінових кредитів та позик ($ДК$): $ВOK < Z < ВOK + ДК$, $\frac{ВOK + ДК}{Z} > 1$;

– нестійкий фінансовий стан, за якого порушується платоспроможність, але зберігається можливість відновити її за рахунок залучення короткотермінових кредитів і позик ($КК$) для забезпечення запасів: $Z < ВOK + ДК + КК$, $\frac{ВOK + ДК + КК}{Z} > 1$;

– кризовий фінансовий стан, коли для забезпечення запасів підприємству не вистачає планових джерел їх формування і загрожує банкрутство:

$Z > ВOK + ДК + КК$, $\frac{ВOK + ДК + КК}{Z} < 1$.

На основі наведеної методики визначення типу фінансової стійкості підприємства ми розрахували коефіцієнти забезпеченості запасів власним оборотним капіталом, забезпеченості запасів перманентним капіталом і забезпеченості запасів плановими джерелами покриття для ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр. (табл. 2.12). За їх значеннями ми визначили тип фінансової стійкості підприємства у 2018–2020 рр.

Таблиця 2.12

Динаміка показників фінансової стійкості підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2018–2020 рр.

Показник	Роки		
	2018	2019	2020
Коефіцієнт забезпеченості запасів власним оборотним капіталом	1,08	1,34	0,94
Коефіцієнт забезпеченості запасів перманентним капіталом	1,62	1,94	0,94
Коефіцієнт забезпеченості запасів плановими джерелами покриття	1,62	1,94	1,92

Як свідчать дані, наведені в табл. 2.12, значення коефіцієнта забезпеченості запасів матеріалів та готової продукції власним оборотним капіталом свідчить про абсолютно стійкий фінансовий стан у 2018 - 2019 рр. та нестійкий фінансовий стан у 2020 році.

За результатами оцінки раціональності розміщення оборотного капіталу та його впливу на фінансовий стан підприємства можна констатувати, що оборотний капітал розміщують у переважно середньоліквідні та низьколіквідні активи, зокрема дебіторську заборгованість та виробничі запаси. На дуже низькому рівні перебуває величина висоліквідних активів що негативно впливає на рівень фінансової стійкості підприємств. На основі аналізу структури розміщеного оборотного капіталу можна зробити висновок, що підприємство розміщує оборотний капітал у активах із високим ризиком вкладання, тим самим опиняючись під загрозою втрати ліквідності та фінансової стійкості.

2.3. Оцінка ефективності використання оборотного капіталу та її відображення на фінансових результатах підприємства

Розвиток товарного виробництва, функціонування державної та приватної форм власності не тільки забезпечили нову структуру економічних відносин і форм господарювання, а й повернули оборотному капіталу підприємств його ринкову природу.

Основною метою діяльності сучасного підприємства став не випуск продукції, а «максимізація ринкової вартості капіталу на основі максимізації прибутку» [51, с. 35]. Однак ритмічність, злагодженість і результативність його роботи залежать від рівня забезпеченості оборотним капіталом.

У ринкових умовах господарювання оборотний капітал став своєрідним «економічним дзеркалом» ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства. Це пояснюється тим, що рух оборотного капіталу створює умови для виробництва тих благ, цінність яких забезпечує не тільки їх відтворення, а й зростання.

Як зазначила Л. Костирко, оборотний капітал по суті генерує вхідний потік грошей і постійно обертається в операційному циклі [52, с. 64]. Відповідно, інтереси суб'єктів підприємницької діяльності лежать у площині підвищення ефективності руху оборотного капіталу в сфері виробництва та у сфері обігу, що має проявлятися у високих економічних результатах, при мінімізації витрат виробничих ресурсів.

У сучасній економічній літературі ефективність використання матеріалізованої форми оборотного капіталу визначають за допомогою різнобічних критеріїв та показників. Так, О. Бандурка, М. Коробов, П. Орлов пропонують характеризувати ефективність використання оборотних засобів швидкістю їх обігу [53, с. 111].

Д. Шиян, Н. Строченко визначають ефективність використання оборотного капіталу за допомогою системи показників, що характеризують швидкість проходження коштів через окремі стадії кругообігу, економічну віддачу від використовуваних засобів, а також фактори підвищення ефективності їх використання [54, с. 95].

О. Шеремет, О. Павловська, Н. Притуляк, Н. Невмержицька застосовують для оцінки ефективності використання оборотних засобів показники оборотності, швидкості відновлення виробничих запасів, часу перебування окремих елементів оборотних засобів в обігу [55, с.116; 56, с. 49]. А. Поддєрьогін, І. Зятковський використовують також показники рентабельності оборотних засобів [1, с. 185; 57, с. 137].

На нашу думку, одними із пріоритетних синтезуючих показників, що спроможні відображати одночасно результат процесу матеріального відтворення за певний період, тобто обсяг реалізації вироблених товарів і послуг, і ефективність використання в цьому процесі матеріальних та грошових активів є показники оборотності оборотного капіталу. Крім цього, згадані показники дають змогу визначити рівень впливу на фінансову діяльність підприємства фактора часу, з іншого боку, показують взаємозв'язок між фінансовими результатами підприємства і швидкістю руху оборотного капіталу.

Тому в систему показників, що характеризують оборот оборотного капіталу, доцільно вводити такі взаємопов'язані показники, як коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження, тривалість одного обороту та суму вивільненого або «замороженого» оборотного капіталу, оскільки саме оборотний капітал є динамічним протягом усього обороту.

Основний із зазначених показників – коефіцієнт оборотності, котрий саме показує, з якою періодичністю у часі підприємство формує свій прибуток від звичайної діяльності.

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу показує кількість оборотів оборотного капіталу за певний період. Чим більше оборотів здійснює оборотний капітал, тим ефективніше його використовують.

Коефіцієнт завантаження оборотного капіталу допомагає оцінити величину вкладеного оборотного капіталу на 1 грн. реалізованої продукції. Чим менше оборотного капіталу використано для виробництва реалізованої продукції в розрахунку на 1 грн., тим раціональніше й краще його використовують.

Тривалість оборотного капіталу дає змогу визначити тривалість його обороту, а також характеризує швидкість обороту оборотного капіталу, тобто період його участі у створенні матеріального блага та його реалізації. При незмінному рівні рентабельності сума прибутку від звичайної діяльності за певний період буде тим більшою, чим коротша тривалість обороту капіталу підприємства, тобто чим менша сума оборотного капіталу необхідна для забезпечення безперервності виробничого та фінансового циклів.

Узагальнюючим показником ефективності використання оборотного капіталу є показник рентабельності оборотного капіталу, що показує, скільки чистого прибутку припадає на одну гривню оборотного капіталу, тобто яку суму доданої вартості створено при його участі.

Оцінити економічний ефект від зменшення тривалості операційного циклу і, відповідно, від зростання кількості оборотів величини оборотного капіталу в періоді, який розглядаємо, можливо шляхом розрахунку суми його економії, що вкладають у оборотні активи. Наведені показники, на наш погляд, дають змогу виявити зміни ефективності використання оборотного капіталу, що підтвердилося при аналізі ефективності його використання на підприємстві ТОВ «Бріюшь» (табл. 2.13).

Результати дослідження свідчать, що впродовж 2018–2020 рр. період обороту оборотного капіталу підприємства був довготривалим.

Таблиця 2.13

Розрахунок показників ефективності використання оборотного капіталу на підприємстві ТОВ «Бріюшь» у 2018–2020 роках

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
1. Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	63166,0	116880,0	131222,7
2. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.(+,–)	335,4	587,6	895,5
3. Одноденний чистий дохід, тис. грн.	175,46	324,66	364,5
4. Середньорічна вартість оборотного капіталу, тис. грн.	20984,05	26806,65	33710,7
5. Тривалість обороту, дні	120	82	92
6. Коефіцієнт оборотності	3,01	4,36	3,89
7. Коефіцієнт завантаження	0,33	0,23	0,25
8. Сума вивільненого/ додаткового залученого оборотного капіталу, тис. грн.		-12337,33	+3645,07
9. Рентабельність оборотного капіталу, %	1,59	2,19	2,66

Як видно з таблиці 2.13, згідно з розрахованих показників ефективності використання оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь» в 2020 році відбулося погіршення використання оборотних активів. Про це свідчить сповільнення оборотності оборотних активів (зменшення з 4,36 в 2020р. до 3,89 в 2020р.), та збільшення тривалості одного обороту на 10 днів в 2020 році в порівнянні з 2019 роком.

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу перебуває на низькому рівні. І його значення у 2020 році значно зменшилось (рис.2.4). Це пояснюється порушенням взаєморозрахунків між суб'єктами господарювання, відсутністю належного фінансового планування і контролю та диспропорціями в цілому, що виникли в організації економічної діяльності підприємства в умовах ринку.

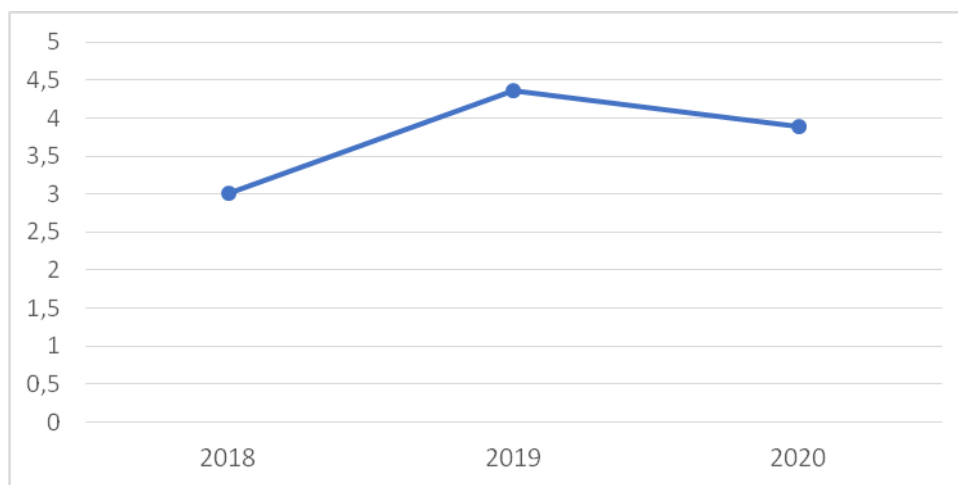

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнта оборотності оборотного капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь» в 2018–2020 рр.

Прискорення оборотності оборотного капіталу зменшує потребу в ньому, що дає змогу вивільнити частину фінансових ресурсів для розвитку економічної діяльності підприємства. У результаті зменшення потреби в матеріалізованому оборотному капіталі вивільнюються фінансові ресурси, що сприяє поліпшенню платоспроможності та зміцненню фінансового стану підприємства. Якщо оборотність сповільнюється, то підприємству для збереження обсягів операційної діяльності необхідно залучати в обіг додаткові фінансові ресурси, що не завжди можливо.

Так, відповідно до показників табл. 2.13, у 2020 р. додатково залучили в оборот 3645,07 тис. грн. фінансових ресурсів, у результаті збільшення тривалості обороту на 10 днів, що негативно вплинуло на фінансовий стан підприємства.

Швидкість руху оборотного капіталу і його частка в капіталі підприємства є основними факторами, що впливають на швидкість руху його капіталу. Чим більша питома вага оборотного капіталу в загальній величині капіталу, тим швидше він обертається. І навпаки, за умов зменшення частки оборотного капіталу сповільнюється обіг капіталу підприємства в цілому.

Вплив швидкості обороту оборотного капіталу та його частки в капіталі на загальну швидкість обороту капіталу підприємства можна виразити наступною залежністю:

$$TO_3 = \frac{TO_{обк}}{Ч_{обк}}, \quad (2.1)$$

де TO_3 – тривалість обороту капіталу підприємства;

$TO_{обк}$ – тривалість обороту оборотного капіталу;

$Ч_{обк}$ – частка оборотного капіталу в загальній величині капіталу підприємства.

За допомогою методу ланцюгових підстановок визначимо, як ефективність використання оборотного капіталу впливає на ефективність використання загального капіталу підприємства (табл. 2.14, табл. 2.15.).

Як бачимо, рух загального обсягу капіталу в 2020 р. порівняно з 2019 р. сповільнився, що призвело до збільшення тривалості обороту загального обсягу капіталу.

Таблиця 2.14

Розрахунок впливу зміни швидкості обороту оборотного капіталу та його питомої ваги в загальному капіталі на зміну швидкості обороту сукупного капіталу ТОВ «Бріюшь» за 2019–2020 рр.

№ за/п	Показники	Значення
1	Частка оборотного капіталу у загальній величині капіталу підприємства у 2019 р.	89,26
2	Частка оборотного капіталу у загальній величині капіталу підприємства у 2020 р.	84,97
3	Тривалість обороту оборотного капіталу в 2019 р., днів	82
4	Тривалість обороту оборотного капіталу в 2020 р., днів	92
5	Тривалість обороту загального капіталу в 2019 р., днів	0,92
6	Тривалість обороту загального капіталу в 2009 р., днів	1,08

Таблиця 2.15

Вплив швидкості обороту оборотного капіталу та його частки в капіталі на швидкість обороту капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2019–2020 рр.

Показники	Значення (дні)
Зміна тривалості обороту капіталу („-” – зменшення, „+” – збільшення), в т. ч. і за рахунок:	0,16
зміни питомої ваги оборотного капіталу	-0,96
зміни тривалості обороту оборотного капіталу	1,12

Швидкість руху оборотного капіталу також безпосередньо впливає на такий результат діяльності підприємства, як чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг (табл. 2.16, табл. 2.17).

Таблиця 2.16

Розрахунок впливу зміни обсягу оборотного капіталу та швидкості його обороту на зміну чистого доходу від реалізації продукції ТОВ «Бріюшь.» за 2019–2020 рр.

№ за/п	Показники	Значення
1	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу в 2019р.	4,36
2	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу в 2020р.	3,89
3	Середньорічна вартість оборотного капіталу в 2019р., тис. грн.	26806,65
4	Середньорічна вартість оборотного капіталу в 2020р, тис. грн.	33710,7
5	Чистий дохід від реалізації продукції у 2019р., тис. грн.	116880,0
6	Чистий дохід від реалізації продукції у 2020р., тис грн.	131222,7

Таблиця 2.17

Вплив зміни обсягу та швидкості обороту оборотного капіталу на зміну чистого доходу від реалізації продукції підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2019–2020 рр.

Показники	Значення (тис. грн.)
Зміна чистого доходу від реалізації продукції („-” – зменшення, „+” – збільшення), в т. ч. за рахунок:	+14342,7
зміни швидкості обороту оборотного капіталу	-0,47
зміни середньорічного обсягу оборотного капіталу	6904,05

Аналізуючи вплив зміни обсягу оборотного капіталу та швидкості його обороту на зміну чистого доходу від реалізації продукції досліджуваного підприємства за 2019–2020 рр., відзначимо, що відбулося збільшення чистого доходу від реалізації продукції за рахунок збільшення середньорічного обсягу оборотного капіталу.

Низький рівень коефіцієнта оборотності, тобто неефективне використання оборотного капіталу, відображається і на обсягах прибутку, що має забезпечувати оборотний капітал. Для підтвердження цього простежимо динаміку рентабельності оборотного капіталу досліджуваного підприємства протягом 2007–2009 рр. (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Динаміка рентабельності оборотного капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь»

Показник	Роки			Зміна у 2020 р. до 2018 р.(+,-), в пунктах
	2018	2019	2020	
Рентабельність оборотного капіталу, %	1,59	2,19	2,66	+1,07
Зміна (+,-), в пунктах	-	+0,6	+0,47	-

На основі даних табл. 2.18 відзначимо, що використання оборотного

капіталу впродовж 2018–2020 рр. було позитивне, тобто його участь у звичайній діяльності забезпечувала отримання прибутку. При чому значення показника рентабельності оборотного капіталу за весь період дослідження зросло на 1,07 %.

За даними табл. 2.14 і табл. 2.18 простежується також вплив швидкості обороту оборотного капіталу на рентабельність його використання підприємства.

Для того, щоб визначити, який розмір чистого прибутку або збитку досліджуваного підприємства був зумовлений прискоренням або сповільненням швидкості руху оборотного капіталу, подамо абсолютну величину прибутку у вигляді добутку середньої суми оборотного капіталу, коефіцієнта прибутковості реалізованої продукції та коефіцієнта оборотності оборотного капіталу, тобто

$$\Pi = \overline{OK} \cdot \frac{\Pi}{D} \cdot \frac{D}{OK} \Rightarrow \Pi = \overline{OK} \cdot KPr \cdot KOok, \quad (2.2)$$

$$\text{тому що } KPr = \frac{\Pi}{D} \text{ і } KOok = \frac{D}{OK}, \quad (2.3)$$

де Π – чистий прибуток;

$\overline{OK}$ – середня фактична величина оборотного капіталу;

D – чистий дохід від реалізації продукції, товарів робіт і послуг;

KPr – коефіцієнт прибутковості реалізованої продукції;

$KOok$ – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу.

Отже, зміну суми прибутку за рахунок зміни коефіцієнта оборотності оборотного капіталу можна визначити як добуток величини відхилення останнього на коефіцієнт прибутковості реалізованої продукції і на фактичну середній обсяг оборотного капіталу:

$$\Delta\Pi = \overline{OK} \cdot KPr \cdot \Delta KOok, \quad (2.4)$$

де $\Delta\Pi$ – зміна чистого прибутку;

$\Delta KOok$ – зміна коефіцієнта оборотності оборотного капіталу.

Використовуючи даний алгоритм, ми визначили зміну суми прибутку за рахунок зміни коефіцієнта оборотності оборотного капіталу досліджуваного

підприємства (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

Вплив зміни швидкості обороту оборотного капіталу на зміну чистого прибутку підприємства ТОВ «Бріюшь» за 2019–2020 рр.

Показник	Зміна чистого прибутку, тис. грн.		У т. ч. за рахунок зміни швидкості обороту оборотного капіталу, тис. грн.	
	2019	2020	2019	2020
Значення	+252,2	+308,9	+181,66	-108,21

Як бачимо, швидкість руху оборотного капіталу не впливала на величину чистого прибутку. На підприємстві в загальному обсязі капіталу займав оборотний капітал, тому значний вплив на прибуток мав його коефіцієнт оборотності. Так, у зв'язку зі значним прискоренням швидкості обороту оборотного капіталу в 2019 р. порівняно з 2018 р. збільшився розмір чистого прибутку на 181,66 тис. грн., а у 2020 р. порівняно з 2019 р. розмір чистого прибутку зменшився на 108,21 тис. грн.

Оскільки час одного обороту оборотного капіталу складається з часу його перебування в грошовій формі, часу перебування у формі запасів, а також із часу, необхідного для розрахунків за продану продукцію, то для детальнішої оцінки ефективності використання оборотного капіталу доцільно розглянути сукупність часткових показників оборотності його окремих складових. Згідно з методиками, основними частковими показниками, що характеризують ефективність використання окремих складових вкладеного оборотного капіталу є: коефіцієнт оборотності запасів, тривалість одного обороту запасів [56, с. 49, 58, с. 256; 59, с. 63; 60, с. 114].

Широкого застосування набули також такі показники: коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва, тривалість його обороту; коефіцієнт оборотності готової продукції, тривалість її обороту; коефіцієнт оборотності

дебіторської заборгованості, період її обороту (погашення); коефіцієнт оборотності середнього залишку грошових активів, період обороту грошових активів.

Кожен із перерахованих показників характеризує ефективність участі оборотного капіталу на стадіях його кругообігу, тому їх дослідження є важливим; однак показник кількості днів обороту окремих елементів матеріалізованого оборотного капіталу не дає повного уявлення про ефективність його використання. Це пояснюється тим, що тривалість обороту окремої складової вкладеного оборотного капіталу може відображати період відтворювального циклу і залежати від стану запасів та дебіторської заборгованості. Значно більшу інформацію дає зіставлення оборотності різних елементів оборотних активів, зокрема, оборотності дебіторської і кредиторської заборгованостей. Позитивно оцінюють перекриття дебіторською заборгованістю кредиторської; це служить гарантом того, що всі зобов'язання суб'єкта господарювання перед кредиторами будуть погашені.

Схематично структуру тривалості обігу матеріалізованої форми оборотного капіталу відображено на рис. 2.5.

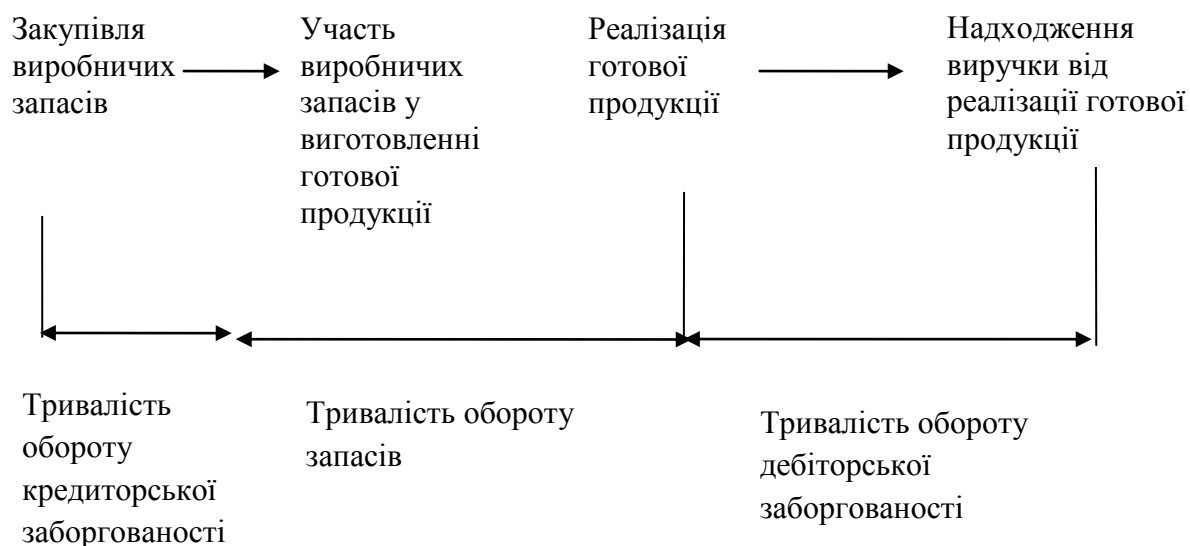

Рис. 2.5. Складові тривалості обороту матеріалізованої форми оборотного капіталу

Виникнення кредиторської заборгованості свідчить про обмеженість участі оборотного капіталу в операційному циклі, однак на тривалість його обороту кредиторська заборгованість не впливає, тому що підприємства використовують її, в окремих випадках, як джерело поповнення оборотного капіталу.

Матеріальна і грошова форми оборотного капіталу в процесі кругообігу зумовлюють істотні відмінності в меті й характері його використання. Саме тому на підприємстві оборотні активи використовують у великому обсязі, з метою зростання ефективності їх використання слід оптимізувати етапи обороту оборотного капіталу в матеріальній і грошовій формах за його компонентами, а саме:

- грошовими активами;
- дебіторською заборгованістю;
- запасами готової продукції;
- запасами товарно-матеріальних цінностей, що охоплюють запаси сировини, матеріалів.

За елементами матеріалізованого оборотного капіталу конкретизують показники ефективності його використання та визначають вплив основних факторів на них. Це дає змогу оцінити, наскільки співрозмірно зростали окремі матеріалізовані форми оборотного капіталу, що посприяло збільшенню ринкової вартості підприємства, наскільки обсяги запасів сировини і матеріалів забезпечили плановий обсяг і безперервність випуску готової продукції, чи відповідала реалізація готової продукції формуванню грошових ресурсів, за якими напрямами використовували власні і залучені джерела формування і поповнення оборотних активів тощо, крім того, такий підхід дає змогу наблизити вітчизняні стандарти обліку до міжнародних.

У табл. 2.20 наведено показники оборотності за сферами виробництва, обігу та інвестицій в розрізі основних видів оборотних активів підприємства.

Таблиця 2.20

Зміна тривалості обороту оборотного капіталу в розрізі його матеріалізованих форм на підприємстві ТОВ «Бріюшь» за 2019–2020 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	Зміна за період
Середньорічна вартість оборотного капіталу, тис. грн., у т. ч.:	26806,65	33710,7	6904,05
у сфері виробництва:	4241,9	4068,1	-173,8
– у виробничих запасах	4241,9	4068,1	-173,8
– у процесі виробництва	-	-	-
у сфері обігу:	22564,75	29642,6	7077,85
– у готовій продукції	-	-	-
– у дебіторській заборгованості	15494,75	20901	5406,25
– у іншій поточній дебіторській заборгованості	2045,7	2104,25	58,55
– у грошових коштах	79,35	291,45	212,1
– в інших оборотних активах	4944,95	6345,9	1400,95
в інвестиційній сфері:	-	-	-
– у поточних фінансових інвестиціях	-	-	-
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	116880	131222,7	14342,7
Тривалість обороту, дні, в т. ч.:	82	92	10
у сфері виробництва:	14	20	6
– у виробничих запасах	14	20	6
– у процесі виробництва	-	-	-
у сфері обігу:	68	72	4
– у дебіторській заборгованості	54	63	9
– у грошових коштах та ін.	14	9	-5
в інвестиційній сфері:	-	-	-
– у поточних фінансових інвестиціях	-	-	-

За даними таблиці, у 2020 р. порівняно з 2019 р. період обороту оборотного капіталу збільшився у сфері виробництва, зростала кількість його оборотів у сфері обігу. У сфері виробництва період обороту активів був досить коротким порівняно з аналогічним показником у сфері обігу. Це свідчить про пропорційність поповнення окремих видів оборотних активів, що забезпечують зростання ринкової вартості підприємства, а також про ритмічне забезпечення технологічного процесу виробництва.

Отже, можна стверджувати, що на згаданому підприємстві термін перебування оборотного капіталу у виробничих запасах і незавершеному виробництві збільшувався, а це свідчить про негативне скорочення виробничого циклу. Водночас, сповільнювався кругообіг оборотного капіталу на етапі розрахунків за реалізовану продукцію, що не забезпечувало своєчасного формування грошових активів, і обумовлювало зростання дебіторської заборгованості.

Кожен із перерахованих показників сам собою є дуже важливим, але в одному показнику не може поєднуватися кілька різних за змістом значень, тому, щоб мати найповніше уявлення про ефективність використання оборотних активів, потрібна система показників, сукупність яких відповідала б цим вимогам.

За даними табл. 2.20 визначимо вплив на загальну тривалість обороту оборотного капіталу періоду обороту окремих матеріалізованих форм оборотного капіталу та обсягу їх середніх залишків за допомогою способу ланцюгових підстановок:

$$T_{2019} = \frac{\sum OK_{2019} \times D}{DP_{2019}} = \frac{26806,65 \times 360}{116880} = 82 \text{ дні,}$$

$$T_{ум} = \frac{\sum OK_{2020} \times D}{DP_{2019}} = \frac{33710,7 \times 360}{116880} = 104 \text{ дні,}$$

$$T_{2020} = \frac{\sum OK_{2020} \times D}{DP_{2020}} = \frac{33710,7 \times 360}{131222,7} = 92 \text{ дні,}$$

де T_{2020} – період обороту оборотного капіталу в 2020 р.;

T_{2019} – період обороту оборотного капіталу в 2019 р.;

$T_{ум}$ – період обороту, розрахований умовно, враховуючи суму оборотного капіталу в 2020 р. та обсяг реалізації продукції в 2019 р.;

OK_{2019} – середня вартість оборотного капіталу в 2019 р.;

OK_{2020} – середня вартість оборотного капіталу в 2020 р.;

D – кількість днів у періоді;

$ДР_{2019}$ – чистий дохід від реалізації продукції за 2019 р.;

$ДР_{2020}$ – чистий дохід від реалізації продукції за 2020 р.

Як бачимо, протягом 2019–2020 рр. період обороту загальної суми оборотного капіталу підприємства збільшився на 10 днів. Це відбулося, головним чином, за рахунок збільшення терміну обороту у виробничих запасах на 6 днів. У той же час, внаслідок збільшення частини оборотного капіталу, що трансформується у дебіторську заборгованість, період його обороту збільшився на 9 днів. А вплив такого чинника, як збільшення обсягу реалізації продукції на 14342,7 тис. грн., призвів до зменшення періоду обороту оборотного капіталу згаданого підприємства на 91,05 дня ($92 - 104 = -12$).

Про неефективне використання ресурсів свідчить зростання періоду обороту оборотного капіталу (Δt) за рахунок збільшення середньорічних залишків середньоліквідних оборотних активів:

$$\Delta t = 104 - 82 = 22 \text{ дні};$$

у т. ч.:

а) зміна тривалості обороту за рахунок зміни середньорічних залишків у сфері виробництва становила:

$$\Delta T_1 = \frac{(-173,8) \times 360}{116880} = -1 \text{ день};$$

б) зміна тривалості обороту за рахунок зміни середньорічних залишків у сфері обігу дорівнювала:

$$\Delta T_2 = \frac{7077,85 \times 360}{116880} = 22 \text{ дня,}$$

з них:

– за рахунок зміни середньорічних залишків у дебіторській заборгованості:

$$\Delta T_{ДВ} = \frac{5406,25 \times 360}{116880} = 17 \text{ днів;}$$

– за рахунок зміни середньорічних залишків у грошових коштах та ін.:

$$\Delta T_{ГК} = \frac{1671,6 \times 360}{116880} = 5 \text{ днів,}$$

Як свідчать результати розрахунків, за останні роки період обороту оборотного капіталу підприємства загалом збільшився. Але тривалість його обороту в сфері виробництва є досить значною порівняно з таким показником у сфері обігу. Наведені факти свідчать про те, що його кругообіг сповільнюється саме у сфері виробництва. Тобто, оборотний капітал опосередковує сферу обігу, не змінюючи свого обсягу, натомість, у сфері виробництва його частина може бути вилучена з обороту загального обсягу капіталу підприємства у формі виробничих запасів, що сповільнює період його кругообігу. А це, в свою чергу, негативно позначається на динаміці фінансових результатів підприємства.

Отже, швидкість обороту оборотного капіталу прямо впливає на швидкість руху загального обсягу капіталу підприємства і на такі його фінансові результати, як дохід від реалізації продукції та чистий прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства. Повільний рух оборотного капіталу означає, що окремі його матеріалізовані форми не беруть участі в створенні доданої вартості. Тому ефективність використання оборотного капіталу підприємства залежить від розв'язання проблеми щодо скорочення тривалості обороту оборотного капіталу на кожному етапі його трансформації, зокрема, стабілізації його кругообігу та забезпечення своєчасного погашення дебіторської заборгованості підприємств.

Висновок до розділу 2

Результати проведеного аналізу практики формування та використання оборотного капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь» дають змогу зробити такі висновки й узагальнення:

1. В роботі обґрунтовано підхід до визначення величини власного оборотного капіталу за двома варіантами: 1) як суми оборотних активів та частини витрат майбутніх періодів зменшеної на величину поточних зобов'язань; 2) як суми власного капіталу, забезпечення наступних витрат і платежів, довготермінових зобов'язань та частини доходів майбутніх періодів зменшеної на величину необоротних активів. При цьому слід враховувати, що витрати майбутніх періодів вводять у розрахунок у тій частині, яка буде використана протягом 12 місяців, а доходи майбутніх періодів – у тій частині, яка буде погашена більше як через 12 місяців. Апробація наведених варіантів визначення величини власного оборотного капіталу показала, що розрахована його величина ідентична в обох варіантах; по-друге, враховано, що необоротні активи формують за рахунок не лише власного капіталу, а й таких пасивів, як забезпечення наступних витрат і платежів, котрі за сутнісною характеристикою прирівнюють до власного капіталу та довготермінових зобов'язань. Такий підхід дає змогу визначити рівень забезпечення підприємства власним оборотним капіталом.

2. З огляду на значні нерівномірності й невідповідності спостерігаються у структурі джерел формування та поповнення оборотного капіталу підприємства ТОВ «Бріюшь». З'ясовано, що зростання виробничих запасів на підприємстві обумовлює даний процес. Це вимагає нарощування темпів обороту оборотного капіталу, удосконалення методів розрахунків, а також посилення контролю за їх повнотою та своєчасністю проведення.

3. За результатами дослідження встановлено, що розміщення оборотного капіталу у низьколіквідні та середньоліквідні активи призводить до низького рівня

платоспроможності й фінансової стійкості підприємства. Для зміни даної тенденції вважаємо, що слід збільшити частку високоліквідних оборотних активів у загальній структурі вкладеного оборотного капіталу. Також підприємство не вкладає оборотного капіталу в поточні фінансові інвестиції, оскільки у сучасних умовах господарювання діє низка факторів економічного спрямування, які не стимулюють потенційних можливостей інвестиційної діяльності підприємства. Все це відображається на його показниках ліквідності та платоспроможності.

Водночас слід констатувати, що рівень фінансової стійкості підприємств пропорційно залежить від величини власного оборотного капіталу, вкладеного в низьколіквідні оборотні активи підприємства. Встановлено, що співвідношення обсягу джерел формування оборотного капіталу і величини низьколіквідних оборотних активів, є визначальним фактором впливу на рівень фінансового стану підприємств.

4. Ефективність використання і відтворення оборотного капіталу найповніше характеризують показники його оборотності, які дозволяють визначати рівень впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства фактора часу, тобто з якою періодичністю у часі підприємство формує прибуток від звичайної діяльності. Стійкий взаємозв'язок між фінансовими результатами і швидкістю руху оборотного капіталу підприємства підтвердився при аналізі ефективності його використання на підприємстві.

5. В роботі, звертається увага на сповільнену швидкість оборотного капіталу у сфері обігу підприємства ТОВ «Бріош». Результати дослідження підтверджують, що швидкість руху оборотного капіталу безпосередньо впливає на чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг і чистий прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ТОВ «БРІОШЬ»

3.1. Математичні методи та моделі в управлінні оборотним капіталом підприємства

Українські підприємства пройшовши через пандемію Covid-19 і велику постійну конкуренцію в кондитерській галузі перебувають у важкому фінансовому стані, скорочуючи об'ємі своєї діяльності і втрачаючи при цьому своїх постачальників. Створені фінансові резерви в такій ситуації при розробленій фінансовій стратегії в цих умовах дозволили би щоб оборотний капітал підприємства знаходився на достатньому рівні. Підвищити рівень фінансової безпеки підприємства у цих умовах можна через розроблену стратегію управління окремими елементами оборотного капіталу. Взаємозв'язок між оборотними активами і зобов'язаннями ускладнює управління оборотним капіталом. Це викликає постійний пошук фінансистами нових рішень, методів та інструментів, за допомогою яких можна якісніше управляти своїм оборотним капіталом. Основна проблема завжди полягає у визначенні оптимального рівня оборотного капіталу. Відомо три результати управління оборотним капіталом - позитивний, негативний та нульовий (теоретично) його обсяг. Нормальним вважається коли розмір оборотного капіталу позитивний, що у своє чергу є гвантом фінансової ліквідності редпріятия. Але якщо рівень його занадто високий, відбувається заморожування коштів у поточних активах. І навпаки - низький рівень може спричинити проблеми з погашенням поточних зобов'язань. Що викликає необхідність визначити оптимальне значення його розміру.

Моделювання є важливим засобом вирішення багатьох економічних завдань та, зокрема, проведення аналітичного дослідження. Досягти достовірного

відображення процесу діяльності підприємства загалом можливе саме завдяки розробці економіко-математичних моделей різних процесів його діяльності. Найбільш поширеним є застосування моделювання управління оборотного капіталу підприємства.

Застосування економіко-математичного моделювання в управлінні оборотним капіталом завжди викликало підвищений інтерес вітчизняних учених. Використанню методу лінійного програмування щодо динамічної оптимізаційної моделі руху оборотного капіталу було приділено увагу Стрелюка Е.В. [61]. При визначенні раціональної структури оборотного капіталу Юрій С.М. робив кластерний аналіз [62]. Оцінити в динаміці тенденції зміни оборотного капіталу за різних економічних ситуацій на підприємстві дозволяє модель розроблена Чупілком Т.О. [63]. У такій специфічній галузі як камнеобробна промисловість Кучменко В.А. досліджував моделі оптимізації структури оборотних активів [64]. Дослідження Яскала І.В. були спрямовані як поєднуючи різні види аналізу якомога якісніше оцінити ефективність використання оборотного капіталу підприємства [65]. Наукові розробки Педченко Н.С. були пов'язані з теоретико-прикладними аспектами забезпечення результативності стратегії фінансування оборотного капіталу підприємства [66]. Багато робіт пов'язаних саме з управлінням оборотного капіталу можна пояснити його важливою роллю впливу на результати ведення діяльності підприємства та забезпечення оптимального рівня фінансової безпеки. Проте існуюче різноманіття математичного апарату, який можна використати і різноманітність існуючих підходів до визначення оптимального рівня оборотного капіталу негативно відбивається на точності оцінок, виборі моделей та інструментальних засобів для його оптимального керування.

Менеджмент оборотного капіталу не показує однієї конкретної моделі чи структури оборотного капіталу, а передбачає дії, спрямовані на управління оптимальними його рівнями. Процес управління оборотним капіталом повинен

розглядатися серед питань короткострокового фінансування. Це може бути пов'язано з питанням кредитування своїх клієнтів або розміру суми кредиту, який підприємство може вимагати від своїх постачальників. Такі типи короткострокових фінансових рішень є важливими для стійкості підприємств, оскільки вони впливають на ліквідність та прибутковість. Але для довгострокового фінансування оборотні кошти також важливі. При нестійкому фінансовому стані і як наслідок вищим кредитним ризиком підприємство, швидше за все, матиме вищу вартість капіталу, ніж компанія з добрими фінансами. Підприємство може зіткнутися з фінансовими обмеженнями, дійти стану банкрутства, якщо стан оборотного капіталу не такий, як очікувалося. Фінансистам підприємств необхідно приділяти увагу щодо належного управління обіговими коштами. Якісне управління ними сприяє збільшенню грошових потоків та призведе до зниження зовнішнього фінансування, мінімізуючи можливість дефолту підприємства.

Менеджмент оборотного капіталу зосереджений на управлінні короткостроковим капіталом підприємств, достатньою кількістю коштів на фінансування щоденної діяльності. Цей короткостроковий капітал складається з оборотних активів та поточних зобов'язань. Готівка, дебіторська заборгованість, запаси (сировина, а також готова продукція) та інші короткострокові інвестиції є поточними активами. Вони можуть бути конвертовані у кошти протягом звітного періоду (як правило, року). Виникаючі протягом звітного періоду зобов'язання перед кредиторами підприємства, які можуть охоплювати короткострокові позички, векселі до сплати, непогашені витрати, дивіденди та інші подібні чинники - це поточні зобов'язання підприємства. Вони є непрямими джерелами зовнішнього фінансування для підприємств і іноді мають дуже велике значення для малих підприємств, коли вони стикаються з проблемами при отриманні в банку довгострокових кредитів.

Оборотний капітал можна розглядати у двох формах. Загальні оборотні активи можна враховувати кількісно та розуміти під ними валовий оборотний капітал. Якщо говорить про якісний підхід, то це можна розглядати як перевищення оборотних активів на поточними зобов'язаннями і розглядати це як чистий оборотний капітал. Дефіцит оборотних коштів може виникнути, коли поточні зобов'язання перевищать розмір оборотних активів. Існує таке поняття оборотного капіталу з урахуванням його мінливості як тимчасовий чи постійний. Тимчасовий/мінливий/сезонний оборотний капітал є додатковим капіталом, необхідним для підтримки господарської діяльності протягом певних періодів часу. Капітал у якому визначають суму необхідних інвестицій, щоб підприємство залишалося у доброму стані навіть при коливанні рівня продажу називають постійним чи регулярним оборотним капіталом [62, с.180].

Відомі різні фактори, що впливають на обсяги оборотного капіталу. У період пандемії при нерегулярних поставках сировини, на формування запасів підприємствам вимагалось більше капіталу. Також у зв'язку зі зниженням відсоткових ставок за кредитами для корпоративних клієнтів у 2020 та 2021 роках - підприємствам для покупок сировини потрібно менше оборотного капіталу. Інші фактори, а саме такі як характер бізнесу, сезонний попит на продукцію та динаміка ринку кондитерських виробів також можуть впливати на потреби в оборотних коштах. Тобто для безперебійного ведення бізнесу та підвищення своєї прибутковості підприємство весь час має підтримувати достатню кількість оборотних коштів (з урахуванням ринкової динаміки). Процес моделювання не завжди дозволяє врахувати деякі специфічні чинники, які стосуються виду діяльності підприємства, його спеціалізації, обмеження макро- і мікросередовища щодо оптимального обсягу і структури оборотного капіталу.

Спробуємо визначити переваги та недоліки відомих методів, що використовуються при управлінні оборотним капіталом підприємства.

Запаси є важливою складовою організації виробництва під час випуску кондитерських виробів та постає питання про оптимальну їх кількість у зв'язку з різним терміном їх зберігання та можливістю їх використання через випереджені годинні проміжки. Керівництво підприємства стає дуже стурбованим, якщо запаси великі. Тому це потребує ретельного контролю з боку керівництва. Управління запасами є одним з найважливіших бізнес-процесів при роботі виробничої діяльності кондитерських підприємств, оскільки це стосується закупівель, продажів та логістичної діяльності [61, с.233].

Контроль повинен проводитись по всьому ланцюжку поставок. Управління запасами є об'єктом короткострокового планування для підприємства. Для виконання цих робіт підприємство має мати кваліфікованого спеціаліста, який розуміє методи управління ними. Управління запасами поділяється на чотири основні методи:

1. Модель EOQ.
2. Метод ABC.
3. Метод «Just-in-Time».
4. Система рівня повторного замовлення.

Розрахунковий механізм моделі EOQ засновано на мінімізації сукупних операційних витрат на закупівлю й утримання запасів на підприємстві. Модель EOQ дозволяє оптимізувати пропорції між цими двома групами операційних витрат так, щоб сукупна їх сума була мінімальною. До переваг цього методу слід віднести те, добре адаптований до всіх умов процесу логістики та має декілька різновидів. Головним недоліком даної моделі є те, що EOQ використовується найчастіше в теоретичних цілях, а в області практичного застосування має певні обмеження. На практиці попит на товари вдається точно спрогнозувати надзвичайно рідко. Це ж відноситься і до точності передбачення термінів реалізації замовлень.

Поділ запасів на певні види категорій є основою методу ABC. Центр уваги зміщується на важливу меншість (А одиниці), а не на звичайну більшість (С одиниці). Простота застосування та точність є головною перевагою методу ABC [64, с.48]. Вся увага фахівців сконцентрована на найважливіших запасах. Однак якщо система управління запасами складна і асортимент підприємства слабо структурований, то забезпечити правильність висновків у такому випадку досить важко і це буде основним недоліком даного методу.

Метод «Just-in-Time» («точно-в-термін») базується на тім, що запас сировини може бути нульовим, якщо їх переміщення в виробничому процесі і в процесі поставки від постачальників чітко заплановані за часом. Кожна потрібна партія сировини в даний момент виявляється в виробничому циклі саме в той момент, коли це потрібно. Перевагою цього методу є можливість скорочення операційних витрат по збереженню запасів, значне вивільнення оборотного капіталу для розвитку виробництва через відсутність процесу акумуляції товарно-матеріальних цінностей, зменшення кількості браку. Головною перевагою методу «Just-in-Time» є можливість мінімізувати кількість запасів при наявності невеликого складського приміщення і великих поточних витратах на утримання. Основною негативною стороною є коливання на ринку продукції, що випускається, особливо якщо реалізація продукції залежить від сезону, потрібно використовувати даний метод з обережністю.

Система рівня повторного запасу є структурою, що мінімізує витрати на зберігання запасів. Доцільність застосування цього методу проявляється за великої кількості клієнтів, які з непередбачуваністю можуть пред'явити попит на запаси. Застосовується ця система при оптово-роздрібній торгівлі з невеликим асортиментом товарів.

Також поряд з запасами грошові потоки також знаходяться в центрі уваги коли це стосується управління оборотними активами. Гроші у вигляді готовки є найоборотнішим активом. Але її можна розглядати як спільний знаменник, до

якого можна скоротити усі оборотні активи. Тому що інші оборотні активи, а саме запаси, дебіторська заборгованість та ринкові інструменти згодом будуть конвертовані у готівку.

Метою управління коштами є оптимізація залишку для забезпечення поточної господарської діяльності підприємства. Метою управління коштами є оптимізація залишку для забезпечення поточної господарської діяльності підприємства та розмірів короткострокових інвестицій у готівку. Це передбачає адміністрування ліквідних активів та пасивів та залучення коштів для фінансування бізнесу. Методи управління грошовими коштами діляться на:

1. Модель Баумоля, Міллера-Орра.
2. Метод Монте-Карло.
3. Бюджетування

Модель Баумоля [63] заснована на тім, що потік коштів постійний, а підприємство починає працювати, маючи максимальний і доцільний для нього рівень коштів. Потім постійно витрачає їх протягом деякого періоду часу. Всі кошти, що надходять від реалізації товарів і послуг, підприємство вкладає в короткострокові фінансові вкладення. Залишок коштів на розрахунковому рахунку являє собою такий графік, що змінюється від максимального значення до мінімуму, рівного нулю (у цьому випадку підприємство починає продавати свої цінні папери для того, щоб поповнити запас коштів до первісного рівня).

Концепція цієї моделі представлена на рис. 3.1.

Етапи розрахунків залишку грошових коштів на плановий період такі:

- 1) мінімальний залишок грошових коштів дорівнює нулю;
- 2) оптимальний залишок (Z_{opt}) розраховується за наступною

формулою:

$$Z_{opt} = \sqrt{\frac{2 \cdot a \cdot Z}{r}}, \quad (3.1)$$

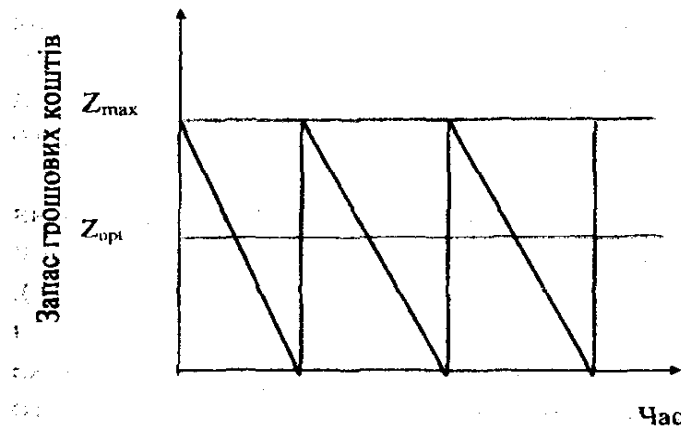

Рис.3.1. Графік залишку грошових коштів на розрахунковому рахунку (модель Баумоля)

де a - середні витрати на взаємну трансформацію грошових коштів і цінних паперів, грн.; Z - потреба у грошових коштах, що прогнозується на період, грн.; r - ставка відсотку за поточними фінансовими вкладеннями у періоді, що розглядається.

3) середній залишок грошових коштів планується як половина оптимального (максимального) їх залишку.

Головною перевагою даного методу є чітка математична основа розрахунків оптимальної кількості залишку грошових коштів. Основним недоліком цієї моделі є припущення, що надходження і виплати грошових коштів в певному періоді можна прогнозувати з великою точністю. На надходження і виплати коштів впливає багато чинників як внутрішніх, так і зовнішніх, серед яких можна виділити загальні, що характерні для економіки держави в цілому, і локальні, що залежать від діяльності контрагентів. З огляду на сучасний стан економіки держави говорити про постійний характер надходжень і виплат неможливо.

Модель, що враховує фактор невизначеності грошових надходжень та виплат розроблена М.Міллером та Д.Орром [41, 42]. Ця модель має імовірнісний характер. При її побудові вчені використали процес Бернуллі - стохастичший процес, у якому надходження та витрати грошей від періоду до періоду є незалежними випадковими подіями. Модель будується також на припущенні, що

потоки чистих грошових надходжень і виплат розподіляються біля їх середнього рівня за нормальним законом.

Основними негативними складовими є те, що дана модель рідко використовується на практиці, через те, що існує постійний брак оборотних активів, котрий не дозволяє підприємству сформувати залишок грошових коштів в необхідних обсягах.

Метод Монте-Карло є методом, заснованим на чисельному методі вирішення математичних завдань за допомогою моделювання випадкових величин, при якому здійснюється спроба моделювати природу шляхом прямого моделювання суттєвої динаміки системи, про яку йдеться [5, с.226]. Він дозволяє створити математичну модель із невизначеними значеннями параметрів. Реалізація поставленої задачі відбувається шляхом випадкової вибірки зв'язків або мікроскопічних взаємодій, доки результат не наблизиться. Відбувається множинний повтор обчислень. Цей метод отримав практичне застосування у різних сферах (фінансах, генетики, квантової хімії, радіаційних наук, променевої терапії та радіаційної дозиметрії). Складність розрахунків та необхідність знання спеціального математичного апарату є основним недоліком цієї моделі [67].

Бюджетування як засіб управління грошовими потоками дозволяє управляти діяльністю підприємства у цілому. Він реалізується шляхом аналізу бюджетів компанії, що дозволяє вносити своєчасні коригування. Головним недоліком цього є складність і висока вартість. Це вимагає, щоб відповідні бюджети були доведені до кожного співробітника, інакше вони не мають жодного мотиваційного результату [67].

Дебіторська заборгованість по суті це той же кредит, який підприємство надає своїм покупцям під час продажу своєї продукції. Цей кредит може надавати як торговий кредит чи споживчий кредит. Результати управління дебіторською заборгованістю також мають великий вплив на загальні результати діяльності підприємства.

Методи управління дебіторською заборгованістю включають в себе наступні [67]: кредитна політика; управління дебіторською заборгованістю з позиції теорії життєвого циклу; кластерний аналіз; факторинг; форфейтинг.

Система, яку розробляють на підприємстві для управління дебіторською заборгованістю, називається кредитною політикою. Результатом запровадження цієї політики на підприємстві буде збільшення продажів, шляхом надання різних варіантів відстрочки платежу або інших вигідних умов. Наслідок ефективної кредитної політики показуватиме зростання показника оборотності дебіторської заборгованості [66, с.9]. Під жорсткий контроль потрапляє своєчасність згашення боргів за відвантажену продукцію та погашення відсотків. Негативними можуть бути наслідки після її реалізації, якщо вона буде занадто жорсткою, що може призвести до втрати міцних комерційних зв'язків і знизити обсяг операційної діяльності.

Однак при застосуванні цього методу на підприємстві слід враховувати стадію життєвого циклу підприємства. Управління дебіторської заборгованістю з позиції теорії життєвого циклу дозволяє підприємству прогнозувати потрібні йому зміни, що зумовлює підвищення ефективності діяльності всієї організації, поліпшення становища у умовах конкуренції на ринку, дозволить мінімізувати ризики, пов'язані з кризовими ситуаціями.

Для контролю над окремими дебіторами для підприємства іноді вдаються до застосування кластерного аналізу, які передбачає розподілом аналізованих об'єктів на кластери чи однорідні групи. Ця підбивка поводить за декількома ознаками. Не завжди є можливість об'єднати кластери в групу більшого обсягу через можливі відхилення від раніше певних ознак при узагальненні різних видів кластерів, що можна вважати недоліком даного методу.

Один із методів відстрочення платежу при продажі товарів може бути факторинг, який також збільшує оборотність оборотних коштів. При ньому також

покупцям можуть надавати знижки на придбання товарів. Як недолік може бути відтік коштів, втрата регулювання над боржниками.

Як особливий вид фінансування можна використовувати форфейтинг, який реалізується шляхом купівлі дебіторської кредитором заборгованості клієнта як векселів, сертифікатів чи інших зобов'язань. Форфейтер може сформувати гнучкий графік повернення заборгованості, надати пільговий період та можливість оформити кожен частину боргу окремим векселем. Висока вартість даного методу є його недоліком [67].

При управлінні оборотним капіталом підприємства має звертати увагу на можливість удосконалення систем управління дебіторською заборгованістю, запасами та коштами. Управління окремими елементами може не надати потрібного впливу, тому систематизація та модернізація повинна проходити всіх елементів відразу, попередньо отримавши аналіз частин оборотного капіталу.

Впровадження на підприємствах науково-методичних методів до оптимізації структури джерел фінансування оборотних активів підприємства на основі встановлення вартості їх залучення позитивно вплине на якість рішень щодо вибору джерел їх фінансування, сприятиме підвищенню ефективності його кредитної політики, покращенню фінансового стану, розширить можливості підприємства щодо вибору оптимальної системи урахування їх потреб та найбільш ефективного використання підприємства на фінансовому ринку в умовах його розвитку.

Вирішити дилему між рівнем ризику втрати ліквідності та рівнем рентабельності власного капіталу можливо розробив відповідну модель фінансування оборотного капіталу на конкретному підприємстві. Існують різні моделі управління оборотним капіталом направлені на: мінімізацію поточної кредиторської заборгованості; мінімізацію сукупних джерел фінансування; максимізацію капіталізованої вартості підприємства.

3.2. Обґрунтування моделі оптимізація структури джерел фінансування оборотного капіталу

3.2.1. Економічна постановка задачі і вхідні дані

Розбудова та реалізація економіко-математичної моделі оптимізації структур джерел фінансування оборотного капіталу підприємства проводиться в кілька етапів (рис. 3.2).

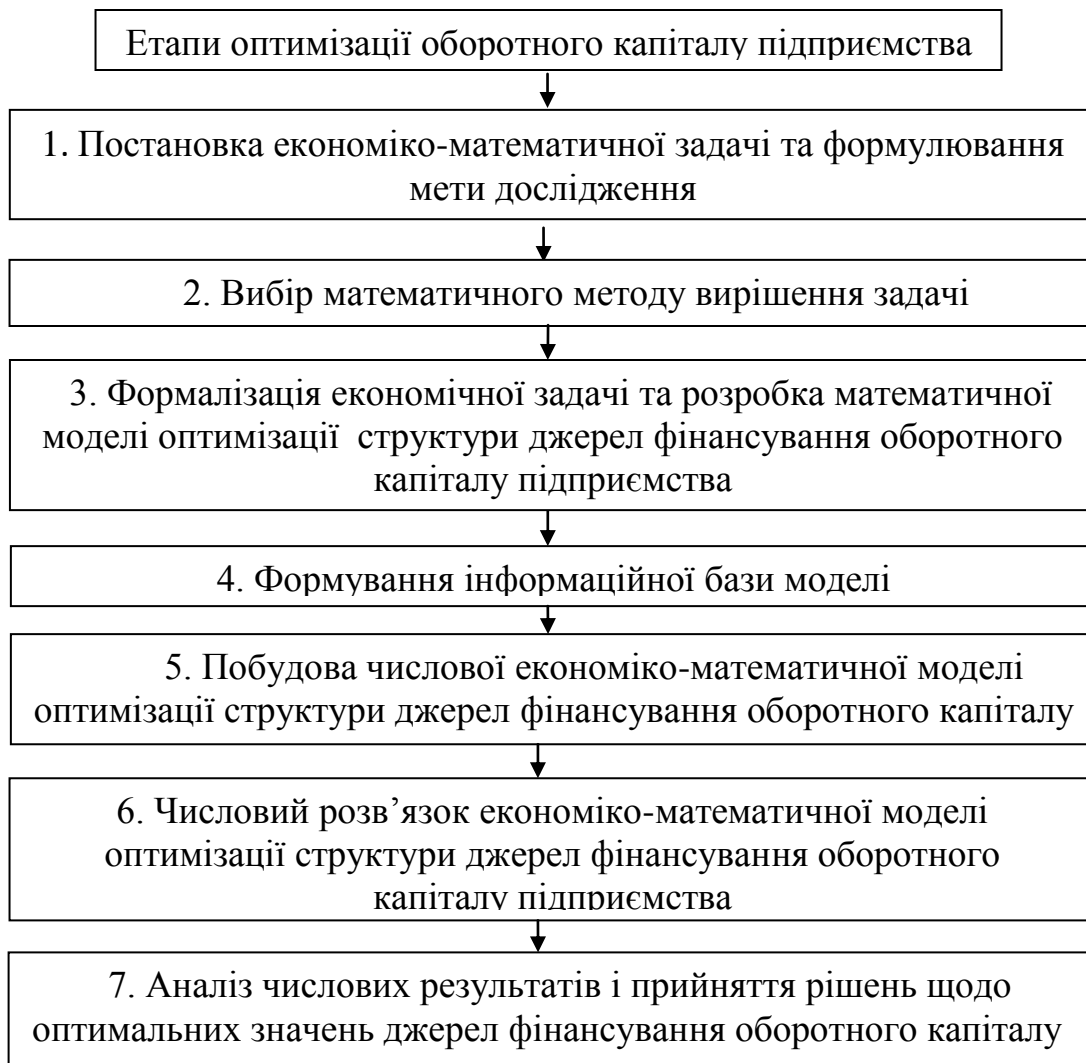

Рис. 3.2. Блок-схема розробки економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу підприємства

На першому етапі здійснюється аналіз об'єкту дослідження (процес управління оборотним капіталом підприємств). Цей етап включає також

виокремлення найважливіших рис і властивостей об'єкта, що моделюється, і абстрагування від другорядних; здійснюється вивчення структури об'єкта і головних залежностей, що поєднують його елементи.

В постановці задачі повинна бути чітка відповідь, що в ній є невідомим, що треба шукати, яка переслідується мета, на які питання необхідно відповісти, які відносини треба передбачити. Завершується досліджуваний етап описом поставлених завдань у вигляді задачі та сформульованої мети дослідження з допомогою критерію чи критеріїв ефективності.

На другому етапі здійснюється вибір математичного методу вирішення задачі, який залежить від розвитку вчислювальної математики і класу задачі. Зараз із усіх методів математичного програмування найбільш розроблені і доступні методи лінійного програмування.

На третьому етапі відбувається формалізація існуючої економічної проблеми, яка полягає у вираженні її з допомогою математичної символіки через відповідні залежності та відношення. Як результат, на завершення етапу отримуємо математичну задачу, яка має цільову функцію та відповідну систему обмежень. Математична модель повинна чітко виражати цільову установку задачі і відповідати вибраному математичному методу, програмі вирішення задачі, допускати альтернативні вирішення. Вибір критерію оптимальності диктується економічною сутністю задачі. Він формується у вигляді функції від вхідних і вихідних змінних, від параметрів задачі, значення якої досягає максимуму або мінімуму при заданих конкретних умовах, які враховані в моделі.

Четвертий етап представляє собою статистичний збір інформації, готуються вхідні дані для оптимізації, котрі до себе включають: оборотні активи, власний капітал, рентабельність власного капіталу та вартість джерел фінансування оборотного капіталу підприємства.

На окресленому етапі на основі розробленої математичної моделі здійснюється формування числової математичної моделі об'єкта.

На шостому етапі визначають до якого класу моделей відноситься числова математична модель, здійснюється вибір відповідного методу її розв'язання та програмного забезпечення. Враховуючи вид числової економіко-математичної моделі, приймаються відповідні рішення стосовно подальших дій. Здійснюється розробка алгоритму для числового розв'язування задачі, складається програма на ЕОМ і безпосередньо проводяться розрахунки.

На завершальному етапі отримані результати вирішення задачі аналізують і, якщо треба, в економіко-математичну модель вносять необхідні корективи і задачу вирішують знову. Змінюючи умови задачі і критерій оптимальності, можна розрахувати декілька варіантів рішень. Завершальним кроком процедури розв'язання економіко-математичної моделі є оцінка точності одержаних розрахунків та встановлення оптимальних значень джерел фінансування оборотного капіталу підприємства.

Тож, виходячи з вищенаведеного алгоритму, з метою удосконалення виробничої програми побудуємо економіко-математичну модель оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу підприємства.

Джерелами формування оборотного капіталу можуть бути короткострокові та довгострокові кредити і власні залучені кошти. Сформулюємо задачу визначення оптимальної структури джерел формування оборотного капіталу підприємства, що забезпечують мінімальну вартість його користування. Введемо наступні позначення: I – множина джерел фінансування оборотного капіталу за рахунок короткострокового кредитування; i – індекс джерела формування оборотного капіталу за рахунок короткострокового кредитування, $i \in I$; L – множина джерел фінансування оборотного капіталу за рахунок довгострокового кредитування; l – індекс джерела формування оборотного капіталу за рахунок довгострокового кредитування, $l \in L$; T_i – термін i -го кредиту в роках; P_l – термін l -го кредиту в роках; T^c – термін користування власним капіталом; k – середній темп зростання оборотного капіталу; CA – сума оборотного капіталу в поточному

звітному періоді; r_i – відсоткова ставка користування i -тим джерелом формування оборотного капіталу; p_l – відсоткова ставка користування l -тим джерелом оборотного капіталу; r_z – рентабельність власного капіталу; v_s – середньозважена відсоткова ставка за кредитами; p^s – середньозважена відсоткова ставка за довгостроковими кредитами; LD – довгострокові зобов'язання; CD – поточні зобов'язання; OC – власний капітал; GPA – валова рентабельність активів; rp – ставка податку на прибуток; x_i – сума оборотного капіталу, профінансованого за рахунок i -го виду короткострокового кредиту; y_l – сума оборотного капіталу, профінансованого за рахунок l -го виду довгострокового кредиту; z – сума власних коштів, інвестованих в оборотний капітал.

Оцінка вартості власного капіталу здійснюється за концепцією альтернативної вартості та розраховується як рентабельність власного капіталу. Тому в розрахунках за ставку користування власним капіталом приймається значення його рентабельності (r_z).

Основним критерієм ефективності політики фінансування оборотного капіталу є мінімізація вартості сукупних джерел фінансування, тобто цільова функція – середньозважена вартість оборотного капіталу.

Основним критерієм ефективності політики фінансування оборотного капіталу у даній моделі визначена мінімізація вартості сукупних джерел фінансування оборотного капіталу.

З метою запобігання ризику втрати ліквідності встановимо обмеження на коефіцієнт покриття (більше 1), який виступає основним критерієм достатності оборотних активів для задоволення поточних зобов'язань.

Для забезпечення зростання рентабельності власного капіталу при зміні частки позикового капіталу встановимо обмеження для значення ефекту фінансового важеля, яке має перевищувати значення попереднього періоду.

Економіко-математична модель оптимізації структури джерел формування оборотного капіталу підприємства набуде вигляду:

$$Z = \sum_{i \in I} x_i (1 + r_i T_i) + \sum_{l \in L} y_l (1 + p_l P_l) + z(1 + r_z T^z) \rightarrow \min, \quad (3.2)$$

$$\sum_{i \in I} x_i + \sum_{l \in L} y_l + z \geq CA \cdot k, \quad (3.3)$$

$$\frac{\sum_{i \in I} x_i + \sum_{l \in L} y_l + z}{CD + \sum_{i \in I} x_i} \geq 1, \quad (3.4)$$

$$\frac{(1 - r_p)(GPA - v_s)(\sum_{i \in I} x_i + \sum_{l \in L} y_l + LD + CD)}{z + OC} \geq 1, \quad (3.5)$$

$$x_i \geq 0, \quad i \in I, \quad (3.6)$$

$$y_l \geq 0, \quad l \in L, \quad (3.7)$$

$$z \geq 0. \quad (3.8)$$

Для складання обмежень задачі скористаємося такими міркуваннями.

Обмеження (3.3) показує, що сума оборотного капіталу повинна бути не меншою суми в поточному звітному періоді помноженої на середній темп зростання оборотного капіталу. Середній темп зростання можна отримати, проаналізувавши структуру балансу за попередні періоди діяльності підприємства. Для цього потрібно провести горизонтальний аналіз балансу за останні 3 періоди і отримати середнє значення цього показника.

Обмеження (3.4) показує, що коефіцієнт покриття (коефіцієнт платоспроможності) повинен бути більший за 1, що забезпечить ефективну діяльність підприємства.

Обмеження (3.5) відображає ефект фінансового важеля, що показує, на скільки процентів збільшується рентабельність власного капіталу в результаті залучення позичених коштів в оборот підприємства. Дане обмеження задає умову, що в наступному періоді рентабельність повинна бути не меншою, ніж в поточному періоді.

У результаті розв'язання даної задачі отримаємо структуру джерел формування оборотного капіталу, яка забезпечить мінімальну вартість користування капіталом.

Далі визначаємо вхідні параметри моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу підприємства. Вхідними параметрами моделі є обсяги оборотних активів, власного капіталу, довгострокових зобов'язань, поточних зобов'язань, валова рентабельність активів, тривалість операційного циклу, темп зростання виручки від реалізації продукції, рентабельність власного капіталу.

В таблиці 3.1 представлено вхідні параметри для оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу підприємства на основі розробленої моделі.

Таблиця 3.1

Вхідні параметри для побудови моделі оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу підприємства

Показник	Позначення
Сума оборотного капіталу, тис.грн	CA
Власний капітал, тис.грн.	OC
Вартість власного капіталу,%	gz
Довгострокові зобов'язання, тис.грн.	LD
Середньозважена відсоткова ставка за довгостроковими кредитами,%	p ₁
Поточні зобов'язання, тис.грн.	CD
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис.грн.	-
Вартість товарного кредитування,%	r ₁
Поточні зобов'язання за розрахунками, тис.грн.	-
Вартість поточних зобов'язань за розрахунками,%	r ₂

Продовження табл. 3.1

Показник	Позначення
Короткострокові кредити банків, тис.грн.	-
Вартість короткострокового кредитування, %	r_3
Рентабельність активів, %	GPA
Середній темп зростання оборотного капіталу	k
Податковий коректор	$(1 - rp)$

3.2.2. Математична постановка задачі. Розробка економіко-математичної моделі оптимізація структури джерел фінансування оборотного капіталу

Задача оптимального обсягу джерел фінансування формулюється як: мінімізація вартості кожного із джерел фінансування оборотного капіталу підприємства з урахуванням усіх вартісних і часових обмежень.

Цільовою функцією для задачі отримання мінімальної вартості джерел фінансування є загальна мінімальна вартість фінансування оборотного капіталу підприємства.

Оскільки цільова функція мінімізація вартості сукупних джерел фінансування оборотного капіталу, що підлягає оптимізації лінійна, то задача оптимізації вирішується методом лінійного програмування і називається задачею лінійного програмування.

Характерні риси задач лінійного програмування наступні:

1) показник оптимальності $f(X)$ являє собою лінійну функцію від елементів рішення $X = (x_1, x_2, \dots, x_n)$;

2) обмежувальні умови, що накладаються на можливі рішення, мають вигляд лінійних рівностей або нерівностей.

Загальну лінійну математичну модель формалізації виробничої програми, так звану загальну задачу лінійного програмування, можна подати у вигляді [68, 69]: знайти мінімум функції

$$Z = x_1 r_1 + x_2 r_2 + x_3 r_3 + y p_1 + z \cdot r_z \rightarrow \min, \quad (3.9)$$

Обмеження економіко-математичної моделі:

$$\begin{cases} x_1 + x_2 + x_3 + y + z \geq CA \cdot k, \\ \frac{x_1 + x_2 + x_3 + y + z}{CD + x_1 + x_2} \geq 1, \\ \frac{(1 - r_p) \cdot (GPA - v_z)(x_1 + x_2 + x_3 + y + LD + CD)}{z + OC} \geq 1, \\ x_i \geq 0, i \in I, \\ y_l \geq 0, l \in L, \\ z \geq 0. \end{cases} \quad (3.10)$$

Необхідно знайти такі значення керованих змінних, щоб цільова функція при цих значеннях набувала екстремального (мінімального) значення за виконання певної множини умов.

Основними допущеннями, прийнятими при побудові лінійних моделей, є [68]: пропорційність, адитивність і невід'ємність.

Пропорційність означає, що витрати ресурсів на якийсь вид виробничої діяльності, а також внесок цього виду виробничої діяльності в цільову функцію прямо пропорційні його рівню. З іншого боку, адитивність вказує на те, що загальний обсяг ресурсів, споживаних у системі всіма видами виробничої діяльності, дорівнює сумі витрат ресурсів на окремі види виробничої діяльності. Допущення про пропорційність і адитивність забезпечують сувору лінійність відповідних функцій. Невід'ємність означає, що жодному з видів виробничої діяльності не може бути приписаний негативний рівень.

Всі припустимі рішення утворюють область визначення задачі лінійного програмування, або, інакше, область припустимих рішень. Припустиме рішення, що максимізує цільову функцію Z , називається оптимальним рішенням (оптимальним планом) задачі. Якщо через $X^* = (x^*1, x^*2, \dots, x^*n)$ позначити оптимальне рішення задачі лінійного програмування, а через $X = (x1, x2, \dots, xn)$ – будь-яке припустиме рішення, то справедливі такі співвідношення: $f(X^*) \geq f(X)$ – для задачі на $\min$.

3.2.3. Технологія розв'язку задач лінійного програмування за допомогою інструмента «Пошук рішення»

Лінійні оптимізаційні задачі можуть бути реалізовані в середовищі EXCEL [70]. ПОШУК РІШЕННЯ – це надбудова EXCEL, що дає можливість розв'язувати лінійні задачі. Якщо в меню Сервіс відсутня команда - ПОШУК РІШЕННЯ - , її потрібно активізувати : Сервіс – Надбудови – Пошук рішення.

Для реалізації алгоритму задачі необхідно:

- сформулювати форму для вводу умов задачі;
- ввести вихідні дані;
- вказати адресу клітини, де обчислюється значення цільової функції;
- вказати призначення цільової функції (Установить цільову ячейку);
- вказати адреси клітин, в які буде надсилатися результат розв'язку задачі;
- ввести обмеження;
- ввести параметри для розв'язку ЗЛП (відкрити вікно Параметри пошуку рішення; відмітити позначку Лінійна модель, що забезпечує використання симплекс-методу, та позначити прапорцем Невід'ємні значення).
- відправити задачу на виконання.

Висновки до розділу 3

1. Оборотний капітал і політика щодо управління ним важлива з позиції забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки підприємства, безперервності, ефективності його поточної діяльності. Управління оборотним капіталом передбачає оптимізацію його величини, структури і значень його компонентів. Успішне застосування математичних методів та моделей в управлінні оборотним капіталом полягає в тому, щоб забезпечити фінансування фондів, необхідних для поточної діяльності підприємства. Якщо підприємство успішно справляється зі своїми зобов'язаннями, виробництво і реалізація продукції відбувається планомірно і без збоїв, не відчувається браку в грошових коштах, то можливе застосування ідеальної моделі управління оборотним капіталом. Якщо підприємницька структура не справляється з поточними зобов'язаннями, то слід перейти до агресивної моделі.

2. Складність сучасної системи управління оборотним капіталом підприємств вимагає постійної уваги керівників підприємства і викликає з їхнього боку необхідність застосування формальних методів, і в першу чергу, апарата економіко-математичного моделювання для рішення проблем планування фінансово-господарської діяльності з урахуванням процесів управління оборотним капіталом підприємства.

3. Так як метою управління оборотним капіталом підприємства є мінімізація вартості джерел фінансування оборотного капіталу підприємства в поточному і перспективному періодах при заданих обмеженнях, в магістерській дипломній роботі пропонується застосувати оптимізаційну модель оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу підприємства, що забезпечить зростання рентабельності власного капіталу за рахунок збільшення ефекту фінансового важеля.

4. Вхідними даними моделі виступають обсяги оборотних активів, власного капіталу, довгострокових зобов'язань, поточних зобов'язань, валова рентабельність активів, темп зростання обігового капіталу, рентабельність власного капіталу за 2020 рік.

РОЗДІЛ 4
ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ УДОСКОНАЛЕНИХ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ
ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ
ТОВ «БРІЮШЬ»

4.1. Реалізація економіко-математичної моделі оптимізація структури джерел фінансування оборотного капіталу

З метою удосконалення процесу управління оборотним капіталом ТОВ «Бріюшь» побудуємо та розв'яжемо описану в п. 3.2 модель оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу.

В якості об'єктів управління розглядаються 4 джерела фінансування оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь». Для реалізації моделі використаємо дані фінансової звітності ТОВ «Бріюшь» за 2020 рік.

Вихідні дані для формування моделі представлені в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Вихідні дані для формування моделі оптимізації оптимізація структури
джерел фінансування оборотного капіталу

Показник	Позначення	Значення
Сума оборотного капіталу, тис.грн	CA	34576,4
Власний капітал, тис.грн.	OC	10086,2
Вартість власного капіталу,%	r_z	9,3
Поточні зобов'язання, тис.грн.	CD	219916,0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис.грн.	-	21301,1
Вартість товарного кредитування,%	r_1	12,9
Поточні зобов'язання за розрахунками, тис.грн.	-	5164,7
Вартість поточних зобов'язань за розрахунками,%	r_2	9,6
Короткострокові кредити банків, тис.грн.	-	4140,4
Вартість короткострокового кредитування	r_3	9,7
Валова рентабельність активів,%	GPA	148,77
Середній темп зростання оборотного капіталу	k	1,29
Податковий коректор	$(1 - r_p)$	0,82

Цільова функція або критерій ефективності задачі має вигляд:

$$Z_k = 0,129x_1 + 0,096x_2 + 0,097x_3 + 0,093z \rightarrow \min$$

При цьому накладені наступні обмеження:

1. Сума оборотного капіталу повинна бути не меншою суми в поточному звітному періоді помноженої на середній темп зростання оборотного капіталу:

$$x_1 + x_2 + x_3 + z \geq 34576,4 \cdot 1,29$$

2. Коефіцієнт покриття (коефіцієнт платоспроможності) повинен бути більший за 1, що забезпечить ефективну діяльність підприємства.

$$\frac{x_1 + x_2 + x_3 + z}{x_1 + x_2 + x_3} \geq 1,$$

3. Обмеження відображає ефект фінансового важеля, що показує, на скільки процентів збільшується рентабельність власного капіталу в результаті залучення позичених коштів в оборот підприємства. Дане обмеження задає умову, що в наступному періоді рентабельність повинна бути не меншою, ніж в поточному періоді.

$$\frac{(0,82)(1,48 - 0,097)(x_1 + x_2 + x_3)}{z} \geq 1,$$

4. Повинна виконуватися умова невід'ємності:

$$x_1 \geq 0, \quad x_2 \geq 0; \quad x_3 \geq 0; \quad z \geq 0.$$

У рамках практичної реалізації запропонованої моделі шляхом застосування інструменту «Пошук рішення» MS Excel було досягнуто оптимальний структуру джерел формування оборотного капіталу, яка забезпечить мінімальну вартість користування капіталом, а саме 4636,94 грн.

Для наведених даних оптимальними будуть наступні обсяги джерел фінансування оборотного капіталу (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Результат розв'язання задачі оптимізації структури джерел формування оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь»

Показника	Значення показників	
	фактичне	розрахункове
Цільова функція (Z)	4774,44	4636,94
Коефіцієнт покриття ≥ 1	1,13	1,88
Ефект фінансового важеля	3,44	1,28
x_1 – кредиторська заборгованість за товари	21301,7	14524,4
x_2 – поточні зобов'язання за розрахунками	5164,7	4815,8
x_3 – Короткострокові кредити банків	4140,4	3964,6
Z - власний капітал	10086,2	20606,8

Середньозважена вартість оборотного капіталу після реалізації економіко-математичної моделі складе:

$$Z_{opt} = 0,129 * 1452,4 + 0,096 * 4815,8 + 0,097 * 3964,6 + 0,093 * 20606,8 = 4636,94 \text{ тис.грн.}$$

$$Z_{\phi} = 0,129 * 21301,7 + 0,096 * 5164,7 + 0,097 * 4140,4 + 0,093 * 10086,2 = 4774,44 \text{ тис.грн.}$$

Застосування моделі дозволить підприємству знизити витрати по залученню й обслуговуванню використовуваних джерел фінансування оборотного капіталу на 137,5 тис.грн. (4774,44 – 4636,94).

Згідно отриманих результатів ТОВ «Бріюшь» необхідно збільшити власний капітал на 10520,6 тис.грн., кредиторську заборгованість за товари знизити на

6777,3 тис.грн., поточні зобов'язання за розрахунками на 348,9 тис.грн., короткострокові кредити банків на 175,8 тис.грн.

Збільшення власного капіталу в грошовій формі можливо за рахунок зменшення розміру дебіторської заборгованості за товари, дебіторської заборгованості з бюджетом, зменшення розміру готової продукції підприємства та оптимізації розміру виробничих запасів.

При досягненні оптимальних значень джерел фінансування оборотного капіталу рентабельність власного капіталу після реалізації економіко-математичної моделі складе:

$$ROE_{opt} = \left[\frac{57642,7}{43911,6} + \left(\frac{57642,7}{43911,6} - 1,8459 \right) \cdot \frac{23304,8}{20606,8} \right] \cdot 0,82 = 0,482 \text{ або } 48,2\%$$

Фактична рентабельність власного капіталу ТОВ «Бріюшь» до оптимізації складала:

$$ROE_{fact} = \left[\frac{57642,7}{40692,4} + \left(\frac{57642,7}{40692,4} - 1,8459 \right) \cdot \frac{30606,2}{10086,2} \right] \cdot 0,82 = 0,093 \text{ або } 9,3\%$$

Застосування моделі дозволить підприємству підвищити рентабельність власного капіталу на 38,9% та підвищити загальну ліквідність підприємства на 0,75 пункту.

4.2. Управління кредитною політикою у розрізі оптимізації руху грошових коштів підприємства

Як показали результати економіко-математичного моделювання оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу, необхідно збільшити розмір власного капіталу та зменшити розмір позикового капіталу. Для зменшення короткострокових заборгованостей, які має підприємство необхідно збільшити прискорення припливу коштів позитивного грошового потоку.

Досягнути значного збільшення вхідних грошових потоків за короткий час можливо шляхом здійснення наступних дій [71, 72]:

- впровадження різних цінових знижок при реалізації товарів за умови оплати цих товарів в короткий термін (до 10 діб);

- якщо продукція має високий попит на ринку можлива реалізація цієї продукція в умовах повної або часткової передоплати;

- обґрунтування змін щодо збільшення термінів товарного кредитування покупцям при внесенні корегувань при плануванні торгової дебіторської заборгованості;

- застосування новітніх методів для повернення боргів щодо простроченої дебіторської заборгованості;

- застосування при великому розмірі дебіторської заборгованості різних форм її рефінансування, а саме форфейтингу, векселів та факторингу.

Перелічені вище заходи є інструментами політики управління дебіторською заборгованістю.

Політика управління дебіторською заборгованістю підприємства є за своїм економічним змістом його кредитною політикою стосовно покупців товарів, яка спрямована на розширення обсягу обороту та яка полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості і забезпечення своєчасної її інкасації [5].

У процесі управління дебіторською заборгованістю з метою прискорення розрахунків доцільно використовувати сучасні форми її рефінансування. Під рефінансуванням розуміють переведення дебіторської заборгованості в інші форми оборотних активів підприємства (грошові кошти або високоліквідні цінні папери) з метою прискорення розрахунків. До таких форм в сучасних умовах господарювання відносять: спонтанне фінансування, факторинг, облік векселів або їх продаж на фондовому ринку, форфейтинг.

Незалежно від виду операції рефінансування її використання базується на єдиних принципах:

- загальні витрати на рефінансування не повинні перевищувати очікуваний прибуток від використання вивільнених коштів у господарському обороті;

- витрати на рефінансування не повинні перевищувати вартості короткострокових кредитів для підтримки платоспроможності підприємства до інкасації дебіторської заборгованості;

- витрати на рефінансування не повинні перевищувати інфляційні витрати у випадку затримки платежів.

На кінець 2020 року ТОВ «Бріюшь» мало дебіторську заборгованість за товари на суму 9650 тис.грн. строк погашення якої перевищив 18 місяців.

Фінансування здійснюється в день надання накладної на відвантажену партію товару. Розмір дострокового платежу становить до 90% від суми поставки. Залишок коштів (від 10%) за вирахуванням комісії Фактора повертається відразу після оплати поставки покупцем.

Важливо відзначити, що при факторингу банк покриває основні ризики постачальника, що виникають при відвантаженнях з відстрочкою платежу, - ризик несплати та несвоєчасної оплати поставки покупцем.

Використання факторингу дозволяє компаніям:

- Підвищити ліквідність дебіторської заборгованості;
- Ліквідувати касові розриви;
- Застрахувати ризики, пов'язані з наданням відстрочки платежу покупцям;
- Розвинути відносини з існуючими покупцями і залучити нових;
- Розширити свою частку на ринку.

При відвантаженні товару в постачальника виникає дохід. Податковий кодекс не передбачає окремого порядку податкового обліку факторингових операцій. ДПАУ акцентує, що отримана клієнтом від фактора компенсація у грошовій формі прирівнюється до отримання компенсації за відвантажені товари (роботи, послуги) за базовою операцією, а отже, розглядається як друга подія в

податковому обліку клієнта. Тобто коли клієнт відступає фактору право вимоги боргу, саме відступлення не відображається в податковому обліку клієнта. Щодо ПДВ, то у клієнта (постачальника) на дату відвантаження товару з відтермінуванням платежу покупцеві виникають податкові зобов'язання з ПДВ на загальних підставах. Тому, коли за договором факторингу клієнт відступає фактору право вимоги грошового боргу, додаткового об'єкта оподаткування ПДВ не виникає.

На підставі Кодексу, платня за фінансування (дисконт, проценти, комісія тощо), а також платня за надання додаткових послуг (якщо їх передбачено договором) у клієнта відображається у складі витрат як компенсація вартості послуг. Такі витрати відображаються за першою з подій: або на дату оплати послуг (зазвичай, плата за послуги фактора утримується із коштів, що підлягають отриманню клієнтом), або на дату фактичного отримання результатів послуг. Оплата послуг у вигляді дисконту — різниці між фактичною вартістю боргу та сумою компенсації при проведенні факторингу не включається до складу витрат продавця (клієнта), а сума, включена раніше до доходу при відвантаженні товару, не підлягає коригуванню на зазначену різницю [73].

З метою збільшення обсягу реалізації продукції пропонується для постійних покупців запровадити відстрочку платежу по поставці продукції на 29 календарних днів, більшість покупців погодилися закуповувати продукції ТОВ «Бріюшь» на 2% більше. Це в свою чергу причинить надходження грошових коштів на поточний рахунок.

З метою нейтралізації даних змін пропонується укладення договору факторингового обслуговування у комерційному банку.

В договорі про ведення факторингу вказується термін надання в Банк рахунків – фактур на оплату і термін, не пізніше якого Банк зобов'язується оплатити уступки дебіторської заборгованості (установлюється з урахуванням терміну, необхідного для перевірки дійсності рахунків – фактур і факту

постачання – з календарних дні). Вважаємо, що Постачальник і покупець надали всі необхідні документи щодо відвантаження партії товару (здійсненої поставки) у той же день, тому термін фактичного фінансування Постачальника, дорівнює 26 днів (29днів – 3 дні).

Схема факторингу:

- Клієнт укладає з банком договір факторингу терміном на 3 роки.
- Клієнт повідомляє покупця про відступлення права вимоги та реквізити для оплати за контрактом.
- В рамках чинного з покупцем контракту Клієнт відвантажує продукцію покупцеві на умовах відстрочки платежу.
- Відразу після надання в Банк документів, що підтверджують поставку (накладна), Банк перераховує клієнту грошові кошти в розмірі до 90% від суми товару або послуги.
- Покупець погашає свій борг з постачання на транзитний рахунок банку.
- Банк з отриманого платежу утримує виплачене клієнтові фінансування (до 90%), а залишок платежу (від 10%) перераховує на поточний рахунок клієнта.

Базова процентна ставка по короткострокових кредитах для юридичних осіб складає 7,5% річних.

Оцінка ефективності використання договору факторингового обслуговування з відстрочкою платежу 90 календарних днів використовується в наступній послідовності:

Дані для розрахунку:

- максимальний ліміт – 90 % ,
- підприємство продало банку право на стягнення дебіторської заборгованості на суму 9650 тис.грн.,
- ставка в гривні – 7,5% ,
- комісію за обслуговування – 0,5 % ,
- винагороду за проведення факторингу – 0,3% від суми поставки,

- 9,8% - середній рівень процентної ставки на ринку грошових ресурсів.

Перейдемо до розрахунку:

Перейдемо до розрахунку:

1. Визначаємо середню суму дебіторської заборгованості до введення відстрочки платежу:

$$Дз = (9650/360) \cdot 78 = 1688,74 \text{ тис.грн.}$$

Залишки дебіторської заборгованості при реалізації товару з відстрочкою платежу 29 календарних днів:

$$Дз = (9650/360) \cdot 29 = 777,36 \text{ тис.грн.}$$

Це дозволяє розрахувати можливу суму вивільнених коштів, що отримує підприємство:

$$1688,74 - 777,36 = 911,38 \text{ тис.грн.} - \text{вивільнення коштів.}$$

2. Визначаємо комісію за обслуговування:

$$9650 \cdot 0,3\% = 28,95 \text{ тис.грн.}$$

3. Визначаємо винагороду за проведення факторингу:

$$9650 \cdot 0,9 \cdot 1,99\% = 172,83 \text{ тис.грн.}$$

4. Визначаємо загальні витрати на рефінансування:

$$28,95 + 172,83 = 201,78 \text{ тис.грн.}$$

5. Визначаємо ціну рефінансування:

$$201,78 / (9650 \cdot 0,9) \cdot 100 = 2,32\%$$

Ціна рефінансування характеризується рівнем додаткових відносно додатково отриманих грошових активів.

Застосування договору факторингового обслуговування з відстрочкою платежу 29 календарних днів дозволить зменшити дебіторську заборгованість за товари на 9650 тис.грн, отримати ліквідні активи (грошові кошти) в сумі 9448,22 тис.грн, при відносно невеликих витратах на рефінансування у сумі 201,78 тис.грн.

Пропонуючи покупцям нижчу ціну на товар, підприємство збільшує обсяг продажів на підприємстві, проте також зменшує і дохід у розрахунку на одиницю проданого товару.

Найпопулярнішими на всіх видах підприємств є різні засоби цінового стимулювання.

Пропонується надати новорічні знижки на тістечка та торти серії «Nonparell» в розмірі 25% у період з 10.12.20 по 15.01.21. Вартість, за якою відпускається акційна продукція зі складу 4680,0 тис.грн. (у т.ч. ПДВ – 780 тис.грн.), розмір торгівельної націнки – 70%. Продажна вартість товару - 6630 тис.грн. (у т.ч. ПДВ –1105,00 тис.грн.) (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Журнал реєстрації господарських операцій з продажу товару зі знижкою в
межах торгівельної націнки

№ з/п	Первинний документ	Зміст операції	Сума, грн.	Бухгалтерський облік	
				Дт	Кт
1	Накладна внутрішнє переміщення	Передано товар зі складу в магазин	3 900 000	282	281
2	Бухгалтерська довідка	Нараховано торгівельну націнку	2 730 000	282	285
3	Z-звіт РРО	Відображено дохід від реалізації товару з урахуванням знижки 25%	4 972 500	301	702
4	Податкова накладна	Нараховані податкові зобов'язання з ПДВ	828 750	702	641
5	Бухгалтерська довідка	Списано суму торгівельної націнки (методом «сторно»)	2 730 000	282	285
6	Бухгалтерська довідка	Списано собівартість реалізованого товару	3 900 000	902	282
7	Бухгалтерська довідка	Списано на фінансовий результат:			
		- дохід від реалізації товарів	4 143 750	702	791
		- собівартість реалізованих товарів	3 900 000	791	902

Дана акція дозволить підприємству зменшити залишки товарів на складі на суму 3900 тис.грн. та отримати 243,75 тис.грн. валового прибутку (4143,75 – 3900).

Для оптимального розміру кредиторської заборгованості за результатами моделюванні підприємству необхідно зменшити розмір кредиторської заборгованості за продукцію на 6777,3 тис.грн.

У процесі здійснення господарської діяльності нерідко виникають ситуації, коли необхідно терміново розрахуватися з постачальниками або підрядчиками, а коштів не вистачає. У такому випадку за погодженням з контрагентами проблему можна вирішити шляхом застосування негрошових форм розрахунків. Негрошові форми розрахунку - це різні способи погашення взаємних фінансових зобов'язань без використання коштів. До таких форм розрахунків, зокрема, належать бартерні операції, розрахунки вексями, зарахування зустрічних вимог тощо.

Одним із варіантів негрошових розрахунків є вексельна форма розрахунків.

Вексель - цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векся (векселедержателю).

Вексельна форма розрахунків та їх умови обов'язково мають оформлюватися відповідними договорами або передбачатися ними. Відсутність такої умови у договорі (поставки товарів, виконання робіт, надання послуг тощо) створює підстави для визнання такого договору неукладеним (ст. 207 Цивільного кодексу) або недійсним.

Векселі можуть бути прості або переказні та існують виключно у документарній формі, крім фінансових векселів, що випускаються у бездокументарній формі у визначеному законодавством порядку.

Згідно з правилами, встановленими Законом про обіг векселів, видавати переказні і прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги.

За видачу векселя без наявності грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги або без визначення у відповідному договорі умови проведення розрахунків із застосуванням векселів чи із зазначенням суми платежу за векселем, що є більшою від суми зобов'язань трасата перед трасантом або векседавця (за переказним векселем трасанта) перед особою, якій чи за наказом якої має бути здійснено платіж, на юридичну особу - векседавця (за переказним векселем трасанта) накладається штраф у розмірі від 400 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 131 Закону про обіг векселів).

На підприємстві видача векселя супроводжується обов'язковим внесенням запису до реєстру виданих векселів, акта приймання-передачі векселів.

Платіж за векселем на території України здійснюється виключно у безготівковій формі (ст. 6 Закону про облік векселів).

Для цілей податкового обліку операції з цінними паперами, у тому числі з векселями, належать до операцій особливого виду. Особливість цих операцій полягає в тому, що платник податків при здійсненні операцій з цінними паперами замість обліку звичайних доходів і витрат веде окремий податковий облік фінансових результатів за цінними паперами. Такий облік ведеться за окремими видами цінних паперів (у тому числі за векселями) наростаючим підсумком протягом звітного року.

У податковому обліку номінальна вартість взятих на облік, але не оплачених (не погашених) цінних паперів, які засвідчують відносини позики, а також платіжних документів, емітованих (виданих) боржником на користь (на ім'я) платника податку як забезпечення або підтвердження заборгованості, не змінює податкових зобов'язань, тобто не включається до складу доходів.

У разі видачі (передачі) векселя відповідно до договору у платника податку - покупця припиняються зобов'язання щодо оплати товарів за договором поставки та виникають зобов'язання щодо сплати зобов'язань за векселем. Тобто векселі, отримані, але не оплачені платником податку, або видані, але не оплачені, не змінюють сум податкових зобов'язань з податку на прибуток.

У векселі може бути зазначений один із таких строків платежу:

– при пред'явленні – у цьому випадку вексель пред'являється до оплати протягом одного року з дати його складання і підлягає оплаті в день пред'явлення. При цьому векседавець може скоротити або збільшити строк пред'явлення векселя або вказати, що вексель не може бути пред'явлений до платежу раніше визначеної дати, наприклад: «По пред'явленню, але не раніше 30 листопада 2020 року»;

– у визначений строк від пред'явлення – у цьому випадку день пред'явлення векселя до оплати фіксується спеціальною відміткою, яку робить векседавець;

– у визначений строк від дати складання векселя – наводиться конкретна кількість днів, наприклад: «Через 50 днів після складання»;

– на визначену дату – указується конкретний строк платежу, наприклад: «31 грудня 2020 року».

Підставою для здійснення платежу за векселем є факт його пред'явлення для оплати. При цьому сам вексель переходить до векседавця. Зобов'язання за векселем мають безперечний характер. Векседавець не може змінити умови виплати або ухилитися від неї.

Якщо векседавцю було пред'явлено до оплати вексель відповідно до терміну його погашення, а векседавець не заплатив за нього, то держатель векселя має право вчинити вексельний протест, тобто звернутися до нотаріальної контори за місцем перебування платника, після чого може бути розпочато судове провадження.

Держатель векселя не має права вимагати погашення векселя раніше терміну його погашення.

Кредиторська заборгованість за товари у сумі 21301,1 тис.грн. на кінець 2020 року, включає заборгованість перед ДП «Зееландія» 1355 тис.грн., ПП «Славіта» 1090 тис.грн, ТОВ «Норма-Треїдинг» 1147,3 тис.грн. та ТОВ «Надійний партнер» 867,0 тис.грн.

Для оформлення векселя підприємству слід придбати вексельні бланки в комерційних банках. При купівлі вексельного бланка крім його вартості сплачується також і держмити в розмірі 10 % НМДГ, що становить 1,70 грн. (п. 2 Указу Президента від 02.11.93 р. № 504/93). У бланку необхідно заповнити всі обов'язкові реквізити.

Пропонується для оплати за отриману продукцію здійснити емісію чотирьох простих короткострокових векселів зі строком платежу через 10 місяців.

Підприємству ДП «Зееландія» видати простий вексель на суму 1626 тис.грн. (у тому числі ПДВ - 271 тис.грн.).

Підприємству ПП «Славіта» видати простий вексель на суму 1308 тис.грн. (у тому числі ПДВ – 218 тис.грн.).

Підприємству ТОВ «Норма-Треїдинг» видати простий вексель на суму 1376,76 тис.грн. (у тому числі ПДВ – 229,46 тис.грн.).

Підприємству ТОВ «Надійний партнер» видати простий вексель на суму 1040,4 тис.грн. (у тому числі ПДВ – 173,4 тис.грн.).

Операція з одержання товару при оплаті векселем відображається в обліку наступним чином (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Облік векселів на ТОВ «Бріюшь»

№ п/п	Зміст операції	Первинні документи	Бухгалтерській облік		
			Дт	Кт	Сума, грн.
1	Видано кошти під звіт для придбання бланків векселя співробітнику підприємства (4 шт.)	Видатковий касовий ордер типової форми № КО-1	372	301	54,8 (13,7 x 4)
2	Оприбутковано бланк простого векселя	Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, накладна	209	372	40,0 (10,0 x 4)
3	Відображено вартість бланка на позабалансовому рахунку		08	-	48,0 (12,0 x 4)
4	Сплачено держмити		949	372	6,80 (1,70 x 4)
5	Відображено податковий кредит із ПДВ	Податкова накладна	641	372	8,0 (2,0 x 4)
6	Отримано товари від ДП «Зееландія»	Накладна	281	631	1355
7	Відображено податковий кредит із ПДВ	Податкова накладна	641	631	271
8	Видано простий короткостроковий вексель підприємству ДП «Зееландія» у рахунок оплати за товар	Вексель, акт приймання-передачі векселя	631	621	1626
9	Списано на витрати вартість бланків векселів	Бухгалтерська довідка	949	209	40,0
			-	08	48,0
10	Отримано товари від ПП «Славіта»	Накладна	281	631	1090
11	Відображено податковий кредит із ПДВ	Податкова накладна	641	631	218

Продовження табл. 4.4

№ п/п	Зміст операції	Первинні документи	Бухгалтерській облік		
			Дт	Кт	Сума, грн.
12	Видано простий короткостроковий вексель підприємству ПП «Славіта» у рахунок оплати за товар	Вексель, акт приймання-передачі векселя	631	621	1308
13	Отримано товари від ТОВ «Норма-Трейдинг»	Накладна	281	631	11147,3
14	Відображено податковий кредит із ПДВ	Податкова накладна	641	631	229,46
15	Видано простий короткостроковий вексель підприємству ТОВ «Норма-Трейдинг» у рахунок оплати за товар	Вексель, акт приймання-передачі векселя	631	621	1376,76
17	Отримано товари від ТОВ «Надійний партнер»	Накладна	281	631	867
18	Відображено податковий кредит із ПДВ	Податкова накладна	641	631	173,4
19	Видано простий короткостроковий вексель підприємству ТОВ «Надійний партнер» у рахунок оплати за товар	Вексель, акт приймання-передачі векселя	631	621	1040,4

Управління кредиторською заборгованістю шляхом використання вексельної форми розрахунків дозволило знизити поточну кредиторську заборгованість за товари ТОВ «Бріюшь» на 4459,3 тис.грн.

4.3. Розрахунок прогнозних фінансових показників діяльності ТОВ «Бріюшь» після реалізації запропонованих методичних підходів

Розрахуємо зміни, що відбудуться в балансі підприємства ТОВ «Бріюшь» після впровадження заходів щодо удосконалення управління капіталом підприємства.

В балансі підприємства відбудуться такі зміни:

в II розділі активу:

рядок 1103 «Готова продукція» зменшиться на 3900 тис.грн. за рахунок ведення знижки;

рядок 1125 «Дебіторська заборгованість за продукцію» зменшиться на 9650 тис. грн. за рахунок рефінансування дебіторської заборгованості за допомогою факторингового обслуговування;

рядок 1165 «Гроші та їх еквіваленти» збільшиться за рахунок отримання грошових коштів від продажу готової продукції і складе 14057,9 тис.грн.

- в I розділі пасиву: рядок 1420 «Нерозподілений прибуток» збільшиться за рахунок збільшення чистого доходу в прогнозному періоді і складе 17756,8 тис.грн.

- в II розділі пасиву:

Рядок 1600 «Короткострокові кредити банків» зменшиться на 175,8 тис.грн.

Рядок 1605 «Векселі видані» збільшиться на 4459,3 тис.грн.

Рядок 1615 «Кредиторська заборгованість за товари» зменшиться на 12933,1 тис.грн.;

Рядок 1630 «Кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці» зменшиться на 38,9 тис.грн.

Рядок 1690 «Інші поточні зобов'язання» зменшаться на 310,0 тис.грн.

Скорочений прогнозований баланс ТОВ «Бріюшь» матиме наступний вигляд (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Прогнозний баланс підприємства ТОВ «Бріюшь»

Актив	Код рядка	2020 рік	прогнозний період
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Незавершені капітальні інвестиції	1005	13,6	13,6
Основні засоби	1010	6102,4	6102,4
первісна вартість	1011	11846,8	11846,8
знос	1012	(5744,4)	(5744,4)
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	6116,0	6116,0
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	4217,2	317,2
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	23047,5	13397,5
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130		
з бюджетом	1135	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	584,5	584,5
Гроші та їх еквіваленти	1165	507,9	14057,9
Інші оборотні активи	1190	6219,3	6219,3
Усього за розділом II	1195	34576,4	34576,4
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	40692,4	40692,4

Пасив	Код рядка	2020	прогнозний період
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1327,9	1327,9
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	8758,3	17756,8
Усього за розділом I	1495	10086,2	19084,7

Продовження табл.4.5

Пасив	Код рядка	2020	прогнозний період
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1595	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	4140,4	3964,6
Векселі видані	1605	0	4459,3
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
за товари, роботи, послуги	1615	21301,1	8368
за розрахунками з бюджетом	1620	247,7	247,7
за розрахунками зі страхування	1625	133,2	133,2
за розрахунками з оплати праці	1630	383,8	344,9
за одержаними авансами	1635		
Поточні забезпечення	1660		
Інші поточні зобов'язання	1690	4400,0	4090,0
Усього за розділом III	1695	30606,2	21607,7
Баланс	1900	40692,4	40692,4

Проведення запропонованих заходів має вплив на лише на фінансові результати діяльності підприємства, але і на показники рентабельності та ліквідності (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Прогнозовані показники фінансової стійкості, ліквідності
та рентабельності підприємства

Показник	2020	Прогнозне значення
1. Коефіцієнти фінансової стійкості		
1.1 Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,247	0,469
1.2 Фінансового ризику	3,03	1,13
1.3 Коефіцієнт маневреності власних коштів	0,393	0,679
2. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (КДЗ)	5,7	7,53
3. Період погашення дебіторської заборгованості (тДЗ), дні	63	48
4. Загальний коефіцієнт ліквідності	1,13	2,01

Продовження табл. 4.6

Показник	2020	Прогнозне значення
5. Коефіцієнт забезпечення власним оборотним капіталом	0,114	0,375
6. Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	3,89	4,06
7. Тривалість обороту оборотного капіталу, дні	92	88
8. Коефіцієнти оцінки рентабельності капіталу, %		
8.1 Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	9,3	63,65
8.2 Коефіцієнт рентабельності активів	2,31	23,22
8.3 Рентабельність оборотних активів	2,66	26,69

За даними табл. 4.6 можна зробити висновок, що в прогностному періоді відбулися позитивні зміни у складі показників, якими характеризується ефективність управління оборотним капіталом. Відбулося зменшення фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Зменшення розміру поточної кредиторської заборгованості призвело до підвищення коефіцієнту загальної ліквідності підприємства.

Всі прогностні значення коефіцієнтів рентабельності покращились. Рентабельність власного капіталу, рентабельність оборотних активів збільшилась, а отже можна говорити про підвищення ефективності використання оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь».

Висновки до розділу 4

Результати розрахунку ефективності реалізації удосконалених методів щодо управління оборотним капіталом, дані прогностного балансу дозволили зробити такі висновки.

1. Реалізація економіко-математичної моделі оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу дозволила визначити оптимальні пропорції

власних та позикових джерел фінансування, а саме: власних - 46,9%, короткострокових позикових – 9,03%, короткострокових позик за продукцію – 33,07%, інші короткострокові позики – 10,97%. Застосування моделі дозволить підприємству підвищити рентабельність власного капіталу на 38,9%

2. Застосування моделі дозволить підприємству знизити витрати по залученню й обслуговуванню використовуваних джерел фінансування оборотного капіталу на 137,5 тис.грн. (4774,44 – 4636,94).

3. Прогнозні показники балансу свідчать про те, що операція рефінансування дебіторської заборгованості за допомогою факторингу виявилася ефективною: коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості в прогностному періоді зростає до 7,53, тобто дебіторська заборгованість погашається частіше, заморожування коштів у дебіторській заборгованості сповільнилось, що, в свою чергу, призвело до прискорення оборотності капіталу. Період оборотності дебіторської заборгованості зменшився (з 63 до 48 днів), що позитивно відображається на роботі підприємства.

4. Визначивши основні інструменти управління дебіторською заборгованістю було запропоновано внести зміни в кредитну політику ТОВ «Бріюшь», а саме внесення змін в умови оплати (вартість, термін, розмір) дебіторам, та рефінансування дебіторської заборгованості використовуючи сучасну форму її рефінансування – факторингове обслуговування в банку.

5. При управлінні кредиторською заборгованістю за товари запропоновано використовувати негрошові форми розрахунків. Використання вексельної форма розрахунків з постачальниками дало змогу зменшити кредиторську заборгованість за товари на 4459,3 тис.грн.

6. Спостерігається тенденція зростання коефіцієнту загальної ліквідності, рентабельності власного капіталу, рентабельності оборотних активів, які є основними показниками ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

7. Враховуючи покращення ситуації зі структурою капіталу та зростанням прибутку підприємства можна стверджувати про доцільність запропонованих та реалізованих у магістерській роботі методичних підходів.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі виконане теоретичне узагальнення та запропоноване нове вирішення наукового завдання, щодо удосконалення методичних підходів до управління оборотним капіталом підприємства.

Магістерське дослідження дозволило зробити ряд висновків теоретично-методологічного і науково-практичного характеру, зокрема:

1. Проведений аналіз наукової літератури щодо визначення поняття оборотний капітал підприємства дав змогу надати більш обґрунтоване визначення цього терміну, а саме оборотний капітал є частиною фінансових ресурсів підприємства, які шляхом вкладання в оборотні активи забезпечують безперервність процесу звичайної діяльності з метою отримання прибутку і здатні відновлюватися упродовж періоду, обумовленого процесом створення матеріальних і нематеріальних благ та термінами фінансових вкладень.

2. Удосконалення управління оборотним капіталом здійснюється наступним виконанням дій: досягнення оптимального обсягу і структури оборотного капіталу; збільшення оборотності оборотного капіталу; використання методів фінансового аналізу для визначення стану та ефективності використання оборотного капіталу; зменшення боргових зобов'язань.

3. Упродовж 2018–2020 рр. підприємство змінило стратегію формування та поповнення оборотного капіталу, підприємство почало використовувати позикові джерела, а саме короткострокові кредити банку.

4. Аналіз показників, що характеризують динаміку структури капіталу, засвідчив наявність незбалансованості оборотного і основного капіталу підприємства. Питома вага оборотного капіталу значно вища.

5. В 2020 році на ТОВ «Бріюшь» відбулося погіршення використання оборотного капіталу, відбулося сповільнення оборотності оборотних активів та збільшення тривалості одного обороту. Коефіцієнт оборотності оборотного

капіталу перебуває на низькому рівні.

6. Запропоновано застосувати оптимізаційну модель оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу підприємства, що забезпечить зростання рентабельності власного капіталу за рахунок збільшення ефекту фінансового важеля. Вхідними даними моделі виступають обсяги оборотних активів, власного капіталу, довгострокових зобов'язань, поточних зобов'язань, валова рентабельність активів, темп зростання обігового капіталу, рентабельність власного капіталу за 2020 рік.

7. Реалізація моделі оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу дозволила визначити оптимальні пропорції власних та позикових джерел фінансування, а саме: власних - 46,9%, короткострокових позикових – 9,03%, короткострокових позик за продукцію – 33,07%, інші короткострокові позики – 10,97%. Застосування моделі дозволить підприємству підвищити рентабельність власного капіталу на 38,9%. Запропоновані заходи щодо оптимізації розміру дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства дозволили наблизити структуру балансу до оптимальної.

8. Складена прогнозна фінансова звітність ТОВ «Бріюшь» та розраховані на її основі фінансові показники після реалізації запропонованих методичних підходів щодо оптимізації структури оборотного капіталу підприємств кондитерської галузі свідчить про підвищення рівня управління оборотним капіталом ТОВ «Бріюшь».

9. Основні індикатори фінансової стійкості підприємства в прогнозному періоді покращились, а саме відбулося зростання коефіцієнту загальної ліквідності, коефіцієнту автономії, коефіцієнту маневреності власного капіталу.

10. У цілому результати, отримані в процесі магістерського дослідження, дозволяють науково обґрунтувати ефективне управління оборотним капіталом підприємства на основі вибору ефективної структури джерел фінансування оборотного капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінанси підприємств: Підручник / Кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-є вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
2. Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент / Учеб. пособие. – М.: Дело и Сервис, 1998. – 304 с.
3. Пойда-Носик Н. Н., Грабарчук С. С. Фінансові ресурси підприємства // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 10–15.
4. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент. – М: Финансы и статистика, 2000. – 767 с.
5. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. – 528 с.
6. Финансы предприятий: Учебник / Н. В. Колчина, Г. Б. Поляк, Л. П. Павлова и др. Под ред. проф. Н. В. Колчиной. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1998. – 413 с.
7. Боди Эви, Мертон Роберт К. Финансы. – М. – СПб. – К.: Издат. дом “Вільямс”, 2000. – 592 с.
8. Калабухова С. В. Основні напрямки управлінського аналізу оборотного капіталу. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1998. – 49 с.
9. Слав'юк Р. А. Структурування власного капіталу підприємств України // Фінанси України. – 2005. – № 8. – С. 123–131.
10. Фінанси підприємств: Навч. посіб.: Курс лекцій / За ред. д.е.н., проф. Г. Г. Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 268 с.
11. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Навч. посіб. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
12. Марусяк Н.Л. Оборотний капітал промислового підприємства: формування і використання: автореф .дис... канд. екон. наук: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Тернопіль, 2008. 23с.

13. Финансы / В. М. Родионова, Ю. Я. Вавилов, Л. И. Гончаренко и др. Под ред. В. М. Родионовой. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 432 с.
14. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Т. 3. – К.: Аконіт, 2000. – 927 с.
15. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: Навч. посібник. Видання 2-ге, доповн. і переробл. – Луцьк: Ред.-вид. відд. „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – 456 с.
16. Рубаха М. В., Цюпа М. П. Прикладні аспекти аналізу оборотності капіталу суб'єкта господарювання. Ефективна економіка. 2017. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5531>
17. Жукевич С. Фінансовий аналіз в управлінській інформаційній системі: суть, значення, основні напрями здійснення / С. Жукевич, Н. Жук // Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки. – Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 4. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2014. – С. 127-134.
18. Семенюк Н. О. Визначення послідовності проведення аналізу оборотного капіталу підприємства // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер. : Економіка і менеджмент. 2013. № 1. С. 173-180.
19. Єропутова О.О., Ярошевська О.В. Підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства / О.В. Ярошевська // Економічні науки. – 2010. – Випуск 9. – С. 45-50.
20. Лебедева А.М. Методичні аспекти аналізу ефективності використання оборотних активів підприємства / А.М. Лебедева // Наукові праці ОІФ. Економічні науки. – 2015. – Випуск 1. – С. 67-76.
21. Батракова Т.І. Напрями підвищення ефективності використання оборотних засобів підприємства / Т.І. Батракова // Наукові праці ХДУ. Економічні науки. – 2015. – Випуск 15. – С. 57-60.

22. Єршова Н.Ю. Удосконалення методичного підходу до аналізу оборотних коштів як фактору ефективності діяльності промислового підприємства / Н.Ю. Єршова // Наукові праці ХПІ. Економічні науки. – 2012. – Випуск 12. – С. 37-45.

23. Кравченко Т. В. Концептуальні аспекти аналізу ефективності процесів формування та використання оборотного капіталу підприємств // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Економіка. 2016. Т. 285, Вип. 273. С. 38-43.

24. Наслідки епідемії COVID-19 та карантинних заходів для провідних секторів економіки України. Дослідження за результатами глибинних інтерв'ю з власниками та топ-менеджерами українських компаній. Київ– Харків: Видавець О. А. Мірошніченко, 2020. 188 с. URL: https://cpd.com.ua/ukr-eng%20covid-19_economics_ukraine.pdf (дата звернення: 25.09.2021).

25. Брушко Г.В. Методологічні основи управління оборотним капіталом / Г.В. Брушко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/179/knp179_31-33.pdf.

26. Стеценко Н. А. Система управління оборотним капіталом підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 3(3). С. 258-262.

27. Ватченко О. Б., Тахмазова І.Б. Управління оборотним капіталом підприємства. Економічний простір. 2011. № 50. С.193–200.

28. Єрмак С.О. Концептуальні основи ефективного управління оборотним капіталом на підприємствах роздрібної торгівлі побутовим обладнанням. Вісник Донецького університету економіки та права. 2008. №1 – 2. С. 76–83.

29. Ламанов С.В. Система завдань управління оборотним капіталом підприємства Управління розвитком. 2011. №1 (98). С. 155–158.

30. Пархоменко О.П. Концепція формування та використання оборотного капіталу промислового підприємства. Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. – 2010. – N 36. – С. 21–25.

31. Пархоменко О.П. Система управління оборотним капіталом промислового підприємства. Торгівля і ринок України. 2009. Вип. 28. Т.2. С. 232–240.

32. Теницька Н.Б., Мяло О.М., Аніпір Є.Л. Система управління оборотним капіталом підприємства. Ефективна економіка. 2013. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2409>

33. Польова О.Л., Жмурко Л.Ю. Система управління оборотним капіталом підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2016. Вип. 21(2). С. 92-95.

34. Пельтек Л.В., Писаренко С.М. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства. Вісник Запорізького національного університету. 2010. №1(5). С. 43–49.

35. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. - К.: Ника-Центр, 1999. -Т.1.- 592 с.

36. Соляник Л. Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління : монографія / Л. Г. Соляник; за ред. О.С. Галушко. – Дніпропетровськ : Вид-во НГУ, 2009. – 239 с.

37. Макаров В.М. Модели и методы производственного менеджмента и логистики. Управление запасами: практикум / В.М. Макаров. – СПб.: Изд-во СПбГПУ, 2003. – 59 с.

38. Ізмайлова Н.В. Аналіз економетричних моделей в управлінні дебіторською заборгованістю гірничо-металургійних підприємств. Ринок цінних паперів України. 2008. №3-4. С. 43-49.

39. Белозерцев В. Економіко-математичне моделювання оптимальної структури дебіторської заборгованості підприємства за товари. Економіст. 2011. №9. С. 68-71.

40. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами / Ван Хорн Дж. К.; [пер. с англ. Я. В. Соколов]. – М. : Финансы и статистика, 2001. 800 с.
41. Бригхем Е. Финансовый менеджмент: Полный курс: в 2-х т. / Е. Бригхем, Л. Гапенски : Пер. с англ. Под ред. В.В. Ковалева СПб.: Экономическая школа 1998.Т. 2. 669с.
42. Вітлінський В.В. Економічний ризик і методи його вимірювання: Підручник. / В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний, О.Д. Шарапов. - К : ІЗМН, 1996. 400 с.
43. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: Підручник. К.: Знання, 2006. 439с.
44. Ковальчук Н. О. Особливості управління оборотними активами на вітчизняних підприємствах. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdafa/2011_1/kovalch.pdf
45. Кустріч Л.О. Підвищення рівня управління оборотним капіталом Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 3. С.103–106.
46. Єйбоженко О.М., Люта О.В. Система управління оборотним капіталом підприємства. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. Серія «Економічні науки». 2013. № 5. 232 с.
47. Стоянова Е. С., Быкова Е. С., Бланк И. А. Управление оборотным капиталом. – М.: Перспектива, 1998. – 128 с.
48. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – 2-ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 2001. – 152 с.
49. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.
50. Марусяк Н.Л. Дебіторська та кредиторська заборгованість як основні фінансові регулятори кргообігу оборотного капіталу підприємства Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 2. Т. 2. С. 139–142.

51. Росс С., Вестерфилд Р., Джордан Б. Основы корпоративных финансов: Пер. с англ. – М: Лаборатория базовых знаний, 2000. – 720 с.
52. Костирко Л. А. Стратегія фінансово-економічної діяльності господарюючого суб'єкта: методологія і організація. Монографія. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2002. – 560 с.
53. Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я. Фінансова діяльність підприємств: Підручник. – К.: Либідь, 2002. – 384 с.
54. Шиян Д. В., Строченко Н. І. Фінансовий аналіз – К.: А.С.К., 2005. – 240 с.
55. Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с.
56. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2005. – 196 с.
57. Зятковський І. В. Фінанси підприємств: Навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. і переробл. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 400 с.
58. Бланк И. А. Управление использованием капитала. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 656 с.
59. Газарян А. В. Значение анализа финансового состояния предприятия для выводов в аудиторском заключении. Бухгалтерский учет. 2001. № 7. С. 62–66.
60. Швиданенко Г. О., Олексик О. І. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.
61. Стрелюк О. В. Математична модель оборотного капіталу у моделюванні операційної та фінансової діяльності підприємства. Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. 2013. Вип. 18. С. 222-242.
62. Юрій С. М. Шляхи оптимізації структури оборотного капіталу. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 10(4). С. 178-181.

63. Чупілко Т. А. Математична модель оптимізації оборотного капіталу торгового підприємства. Збірник наукових праць Дніпродзержинського державного технічного університету. 2016. Вип. 1. С. 113-117.

64. Кучменко В. О. Управління структурою оборотних активів на основі функціональної моделі оптимізації структури капіталу. Економічний вісник університету. 2017. Вип. 35(1). С. 46-53.

65. Яскал І. В. Комплексний аналіз ефективності використання оборотного капіталу промислового підприємства. Економічний аналіз. 2018. Т. 28, № 3. С. 225-232.

66. Педченко Н. С. Теоретико-прикладний аспект забезпечення результативності стратегії фінансування оборотного капіталу підприємства. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2020. № 4. С. 6-14.

67. Цуркан І. М., Калюжна В. С. Математичні методи та моделі в управлінні оборотним капіталом підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 18. С. 25–29. – URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2021/6.pdf

68. Школьник, І.О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник/ І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало. – Суми: Університетська книга, 2009.

69. Щуровська А. Ю. Математичне програмування: навчальний посібник. Модуль №1 - Математичне моделювання економічних досліджень та методи розв'язування ЗЛП. Частина 1. - 2008. – 139 с.

70. Жадлун З.О. Економіко-математичне моделювання. Методичні вказівки до вивчення дисципліни для студентів економічних спеціальностей ОКР «Бакалавр» денної та заочної форм навчання / З.О. Жадлун, Н.А. Клименко, Л.В. Галаєва. – К.: Національний аграрний університет, 2008. – 84 с.

71. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2004. – 654 с.

72. Карпенко Л.М. Методи оптимізації та моделі управління грошовими потоками на підприємстві / Л.М. Карпенко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. - № 1(52). – С. 201-210.

73. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.

ДОДАТОК А

Додаток 1
до положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25
"Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва"

ФІНАНСОВИЙ ЗВІТ
суб'єкта малого підприємництва

Підприємство	Товариство з обмеженою відповідальністю "БРЮШЬ"	Дата(рік,місяць,число)	Коди		
Територія	ДНІПРОПЕТРОВСЬКА	за ЄДРПОУ	2019	01	01
Організаційно-правова форма господарювання	Товариство з обмеженою відповідальністю	за КОАТУУ	37069089		
Вид економічної діяльності	Виробництво сухарів і сухого печива, виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів та тістечок тривалого зберігання	за КОПФГ	1211900000		
Середня кількість працівників, осіб	92	за КВЕД	240		
Одиниця виміру:	тис. грн. з одним десятковим знаком		10.72		
Адреса, телефон	51200, ДНІПРОПЕТРОВСЬКА, НОВОМОСКОВСЬК, вулиця Сучкова, 2 А		0502963782		

1.Баланс на 31 грудня 2018 р.

Актив	Форма № 1-м Код за ДКУД 1801006		
	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Незавершені капітальні інвестиції	1005	13,6	13,6
Основні засоби	1010	2 434,0	3 635,1
первісна вартість	1011	5 638,8	7 838,8
знос	1012	(3 204,8)	(4 203,7)
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	2 447,6	3 648,7
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	9 431,6	4 564,8
у тому числі готова продукція	1103	-	-
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	9 225,1	12 235,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	-	-
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	205,8	467,4
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	78,0	83,7
Витрати майбутніх періодів	1170	-	-
Інші оборотні активи	1190	2 259,3	3 417,4
Усього за розділом II	1195	21 199,8	20 768,3
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	23 647,4	24 417,0

Продовження дод. А

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	490	1 327,9
Додатковий капітал	1410	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	6938,8	7274,2
Неоплачений капітал	1425	( )	( )
Усього за розділом I	1495	7428,8	8602,1
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	2447,5	2447,5
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	10006,7	8740,7
розрахунками з бюджетом	1620	64,3	226,7
у тому числі з податку на прибуток	1621	15,8	43,5
розрахунками зі страхування	1625	-	-
розрахунками з оплати праці	1630	-	-
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	3 700,0	4 400,0
Усього за розділом III	1695	13771,1	13367,4
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	23 647,4	24 417,0

2. Звіт про фінансові результати
за **Рік 2018**

Стаття	Код рядка	Форма № 2-м Код за ДКУД 1801007	
		За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	63166,0	45023,9
Інші операційні доходи	2120	76,7	60,5
Інші доходи	2240	1608,3	1447,1
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	64 851,0	46 531,5
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(58017,2)	(42942,9)
Інші операційні витрати	2180	(6018,8)	(1974,9)
Інші витрати	2270	(405,9)	(1010,4)
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(64441,9)	(45928,2)
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	409,1	603,3
Податок на прибуток	2300	(73,7)	(108,6)
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	335,4	494,7

Керівник

Головний бухгалтер

Місюренко Олександр Олександрович
(ініціали, прізвище)Місюренко Олександр Олександрович
(ініціали, прізвище)

Продовження дод. А

Фінансова звітність малого підприємства

Дата (рік, місяць, число)

Підприємство ТОВ "Бріюшь"
 Територія _____
 Організаційно-правова
 форма господарювання ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ
 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
 Вид економічної діяльності Виробництво сухрив і сухого печива,
 виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів та тістечок
 тривалого зберігання
 Середня кількість працівників, осіб 96
 Одиниця виміру: тис.грн з одним десятковим знаком

за ЄДРПОУ
за КОАТУУ
за КОПФГ

КОДИ

2020	1	1
37069089		
1211900000		
240		
10.72		

за КВЕД

Адреса, телефон 51200, Україна, Дніпропетровська область,
 Новомосківськ, вул. Сучкова, 2А

1. Баланс на 31.12. 2019 р. Форма № 1-м

Код за ДКУД

1801006

Актив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Незавершені капітальні інвестиції	1005	13,6	13,6
Основні засоби:	1010	3635,1	3938,2
первісна вартість	1011	7838,8	8876,4
знос	1012	(4203,7)	(4938,2)
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції	1030		
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	3648,7	3951,8
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	4564,8	3919,0
у тому числі готова продукція	1103	-	-
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	12235,0	18754,5
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	467,4	3624,0
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	83,7	75,0
Витрати майбутніх періодів	1170		

Інші оборотні активи	1190	3417,4	6472,5
Усього за розділом II	1195	20768,3	32845,0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	24417,0	36796,8

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1327,9	1327,9
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	7274,2	7861,8
Неоплачений капітал	1425	( )	( )
Усього за розділом I	1495	8602,1	9189,7
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	2447,5	2364,5
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	8740,7	19822,4
розрахунками з бюджетом	1620	226,7	319,8
у тому числі з податку на прибуток	1621	43,5	34,6
розрахунками зі страхування	1625	-	128,6
розрахунками з оплати праці	1630	-	446,4
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	4400,0	4525,4
Усього за розділом III	1695	13367,4	25242,6
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	24417,0	36796,8

Продовження дод.А

**2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2019 р.**

Форма № 2-м
Код за ДКУД

1801007

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	116880,0	63166,0
Інші операційні доходи	2120	94,6	76,7
Інші доходи	2240	1904,2	1608,3
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	118878,8	64851,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(107620,2)	(58017,2)
Інші операційні витрати	2180	(9780,5)	(6018,8)
Інші витрати	2270	(761,6)	(405,9)
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(118162,3)	(64441,9)
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	716,5	409,1
Податок на прибуток	2300	(128,9)	(73,7)
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	587,6	335,4

Керівник

_____

(підпис)

Головний бухгалтер

_____

(підпис)

Місюренко ОлександрОлександрович

(ініціали, прізвище)

Місюренко ОлександрОлександрович

(ініціали, прізвище)

Продовження дод.А

Фінансова звітність малого підприємства

Дата (рік, місяць, число)

Підприємство ТОВ "Бріюшь"

Територія _____

Організаційно-правова
форма господарювання ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Вид економічної діяльності Виробництво сухрив і сухого
печива, виробництво борошняних кондитерських виробів,
тортів та тістечок тривалого зберігання

Середня кількість працівників, осіб 114

Одиниця виміру: тис.грн з одним десятковим знаком

за ЄДРПОУ
за КОАТУУ

за КОПФГ

за КВЕД

КОДИ

	01	01
2020		
37069089		
1211900000		
240		
10.72		

Адреса, телефон 51200, Україна, Дніпропетровська область,
Новомоськовськ, вул. Сучкова, 2А

1. Баланс на 31.12. 2020 р. Форма № 1-м

Код за ДКУД

1801006

Актив	Код рядка	На початок звітнього року	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Незавершені капітальні інвестиції	1005	13,6	13,6
Основні засоби:	1010	3938,2	6102,4
первісна вартість	1011	8876,4	11846,8
знос	1012	(4938,2)	(5744,4)
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції	1030		
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	3951,8	6116,0
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	3919,0	4217,2
у тому числі готова продукція	1103	-	-
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	18754,5	23047,5

Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	3624,0	584,5
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	75,0	507,9
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190	6472,5	6219,3
Усього за розділом II	1195	32845,0	34576,4
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	36796,8	40692,4

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1327,9	1327,9
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	7861,8	8758,3
Неоплачений капітал	1425	( )	( )
Усього за розділом I	1495	9189,7	10086,2
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	2364,5	0
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	-	4140,4
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	19822,4	21301,1
розрахунками з бюджетом	1620	319,8	247,7
у тому числі з податку на прибуток	1621	34,6	28,1
розрахунками зі страхування	1625	128,6	133,2
розрахунками з оплати праці	1630	446,4	383,8
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	4525,4	4400,0
Усього за розділом III	1695	25242,6	30606,2
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	36796,8	40692,4

Продовження дод.А

**2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2020 р.**

Форма № 2-м
Код за ДКУД

1801007

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	131222,7	116880,0
Інші операційні доходи	2120	14,9	94,6
Інші доходи	2240	0	1904,2
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	131237,6	118878,8
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(73580,0)	(107620,2)
Інші операційні витрати	2180	(54954,2)	(9780,5)
Інші витрати	2270	(1535,9)	(761,6)
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(130070,1)	(118162,3)
Фінансовий результат до оподаткування (2280 - 2285)	2290	1167,5	716,5
Податок на прибуток	2300	(271,0)	(128,9)
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	896,5	587,6

Керівник

_____

(підпис)

Місюренко ОлександрОлександрович

(ініціали, прізвище)

Головний бухгалтер

_____

(підпис)

Місюренко ОлександрОлександрович

(ініціали, прізвище)

№ _____ від « ____ » _____ 202 р

Ректорові

НТУ «Дніпровська політехніка»

проф. Олександр АЗЮКОВСЬКОМУ

ЗАМОВЛЕННЯ**на виконання кваліфікаційної роботи**

Просимо Вас надати можливість студентці групи 072м-20з-1 фінансово-економічного факультету Навчально-наукового Інституту економіки НТУ «Дніпровська політехніка» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Калюжній Валерії Сергіївні виконати кваліфікаційну роботу на тему: «Управління оборотним капіталом підприємства (на прикладі ТОВ «Бріюшь»)» з використанням обліково-економічної інформації підприємства.

Тема роботи є актуальною для даного підприємства, тому що завдання, поставлені в роботі, вирішують реальні проблеми підприємства і можуть бути використані з метою підвищення результативності та ефективності його діяльності.

Фінансово-економічна інформація ТОВ «Бріюшь», передана для виконання кваліфікаційної роботи, підпадає під дію внутрішнього «Положення про комерційну таємницю» та не підлягає оприлюдненню.

Директор
ТОВ «Бріюшь»

Олександр МІСЮРЕНКО

№ _____ от «__» _____ 2022 р.

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу студентки Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» фінансово-економічного факультету Навчально-наукового Інституту економіки за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» на тему «Управління оборотним капіталом підприємства (на прикладі ТОВ «Бріюшь»)» Калюжної Валерії Сергіївни

У сучасних умовах трансформації і посилення структурних зрушень в економіці України, враховуючи гостру нестачу фінансових ресурсів, необхідно приділяти увагу організації управління оборотним капіталом підприємств.

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні оптимальної структури джерел фінансування оборотного капіталу, яка на відміну від існуючих у процесі нарощення обсягів виробництва дозволить забезпечити підприємству мінімальну вартість залученого капіталу та зростання рентабельності власного капіталу при збереженні ліквідності.

Практична цінність: міститься у підвищенні ефективності управління оборотним капіталом підприємства ТОВ «Бріюшь» на основі економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу з позицій забезпечення фінансової стійкості.

Пропозиції дипломної роботи щодо оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу ТОВ «Бріюшь» розглянуті керівництвом підприємства і прийняті до реалізації.

Дипломна робота в цілому заслуговує оцінки «відмінно».

Рецензент
Директор
ТОВ «Бріюшь»

Александр МІСЮРЕНКО

ВІДЗИВ

на кваліфікаційну роботу студентки групи 072м-20з-1 Калюжної Валерії Сергіївни на тему «Управління оборотним капіталом підприємства (на прикладі ТОВ «Бріюшь»)» представленої для присвоєння ступня «магістр» кваліфікації «магістр фінансів, банківської справи та страхування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

1. Мета дипломної роботи - теоретичне та практичне обґрунтування методичних рекомендацій з управління оборотним капіталом підприємства.

2. Обрана тема актуальна через те, що постійний аналіз стану оборотного капіталу та формування системи управління оборотним капіталом є тим основним завданням, яке кожне підприємство, що намагається бути успішним, повинно створювати ефективні системи підтримки рівня оборотного капіталу на оптимальному рівні.

3. Тема дипломної роботи безпосередньо пов'язана з об'єктом діяльності магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – управління оборотним капіталом підприємства.

4. Задачі кваліфікаційної роботи містять елементи наукового дослідження, що відповідає вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики магістра.

5. Автором удосконалено методичні підходи до управління оборотним капіталом на основі розробленої моделі оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу підприємства.

6. Робота з керівником кваліфікаційної роботи вважається доброю. Практичне значення результатів кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтування напрямків удосконалення управління оборотним капіталом на основі економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел фінансування оборотного капіталу.

7. Самостійність виконання завдань дипломної роботи хороша.

8. Виконання презентації. Презентація віддзеркалює основні положення кваліфікаційної роботи.

9. Дотримання стандартів. Оформлення пояснювальної записки виконано у відповідності зі стандартами ЄСКД.

10. Робота Калюжної В.С. виконана на замовлення підприємства та отримала позитивну оцінку його керівництва.

Таким чином констатуємо, що кваліфікаційна робота Калюжної Валерії Сергіївни рекомендується до захисту з оцінкою 86 балів.

Науковий керівник
кваліфікаційної роботи магістра
к.е.н., доц. кафедри ЕАіФ

Цуркан І.М.